

Radosław Kaleta

BIAŁORUSKO-POLSKA HOMONIMIA MIĘDZYJĘZYKOWA

сумкі ≠ sutki

магазін ≠ magazyn

вечарынка ≠ wieczorynka

урок ≠ urok

пенсія ≠ pensja

мэта ≠ meta

Instytut Slawistyki PAN
Fundacja Slawistyczna

BIAŁORUSKO-POLSKA HOMONIMIA MIĘDZYJĘZYKOWA

Rodzicom oraz Marysi

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk
Fundacja Sławistyczna

Radosław Kaleta

**BIAŁORUSKO-POLSKA
HOMONIMIA MIĘDZYJĘZYKOWA**

Warszawa 2014

Recenzje wydawnicze
Hienadź Cychun, Andrzej Markowski, Dorota Urbanek

**Wydanie publikacji dofinansowane
przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego**

Projekt okładki
Jekatierina Kaleta

Redakcja
Ewa Dzierżanowska i Dorota Rdest

Skład i łamanie
Jerzy Michał Pieńkowski

© Copyright by Instytut Slawistyki PAN,
Fundacja Slawistyczna
& Radosław Kaleta, 2014

ISBN 978-83-64031-16-8

Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy (SOW)
Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk
ul. Jaracza 6 m. 12, 00-378 Warszawa
tel. +48 22 827 17 41
sow@ispan.waw.pl, www.ispan.waw.pl

OD AUTORA

Niniejsza książka powstała na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Białorusko-polska homonimia międzyjęzykowa*, napisanej pod kierunkiem dr hab. Niny Barszczewskiej, prof. UW (Katedra Białorutenistyki, Wydział Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2011). Obecna wersja znacznie różni się jednak – pomimo zachowanego tytułu – od wersji pierwotnej.

Autor będzie bardzo wdzięczny za przesyłanie wszelkich uwag dotyczących niniejszej monografii oraz informacji o ewentualnym cytowaniu fragmentów pocztą elektroniczną na adres: rkaleta@uw.edu.pl.

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
1. Homonimia wewnątrzjęzykowa na przykładzie języka polskiego i języka białoruskiego (zarys)	13
1.1. Homonimia leksykalna	15
1.2. Homonimia morfologiczna	16
1.2.1. Homoformia	19
1.3. Kwestie terminologiczne	19
1.4. Podgrupy homonimii	20
1.4.1. Homografia	20
1.4.2. Homofonia	21
1.5. Inne rodzaje homonimii	23
2. Homonimia międzyjęzykowa	25
2.1. Terminy w różnych językach	31
2.2. Homonimia a paronimia oraz polisemia międzyjęzykowa	40
2.3. Przegląd literatury białoruskiej	43
2.4. Gatunki homonimii międzyjęzykowej	46
2.4.1. Międzyjęzykowa homonimia wewnętrzna (MHW)	47
2.4.2. Międzyjęzykowa homonimia zewnętrzna (zewnątrzjęzykowa, MHZ)	49
2.5. Międzyjęzykowa homonimia homo- i heterogeniczna	50
2.6. Pierwszo- i drugostopniowa homonimia międzyjęzykowa	51
2.7. Typologia homonimów międzyjęzykowych	51

2.8. Homonimia międzyjęzykowa na przykładzie języków słowiańskich	63
2.8.1. Marta Pančíková	63
2.8.2. Maria Bednarz	64
2.8.3. Zygmunt Grosbart	67
2.8.4. Polina Stasińska	71
2.9. Homonimia międzyjęzykowa w słownikach	72
2.9.1. Przegląd ważniejszych zagadnień	72
2.9.2. Konstrukcje słowników	78
2.9.3. Leksykografia białorusko-polska i polsko-białoruska (zarys bibliograficzny)	79
3. Analiza białorusko-polskich homonimów międzyjęzyko- wych	85
3.1. Słownik białorusko-polskich międzyjęzykowych homo- nimów całkowitych	103
3.1.1. Budowa artykułu hasłowego	106
3.1.2. Hasła słownikowe	109
Zakończenie	145
Indeks polskich leksemów użytych w słowniku białorusko-polskich międzyjęzykowych homonimów całkowitych	147
Bibliografia	151
Streszczenie w języku angielskim (<i>Abstract</i>)	169

*Слоўнік беларуска-польскіх і польска-беларускіх
міжмоўных амонімаў і паронімаў таксама
чакае свайго ўкладальніка, а сама праблема
– даследчыка¹.*

П. П. Шуба

¹ П. П. Шуба, *Польска-беларускія лексічныя адпаведнасці на сучасным этапе*, [w:] *Беларуска-руска-польскае супастаўляльнае мовазнаўства і літаратуразнаўства. Матэрыялы 2-й міжнар. нав. канф., Віцебск, 5–6 лютага 1993*, пад рэд. Г. М. Мезенкі, Віцебск 1993, s. 137; „Słownik białorusko-polskich i polsko-białoruskich homonimów i paronimów międzyjęzykowych także czeka na swego twórcę, a samo zagadnienie – na badacza” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

WSTĘP

Celem niniejszej monografii jest szersze opisanie białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych. Jak dotąd nie ukazało się żadne większe opracowanie tego tematu, brak także profesjonalnego wydania słownikowego. Dostępny jest jedynie mały (20 par leksemów) internetowy słownik *falszywych przyjaciół* białorusko-polskich, przygotowany w ramach opracowywania słowiańskich homonimów międzyjęzykowych według projektu, który stworzył niemiecki slawista Daniel Bunčić (zob. podrozdział 2.9.3. *Leksykografia białorusko-polska i polsko-białoruska...*).

Opis zawarty w niniejszej pracy jest próbą uporządkowania pewnego tylko rodzaju homonimów międzyjęzykowych. Jak w innych językach, tak i na płaszczyźnie białorusko-polskiej, istnieje wiele różnorodnych typów homonimów międzyjęzykowych (zob. rozdział 3. *Analiza białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych*), z których każdy mógłby stanowić osobny przedmiot badań.

Zagadnienie homonimii międzyjęzykowej jest bardzo szerokie. W niniejszej monografii zarysowane zostały kierunki możliwych badań na podstawie wydzielonych rodzajów białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych. Grupy te opracowano na podstawie wcześniejszych dokonań badaczy homonimii międzyjęzykowej. Tam, gdzie osobiowości języka białoruskiego wymykają się modelom dotąd opracowanym, wprowadzamy własne podziały, mając świadomość, że stanowią one jedynie roboczy schemat dokonany na potrzeby niniejszej pracy.

W pierwszej części monografii znajduje się wstęp teoretyczny ukazujący ogólnie zjawisko homonimii występującej w jednym języku. Następnie wyjaśniono, czym jest homonimia międzyjęzykowa. Przytoczono ponadto ważniejsze prace naukowe z tej dziedziny, ukazano różnice poglądów oraz różnice w stosowanej terminologii, a także różne podejścia w badaniu zagadnienia homonimii międzyjęzykowej. W książce znajduje się również rozdział opisujący homonimię międzyjęzykową w słownikach (homonimia międzyjęzykowa w ujęciu leksykograficznym).

W dalszej kolejności opisano białorusko-polską homonimię międzyjęzykową. Wyróżniono jej rodzaje i ukazano trudności w badaniu tego zjawiska. W monografii zaprezentowano w sumie trzysta dwadzieścia par różnego rodzaju homonimów międzyjęzykowych białorusko-polskich. Przykłady stu czterdziestu czterech par opisano w rozdziale 3. *Analiza białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych* (w tym czterdzieści par skrótowców), sześć par ukazano jako możliwe (w zależności od przyjętej definicji) paronimy (zob. podrozdział 2.2. *Homonimia a paronimia oraz polisemia międzyjęzykowa*). Ostatnia część książki to analiza dodatkowych stu siedemdziesięciu par międzyjęzykowych homonimów całkowitych dotyczących przeważnie języka ogólnego (zob. rozdział 3.1. *Słownik białorusko-polskich międzyjęzykowych homonimów całkowitych*). Jest to próba stworzenia pełniejszego słownika białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych (*fałszywych przyjaciół*). Może on okazać się pomocny osobom uczącym się języka białoruskiego, tłumaczom i wszystkim posługującym się językiem białoruskim i polskim. Często użytkownicy tych języków nie są świadomi popełnianych błędów, sądzą bowiem, że bliskie pokrewieństwo obu języków pozwala na swobodne przenoszenie leksemów i ich znaczeń z jednego języka do drugiego. Na podstawie zaprezentowanych przykładów widać, że taki proces może być niezwykle niebezpieczny, gdyż to, że wyrazy wyglądają/brzmia tak samo/podobnie, nie oznacza, że ich znaczenie jest (zawsze) takie samo. Z tego powodu zestawienie słownika ukazującego takie pułapki językowe może być niezwykle cenną pomocą w unikaniu błędów (niekiedy zabawnych). Za główną bazę materiałową posłużył *Słownik białorusko-polski i polsko-białoruski* pod redakcją T. Jasińskiej i A. Bartoszewicza (Warszawa 1996), zawierający około dwudziestu tysięcy haseł, choć wykorzystywane były także inne źródła, o czym szerzej w rozdziale 3.1. *Słownik białorusko-polskich międzyjęzykowych homonimów całkowitych*.

1. HOMONIMIA WEWNĄTRZJĘZYKOWA NA PRZYKŁADZIE JĘZYKA POLSKIEGO I JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO (ZARYS)²

Zanim przejdziemy do opisu homonimii międzyjęzykowej, która stanowi centralne zagadnienie niniejszej rozprawy, warto krótko opisać samo zjawisko homonimii. W ogólny sposób przedstawimy, czym jest homonimia i jakie mogą być jej rodzaje – na przykładzie języka polskiego wraz z podaniem odpowiedników białoruskich (jeśli istnieją). Ograniczymy się do podstawowych niezbędnych informacji, gdyż porównywanie homonimii w języku polskim z homonimią w języku białoruskim to zagadnienie obszerne, mogące stanowić przedmiot badań osobnej rozprawy³.

Termin *homonimia* pochodzi od greckich wyrazów *homós*- ‘taki sam, równy’ oraz *ónyma*, czyli ‘imię’. Homonimia to utożsamienie formalne – brzmieniowe i/lub graficzne – co najmniej dwu znaczących jednostek języka. Te znaczące jednostki języka to morfemy, leksemy, połączenia wyrazowe oraz zdania [Majewska 2002: 34].

Homonimia może dotyczyć jednostek różnych podsystemów języka. Właśnie dlatego wyróżnia się homonimię morfologiczną (słowotwórczą, fleksyjną), leksykalną, frazeologiczną, składniową oraz kontekstową [Wojan 2004: 73; 2010].

„Homonimia (o czym od dawna wiadomo) należy do uniwersaliów językowych. Występowanie zjawiska homonimii w językach naturalnych jest absolutną koniecznością, a zarazem prawidłowością, uwarunkowane samą naturą języka. [...] Fenomenem wydaje się [...] nie tyle to, iż homonimy w systemie jakiegoś języka tworzą się, bo wielodrożna geneza tego

² Niektóre rozważania z tego rozdziału były publikowane w formie artykułu [zob. Kaleta 2013: 185–195].

³ Podobna praca powstała w konfrontacji z językiem rosyjskim [zob. Wasiluk 2008]; więcej na temat homonimii i paronimii w języku białoruskim [zob. Старычонак 1991; Грабчыкаў 1994].

zjawiska zdaje się [...] oczywista, za zadziwiający można jednak uznać fakt długookresowego tolerowania homonimii przez język, który zwykle [...] pozbywa się wszystkiego, co utrudnia jego płynność, a zwłaszcza zaprzecza jednoznaczności, a co za tym idzie – aktywnie przeciwstawia się podstawowej funkcji języka – porozumieniu między jego użytkownikami”⁴.

Jeśli odwołać się do glosematyki, można powiedzieć, że homonimy to jednostki, które różnią się planem treści, mając zarazem jednakowy plan wyrażania [Majewska 2002: 24].

Małgorzata Majewska dodaje:

„Należy przy tym pamiętać, że zapis literowy jest zapisem konwencjonalnym, a realizacja foniczna danej jednostki języka jest uzależniona od jej pozycji fonetycznej” [Majewska 2002: 34], np.:

Pokaż mi proszę, gdzie jest Bródno.

Pokaż mi proszę, gdzie jest brudno [Majewska 2002: 34].

John Lyons podkreśla możliwość dwojakiej identyczności formalnej wyrazów – identyczności substancji fonicznej i substancji graficznej.

„Dwa wyrazy – okazy są identyczne formalnie w substancji fonicznej, jeśli mają ten sam zapis fonologiczny, a w substancji graficznej, jeśli mają ten sam zapis ortograficzny” [Lyons 1989: 172; zob. też Majewska 2002: 25].

Encyklopedia białoruska tak definiuje homonimię:

„Аманімія – гукавое супадзенне адзінак (марфем, слоў, словазлучэнняў і г. д.), якія адрозніваюцца паміж сабой значэннем. Часта выкарыстоўваецца ў мастацкай літаратуры для стварэння каламбураў, эпіграм, жартаў як своеасаблівы сродак гульні слоў”⁵ [Міхневіч (рэд.) 1994: 30].

⁴ Ogólne zjawisko homonimii opisuje Wojan 2001: 99.

⁵ „Homonymia – dźwiękowa zbieżność jednostek (morfemów, słów, wyrażen itd.), które różnią się znaczeniem. Często wykorzystywana jest w literaturze pięknej do tworzenia kalamburów, epigramów, żartów jako osobliwy środek gry słów” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

W homonimii dotyczącej jednego języka wyróżnia się homonimy całkowite (błrus. *поўныя амонімы*) i niecałkowite lub częściowe (błrus. *няпоўныя амонімы*). Homonimy całkowite zachowują homonimiczność we wszystkich formach gramatycznych, a częściowe – tylko w niektórych. Więcej jest oczywiście tych drugich – w obu omawianych językach.

Występowanie homonimów w języku nazywa się homonimią [por. Grodziński 1990: 250] (błrus. *аманіміка*), czyli zbiorem homonimów charakterystycznych dla danego języka (błrus. *сукупнасць амонімаў якой-небудзь мовы*). Homonimika to także dział leksykografii zajmujący się opisem homonimów.

1.1. Homonimia leksykalna

Homonimia leksykalna jest wynikiem spłynięcia się w jedną formę genetycznie różnych leksemów (tzw. homonimia heterogeniczna) lub wydzielenia się dwóch leksemów o tej samej postaci z jednej podstawy genetycznej (tzw. homonimia monogenetyczna) [zob. Dubisz (red.) 1999: 350; Wojan 2004: 73]. Mirosław Bańko o homonimi leksykalnej mówi, że jest to:

„[...] relacja łącząca leksemy o różnym znaczeniu i zwykle też różnym pochodzeniu, ale o całkowicie lub częściowo pokrywającym się zbiorze form (muszą mieć jednakową co najmniej formę kanoniczną)” [Bańko 2002: 36].

Co ważne, autor dodaje, że w zależności od tego, jaki jest zakres pokrywających się form leksemów, można wyróżnić homonimię całkowitą lub częściową [Bańko 2002: 36].

Przykładem może być leksem *zamek*, który oznacza:

- 1) ‘urządzenie służące do zamykania np. drzwi, walizki, szuflady itp., zwykle za pomocą klucza’;
- 2) ‘rodzaj twierdzy, obronna siedziba feudała, np. księcia lub starosty, wznoszona z kamienia lub cegły w miejscu trudno dostępnym; później rezydencja królewska, książęca lub magnacka w formie zamkniętego zespołu budowli z dziedzińcem w środku’ [definicje za: Dunaj 1996: 1322].

Są to leksemy o różnym znaczeniu, ale o całkowicie pokrywającym się zbiorze form. Wyjątek może (choć nie musi, bo dopuszczalne są dwie końcówki) stanowić forma dopełniacza. W *Wielkim słowniku ortograficznym* PWN leksem *zamek* w znaczeniu urządzenia zamykającego może

mieć w dopełniaczu liczby pojedynczej końcówkę *-a* lub *-u*, w znaczeniu budowli – końcówkę *-u*⁶.

W języku białoruskim homonimia lekсыkalna oczywiście też występuje (błrus. *лексічныя амонімы*):

„Лексічныя амонімы маюць поўнае гукавое супадзенне ва ўсіх формах і адносяцца да адной часціцы мовы. Напрыклад: *нота* ‘дыпламатычны дакумент’ і *нота* ‘музычны знак’, *блок* ‘палітычнае аб’яднанне’ і *блок* ‘тэхнічнае прыстасаванне, механізм’”⁷ [Міхневіч (рэд.) 1994: 30].

Niżej jeszcze inne przykłady homonimów nie tylko całkowitych, lecz także częściowych (opatrzone komentarzem):

- 1) leksem *каса* oznacza ‘warkocz’, ‘kosa’ oraz ‘mierzeja’;
- 2) leksem *каштаваць* oznacza ‘kosztować (5 dolarów)’ oraz ‘kosztować (próbować)’ – w tym znaczeniu używany zwykle tylko w 3. osobie liczby pojedynczej i mnogiej;
- 3) leksem *паліць* oznacza zarówno ‘palić’ (~ю, ~іш, ~іць), jak i ‘podlać’, ‘polać’ (~ью, ~ьеш, ~е) – homonimia częściowa;
- 4) leksem *пара* oznacza ‘para (rękawiczek)’ oraz ‘para (wodna)’;
- 5) leksem *слаць* oznacza ‘posyłać’ (шлю, шлеш, шле) i ‘ścielić’, ‘układać’, ‘kłaść’ (сцялю, сцелеш, сцеле) – homonimia częściowa;
- 6) leksem *справа* oznacza ‘sprawa’ i ‘na prawo’;
- 7) leksem *уступіць* oznacza ‘wstąpić’ i ‘ustąpić’;
- 8) leksem *машына* oznacza ‘samochód’, ‘maszyna’.

1.2. Homonimia morfologiczna

Drugi rodzaj homonimii obejmuje leksemy wyglądające/brzmiące podobnie, ale mające inne znaczenie i wyrażone innymi częściami mowy. Przykładem może być leksem *піла*:

⁶ Zob. <http://so.pwn.pl/lista.php?co=zamek>.

⁷ „Homonimy lekсыkalne odznaczają się całkowitą zbieżnością dźwiękową we wszystkich formach i odnoszą się do jednej części mowy. Na przykład *нота* ‘dokument dyplomatyczny’ i *нота* ‘znak muzyczny’, *блок* ‘grupa polityczna’ i *блок* ‘urządzenie techniczne, mechanizm’ (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

- 1) może to być forma rzeczownika w mianowniku liczby pojedynczej, rodzaju żeńskiego, oznaczającego ‘narzędzie ręczne lub maszynowe do przecinania różnych materiałów’;
- 2) może to być forma czasownika w czasie przeszłym, w 3. osobie liczby pojedynczej, rodzaju żeńskiego od czasownika *pić* [Encyklopedia językoznawstwa ogólnego 1999: 239].

Tego typu pary wyrazów nazywane są homonimami morfologicznymi⁸ (w odróżnieniu od homonimów leksykalnych, które dotyczą wyrazów należących do jednej części mowy).

John Lyons pisał:

„dwa leksemy są formalnie identyczne zawsze i tylko wtedy, kiedy reguły systemu językowego przypisują każdemu z nich ten sam zbiór form. Zbiór form [...] może być zbiorem jednoelementowym” [Lyons 1989: 172; zob. też Majewska 2002: 25].

W sytuacji homonimii morfologicznej nie można już mówić o tak rozumianej identyczności formalnej, bo nie ma tu absolutnej i całkowitej zbieżności [Majewska 2002: 25].

Jednak nie zawsze spotyka się termin *homonimia morfologiczna* w opozycji do terminu *homonimia leksykalna*. Czasem termin *homonimia morfologiczna* używany jest w celu oznaczenia osobnej podgrupy w ramach leksemów określanych terminem *homonimia leksykalna*. Homonimia morfologiczna jest częścią homonimii leksykalnej, dotyczy przecież także leksemów. W takim ujęciu termin *homonimia leksykalna* jest bardzo szeroki i może dotyczyć różnych jednostek, np.:

- a) rzeczowników

bal I *m* ‘pień’

bal II *m* ‘zabawa’

- b) form podstawowych rzeczownika i czasownika

przepaść I (czasownik)

przepaść II (rzeczownik rodzaju żeńskiego)

⁸ Ten rodzaj homonimów występuje także w homonimii międzyjęzykowej, w dalszej części książki znajduje się obszerniejsza informacja na ten temat.

- c) par zawierających skrót i rzeczownik

pop I (rzeczownik rodzaju męskiego, 'duchowny')

pop II skrót od 'pop-art'

Dodatkowo zjawiskiem z pogranicza homonimii leksykalnej i frazeologii jest homonimia nazw własnych i pospolitych, np.:

zielona góra – luźny związek wyrazowy

Zielona Góra 'nazwa miasta'⁹.

W językoznawstwie białoruskim zagadnienie homonimii morfologicznej jeszcze do lat osiemdziesiątych XX w. nie było szeroko komentowane [zob. Карацінская 1988: 37]. Na określenie homonimii morfologicznej spotyka się różne terminy, np. *амаформы*, *частковыя лексіка-марфалагічныя амонімы*, *частковыя лексіка-граматычныя амонімы*, *марфалагічныя амонімы*, *складаныя лексіка-граматычныя амонімы* czy *функцыянальныя амонімы* [zob. Карацінская 1988: 37].

„[...] амаформы звычайна адносяцца да розных часцін мовы і супадаюць толькі ў некаторых марфалагічных формах”¹⁰ [Міхневіч (рэд.) 1994: 31].

Na przykład [zob. też Бурак 2013: 152–155]:

- 1) błrus. *бегла* I 'biegła', II 'biegle';
- 2) błrus. *беларускі* I 'białoruski', II 'Białorusinki' [za: Сямешка (рэд.) 1999: 30];
- 3) błrus. *вусны* I 'usta (pot)', 'wargi (guby)', II 'ustny (які вымаўляецца)', 'niepisemny (не пісьмовы)' [za: Сямешка (рэд.) 1999: 30];
- 4) błrus. *кліч* I 'krzyk', II 'wołaj' [Міхневіч (рэд.) 1994: 31];
- 5) błrus. *май* I nazwa miesiąca, II 'miej' (tryb rozkazujący od czasownika *мець*);
- 6) błrus. *мыла* I 'myła' (czas przeszły od czasownika *мыць*), II 'mydło';
- 7) błrus. *я лячу* I 'lecę' (od czasownika *ляцець*), II 'leczę' (od czasownika *лячыць*).

⁹ Wszystkie przykłady za: Majewska 2002: 43–44 (tam też więcej przykładów).

¹⁰ „[...] homonimy morfologiczne zwykle odnoszą się do różnych części mowy i zachowują homonimiczność tylko w niektórych formach morfologicznych” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

1.2.1. Homoformia

Spotykany jest również termin *homoformia* (błrus. *амаформы*) – dotyczy on sytuacji kiedy:

- 1) formy fleksyjne dwóch wyrazów zrównują się postaciami dźwiękowymi/graficznymi, np. *wydrze* – celownik lp rodzaju żeńskiego od rzeczownika *wydra* oraz 3. osoba lp od czasownika *wydrzeć*;
- 2) dwa wyrazy zrównują się dźwiękowo i graficznie w swej postaci słotwórczej, np. *podróżować* – I od *róż*, II od *podróż* [Wróblewski 1980: 141–142].

Małgorzata Majewska prezentuje homoformy jako homonimie na poziomie morfologicznym – identyczne formy. Można je wywieść od dwóch różnych wyrazów i inaczej zinterpretować pod względem gramatycznym. Homoformy wykorzystuje się w sloganach reklamowych i tekstach satyrycznych, np.

Kto w twoim mieście pierze pierze [Majewska 2002: 44].

Białoruskie przykłady: *калгасныя палі* (od rzeczownika *поле*) i *палі агарод* (od czasownika *палоць* ‘pieścić’, ‘pleść’).

Mogą występować też homoformy różniące się zapisem, ale mające identyczne realizacje dźwiękowe, np.

– *Czy zna pan francuski?*

– *Francuzki? Znam dwie* [Majewska 2002: 45].

1.3. Kwestie terminologiczne

Jednak nie wszystkie źródła (zwłaszcza te ogólne, niespecjalistyczne) wyodrębniają termin *homoformia*, a powyższe zjawiska opisywane są po prostu w ramach ogólnego omawiania zagadnienia homonimii. Na przykład w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* czytamy, że analiza gramatyczna prowadzi do uznania za homonimiczne różnych form tego samego leksemu, np. *matki* dop. l. poj. oraz mian. l. mn.

Homonimia może obejmować jednostki mniejsze niż słowo (morfemy, morfy) oraz większe niż słowo (zdania, grupy) [Polański (red.) 2003: 239, pod hasłem *homonimia*]. Jak pisze Majewska, „mówienie o homonimii w odniesieniu do wyrazów jest niewystarczające” [Majewska 2006: 17].

Z kolei zgodnie z definicją w *Encyklopedii języka polskiego* homonimia polega na wyrażaniu różnych znaczeń za pomocą identycznej formy językowej. Może to dotyczyć składni – np. wyrażenie *zdrada przyjaciela* może oznaczać albo to, że przyjaciel zdradził, albo to, że został zdradzony. Ukazane są także inne przykłady, np. *ranny* może być motywowane przez *rano* lub *rana* [Urbańczyk, Kucała 1999: 136 pod hasłem *homonimia*]. Problematyka homonimii jest bardzo bogata, dlatego Eugeniusz Grodziński proponuje wprowadzić termin *homonimika* na oznaczenie nowej dziedziny badań językoznawczych [Grodziński 1990: 18].

Wielu leksykologów europejskich popiera podział homonimii, jakiego dokonał Wiktor Winogradow. Na VI Międzynarodowym Zjeździe Sławistów w Pradze 1968 r. wystąpił on z referatem, w którym podkreślał wagę homonimii nie tyle dla leksykologii czy semantyki, ile dla gramatyki. W celu rozgraniczenia różnych odmian homonimii Winogradow zaproponował rozróżnienie trzech typów: *homoformii*, *homomorfii* oraz *homonimii leksykalnej całkowitej* bądź *częściowej*. Postulował także wszechstronną analizę zjawisk homonimicznych pod względem historycznym, porównawczym i typologicznym [Виноградов 1968].

1.4. Podgrupy homonimii

W związku z zagadnieniem homonimii wyróżniane są także jeszcze dwa zjawiska towarzyszące.

1.4.1. Homografia

Homografia dotyczy zapisu (grec. *homós* ‘taki sam, równy’, *grapho* ‘pisać’) – identycznego, ale różniącego się brzmieniem, znaczeniem, pochodzeniem. Formy tego zjawiska nazywają się homogramami [*Encyklopedia językoznawstwa ogólnego* 1999: 239] lub homografami, np. *zamarzać* I (wym. *zamarzać*) ‘snuć marzenie o czym, wymarzać sobie co’; *zamarzać* II (wym. *zamar-zać*) ‘kostnieć, lodowacieć’ [Buttler 1988: 5].

W języku białoruskim także występuje homografia (błrus. *амогграфы, графічныя амонімы*). W białoruszczyźnie są to leksemy zapisywane jednakowo, lecz wymawiane inaczej, tj. z innym akcentem, np.:

- 1) błrus. *атлас* ‘atlas’ i *атлас* ‘atłas’;
- 2) błrus. *бацькі* ‘rodzice, przodkowie’ i *бацькі* ‘ojca’ (dopełniacz od *бацька*);

- 3) błrus. *вада* ‘woda’ i *вада* (дэфэкт, недахон) ‘wada’ [Pashkievich 1974: 18];
- 4) błrus. *вучыць* ‘uczy’ (on/ona) i *вучыць* ‘uczyć’ [Pashkievich 1974: 18];
- 5) błrus. *капаць* ‘kopać’ i *капаць* ‘kapać’;
- 6) błrus. *кара* ‘kara’ i *кара* ‘kora’, ‘powłoka’;
- 7) błrus. *каса* ‘kasa’ i *каса* ‘warkocz’, ‘kosa’;
- 8) błrus. *мука* ‘męka’ i *мука* ‘mąka’;
- 9) błrus. *падаць* ‘padać’, ‘spadać’, ‘opadać’, ‘ślabnać’ i *падаць* ‘podać’, ‘wnieść, złożyć’, ‘podsunąć’, ‘dać’;
- 10) błrus. *пара* ‘para’ (rękawiczek; wodna), *пара* ‘pora’;
- 11) błrus. *раса* ‘rasa’ i *раса* ‘rosa’;
- 12) błrus. *хіба* ‘luka, wada, błąd’ i *хіба* ‘może, chyba’.

Przykłady można by oczywiście mnożyć¹¹. Jak widać, łączy je identyczna pisownia, a różni wymowa. Akcent stanowi o tym, że są to różne leksemy. Także ten fakt odróżnia homonimie w języku białoruskim od homonimii w języku polskim:

„У кожнай мове аманімія мае спецыфічныя асаблівасці, якія не дазваляюць механічна пераносіць яе законы з адной мовы ў другую”¹² [Карацінская 1988: 36].

1.4.2. Homofonia

Homofonia (grec. *homophōnia* ‘jednorodność dźwięku’) to identyczność fonetyczna dwóch lub więcej form językowych, które różnią się pisownią, etymologią, a także znaczeniem¹³. Formy tego zjawiska nazywają się homo-

¹¹ O homonimii leksykalnej rzeczowników zob. np. Карацінская 1978: 122–130.

¹² „W każdym języku homonimia ma specyficzne osobliwości, które nie pozwalają na mechaniczne przenoszenie reguł jej tworzenia z jednego języka do drugiego” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

¹³ Jako ciekawostkę warto tu przytoczyć wierszyk z homofonami autorstwa Jerzego Ficowskiego pt. *Dziwna rymowanka*: „Pewien żarłok nienażarty / raz wygłodniał nie na żarty. / I wywiesił szylld na płocie, / że ochotę ma na płocie. / Tutaj na brak ryb

fonami [Encyklopedia językoznawstwa ogólnego 1999: 239], np. *morze* i *może*. Zwykle homofonię traktuje się jako zjawisko leksykalne, i tak też jest ona ukazywana w opracowaniach terminologicznych. Można jednak dopuścić używanie terminu homofonia (*homofon*) w odniesieniu do innych niż wyrazowe jednostek języka [Majewska 2002: 33]. Małgorzata Majewska pisze:

„Można zatem przyjąć, że w tym ujęciu homofonia jest terminem nadrzędnym w stosunku do homonimii. Obejmuje ona bowiem wszystkie jednostki identyczne pod względem brzmienia” [Majewska 2002: 33].

John Lyons dodaje:

„[...] wyrazy [...] są homofonami, jeśli je realizuje ta sama forma foniczna, a homografami, jeśli je realizuje ta sama forma graficzna” [Lyons 1989: 174].

Formą homonimów może być:

- a) postać foniczna – ciąg dźwięków;
- b) postać graficzna – ciąg liter;
- c) postać graficzna i foniczna [Majewska 2002: 25].

Jednoczesna identyczność brzmieniowa i graficzna była początkowo określana jako *homonimia właściwa*, *homonimia całkowita* lub *homonimia absolutna*. Termin *homonimia* zawiera w sobie:

- 1) homonimię właściwą, homonimię całkowitą, homonimię absolutną;
- 2) homofonię;
- 3) homografię;
- 4) homoformię [Majewska 2002: 44].

Jednak termin *homonimia całkowita* jest obecnie stosowany na określenie identyczności paradygmatów analizowanych jednostek. W opozycji do

narzeka, / bo daleko rybna rzeka. / Więc się zgłosił pewien żebrak / i rzekł żarłokowi, że brak: / płoci, karpi oraz śledzi, / ale rzeki pilnie śledzi, / i gdy tylko będzie w stanie, / to o świcie z łóżka wstanie, / po czym ruszy na Pomorze / i w zdobyciu ryb pomoże. / Odtąd żarłok nasz jedynie / zamiast smacznych ryb je dynie”; [zob. Ficowski 1971: 74; wierszyk ten przytaczany jest także w pracy: Dąbrowska, Dobesz, Pasieka 2010: 111].

tego istnieje *homonimia częściowa*, do której zaliczane są formy należące do paradygmatów różnych leksemów [Majewska 2002: 45].

W języku białoruskim także obecna jest homofonia (błrus. *амафоны, фанетычныя амонімы*). Oto przykłady leksemów brzmiących jednakowo i różniących się zapisem: *раман* – *Раман*, *сервіз* – *сервіс*, *плод* – *плот*, *грыб* – *грып*. Białoruska encyklopedia podaje jeszcze inne przykłady: *род* – *рот*, *везці* – *весці*, *код* – *кот*, *казка* – *каска* [Міхневіч (рэд.) 1994: 30].

„Часцей за ўсё яны супадаюць па гучанні толькі ў асобных формах”¹⁴
[Міхневіч (рэд.) 1994: 30].

1.5. Inne rodzaje homonimii

Homonimiczność dotyczyć może nie tylko leksemów, lecz także mniejszych lub większych części, np. morfemów (homonimia morfemów) czy zdań (homonimia składniowa). Dlatego wyróżnia się właśnie specyficzne rodzaje homonimii. Jednym z nich jest homonimia zdań, która często może być źródłem nieporozumienia lub żartu, np.:

- 1) *чытаць выразна надрукаваныя радкі* ‘czytać wyraźnie wydrukowane linijki/wiersze’ (homonimiczność także w polskim przypadku) – to albo ‘czytać wyraźnie’, albo ‘wyraźnie wydrukowane’;
- 2) *Яму трэба названіць* – może oznaczać ‘On musi zadzwonić’ lub ‘Do niego trzeba zadzwonić’;
- 3) *Брат Зосі з вёскі прыехаў* ‘Brat Zosi ze wsi przyjechał’ (homonimiczność także w polskim przypadku) – może oznaczać ‘Brat Zosi ze wsi’ lub ‘ze wsi przyjechał’;
- 4) *Выступаць вечарам ён адмовіўся* ‘Odmówił występu wieczorem’ (homonimiczność także w polskim przypadku) – może oznaczać ‘odmówił wieczorem’ lub ‘występu wieczorem’ [za: Міхневіч (рэд.) 1994: 31].

Kontekst oraz odpowiednia intonacja wykluczają homonimiczność powyższych zdań. Białoruskie źródło podkreśla, że homonimia skład-

¹⁴ „Найчасцей адзначаюцца яны збіжнасцю гучання толькі ў асобных формах” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

niowa należy do najbardziej złożonych kwestii gramatyki teoretycznej [Міхневіч (рэд.) 1994: 31; więcej: Міхневіч 1976: 3–9].

Ciekawym zagadnieniem jest homonimia morfemów. Majewska podkreśla, że homonimię morfologiczną, rozumianą jako formalną zbieżność dwóch znaczeniowo odrębnych morfemów, dostrzegali już językoznawcy radzieccy [Будагов 1953; zob. też Majewska 2002: 39]. Oto przykład takiej homonimii:

radio- I pierwszy człon wyrazów złożonych wskazujących na ich związek znaczeniowy z promieniowaniem;

radio- II pierwszy człon wyrazów złożonych wskazujących na ich związek znaczeniowy z falami radiowymi, z radiem (odbiornikiem, nadajnikiem, instytucją) [Majewska 2002: 40].

W języku białoruskim przykładem może być homonimia prefiksów, np. *адспяваць* – prefiks *ад-* oznacza tutaj zakończenie czynności, *адскокнуць, аднесці* – prefiks *ад-* oznacza tutaj zmianę miejsca w przestrzeni [por. Атраховіч (рэд.) 1977: 517].

Zatem obok homonimii monogenetycznej i heterogenicznej leksemów można mówić także o homonimii monogenetycznej i heterogenicznej morfemów.

Jeszcze inny rodzaj to homonimia historyczna (etymologiczna). W tym przypadku mowa o leksemach należących do różnych przekrojów historycznych polszczyzny, np. *szwedy* to w XIX w. ‘duże skwarki’ (*kasza ze szwedami*), a dziś w języku młodzieżowym – ‘spodnie szwedzkie’ (o charakterystycznym kroju) [zob. Majewska 2006: 18]. Są to tzw. homonimy etymologiczne mające różne znaczenia etymologiczne, np. *piwo* ma znaczenie etymologiczne ‘to, co jest do picia’ a dziś ‘niskoprocentowy alkohol’ [Majewska 2002: 27].

W języku białoruskim *фрылансер* oznaczało ‘сярэднявечны салдат-найміта’, a obecnie ‘працаўнік без кантракта, які займаецца пазаштатнай працай’.

Po porównaniu ważniejszych zagadnień związanych z homonimią w języku polskim i języku białoruskim przychodzi kolej na zapoznanie się z problematyką homonimii międzyjęzykowej.

2. HOMONIMIA MIĘDZYJĘZYKOWA

Homonimia międzyjęzykowa¹⁵ może być badana na przykładzie dwóch języków lub większej ich liczby (dość popularne jest badanie w ramach trzech [np. Wojan 2004], a nawet więcej¹⁶ języków). Porównywane mogą być języki słowiańskie, ale nie tylko – języki poddawane analizie nie muszą należeć do jednej rodziny (np. Katarzyna Wojan porównuje języki: polski, rosyjski i fiński [Wojan 2004]).

Zygmunt Grosbart zagadnienie utożsamiane z homonimią międzyjęzykową definiował jako zjawisko identyczności lub podobieństwa pod względem formy (wymowy lub pisowni) między pewnymi jednostkami różnych języków przy ich jednoczesnej odmienności znaczeniowej względnie funkcjonalnej (semantycznej, stylistycznej lub innej) [Grosbart 1984b: 81–82]. Istnieje wiele nazw określających wyrazy dwóch języków łądząco do siebie podobne. W zależności od stopnia tego podobieństwa możemy używać różnych terminów precyzujących, np. *homonimy*, *homografy*, *homofony*.

Są jednak wyrazy, które nie są ani homografami, ani homofonami, to znaczy różnią się i wymową, i pisownią, choć są one do siebie zbliżone i mogą być łądząco podobne, przypominające homonimy. W przypadku takich niby-homonimów lepiej używać terminu *aprosymacja* (od łac. *approximatio*, czyli ‘przybliżenie, ujęcie w sposób przybliżony’ [Kopaliński 1975: 76]), a same leksemy aproksymatami, np. polskie *nalegać* i słoweńskie *nalegati*

¹⁵ Inny często spotykany termin to *falszywi przyjaciele tłumacza*. Termin ten nie zawsze jest synonimem terminu *homonimia międzyjęzykowa*, może być używany w szerszym znaczeniu, zob. podrozdział 2.1. *Terminy w różnych językach*.

¹⁶ Zob. Хуцишвили 2010. Analizie poddane zostały tam przykłady z czternastu języków słowiańskich (rosyjski, ukraiński, białoruski, bułgarski, macedoński, serbski, chorwacki, słoweński, czeski, słowacki, polski, kaszubski, dolno- i górnołużycki), choć oczywiście nie z wszystkich na raz. Głównie są to pary językowe, choć zdarzają się przykłady porównania jednego leksemu w ramach większej liczby języków (np. polski, bułgarski, białoruski, rosyjski: польск. *duma* ‘гордость’ и болг. *дума* ‘слово’, бел. *дума* ‘мысль’, *дума*² ‘фольклорный жанр’, *дума*³ ‘парламент’, русск. *дума*¹ ‘мысль’ *дума*² ‘фольклорный жанр’, *дума*³ ‘парламент’ [Хуцишвили 2010: 38]).

[zob. Kamińska (on-line)]. Jednak terminów określających podobne zjawisko jest bardzo wiele, niektóre w ogóle eliminują termin *homonimia* na rzecz jakiegoś innego, np. *paronimia międzyjęzykowa* (Ponomariov, Bałałykina) czy *polisemia międzyjęzykowa* (Borysenko) [zob. Wojan 2001: 101]. Taka różnorodność terminologiczna nie sprzyja precyzyjnemu ujmowaniu zjawiska; nie wszystkie terminy są tak samo rozumiane przez osoby, które zajmują się tym zagadnieniem. Zdaniem niektórych badaczy wszystkie wyżej wymienione terminy oznaczają różne zagadnienia i nie są synonimami.

Ogólnie rzecz ujmując, można powiedzieć, że homonimia międzyjęzykowa jest kwestią uniwersalną.

„У любых мовах, асабліва блізкіх, нямала слоў, якія знешне супадаюць, а сэнс іх зусім іншы ці нават процілеглы [...] фальшывыя сябры перакладчыка ёсць у кожнай мове. Гэта – агульная заканамернасць”¹⁷ [Шыдлоўскі 1970: 226, 228].

W pierwszej kolejności zagadnienie to wymienia się jako problem bilingwów czy polilingwów, nauczających oraz uczących się języków obcych (zwłaszcza podobnych, np. słowiańskich, gdzie interferencja językowa jest zjawiskiem częstszym), a także leksykografów (jak wskazuje wielu badaczy, praktyka opracowywania dwujęzycznych słowników pokazała, że *fałszywi przyjaciele tłumacza* są także *fałszywymi przyjaciółmi leksykografa*) [Стасиньська 1990: 6]. Taka międzyjęzykowa homonimia jest także problemem tłumaczy. Maria Wisłowska, polska tłumaczka z języka niemieckiego, francuskiego, angielskiego i rosyjskiego stwierdza:

„Wiem z własnego i cudzego doświadczenia, że najłatwiej potknąć się nie na słowie trudnym, wyszukanym, należącym do terminologii specjalistycznej, lecz właśnie na tym najprostszym, nie budzącym podejrzeń, niby to znanym, zrozumiałym, ale – czy to przez podobieństwa dźwiękowe, czy to przez afiliację znaczeniową – stanowiącym właśnie niebezpieczną pułapkę” [Balcerzan, 1977: 43]¹⁸.

¹⁷ „We wszystkich językach, szczególnie bliskich, jest wiele słów, których zewnętrzna forma jest zbieżna, ale sens jest zupełnie inny czy nawet przeciwny [...] *fałszywi przyjaciele tłumacza* są w każdym języku. To ogólna tendencja” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

¹⁸ Cytat przytaczany też przez Pančíkovą i Lotkę.

Porównywanie przekładów z oryginałami pozwala zaobserwować to zjawisko i motywuje do szukania sposobów eliminowania jego niebezpiecznych skutków.

„З фальшывымі сябрамі перакладчыка трэба ўсяляк змагацца, бо яны ставяць рэчы з ног на галаву, робяцца крыніцай шматлікіх непаразуменняў, уводзяць у зман чытача”¹⁹ [Шыдлоўскі 1970: 224].

Jednak kwestia ta jest dużo szersza, bardziej złożona, niż się wydaje, i wykracza poza ramy lingwistyki stosowanej szeroko rozumianej.

Homonimia międzyjęzykowa może być wykorzystywana jako środek artystycznego wyrazu, może też służyć budowaniu komizmu, jak w poniższym przykładzie zaczerpniętym z komedii z 2006 r. pt. *Job, czyli ostatnia szara komórka* (reż. Konrad Niewolski). Scena rozmowy po angielsku ukazuje homonimy (paronimy) międzyjęzykowe (większość młodych Polaków zna na tyle dobrze język angielski, by zrozumieć dowcip i brak wykształcenia bohatera filmu):

- Can I ask your address?
- To nie jest dres. To jest zamszyk.

Praktyka pokazuje, że z zagadnieniem homonimii międzyjęzykowej ma styczność wielu użytkowników języka (nie tylko tłumacze), którzy w jakimś stopniu mają do czynienia z co najmniej dwoma językami. W związku z tym popularny termin *falszywi przyjaciele tłumacza* można by uzupełniać o inne elementy, np. *falszywi przyjaciele leksykografa*, *falszywi przyjaciele sławisty*, *falszywi przyjaciele lingwisty/filologa*, *falszywi przyjaciele dziennikarza*, *falszywi przyjaciele biznesmena*, *falszywi przyjaciele polityka*, *falszywi przyjaciele piarowca/marketingowca*, *falszywi przyjaciele studenta/uczącego się języka obcego* itd.

Bez wahania można stwierdzić, że jest to także problem ekonomiczno-handlowy, dotyczący marketingu, reklamy i pijaru, czy wręcz problem społeczny – dotyczący każdego człowieka. Na przykład nazwa „Coca-Cola” w Chinach na początku została oddana jako „ke-kou-ke-la”. Dopiero po

¹⁹ „Z *falszywymi przyjaciółmi tłumacza* trzeba ze všech miar walczyć, gdyż sprawiają, że rzeczy są postawione na głowie, są źródłem wielu nieporozumień, wprowadzają czytelnika w błąd” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

wydrukowaniu tysięcy znaków firmowych Coca-Cola zorientowała się, że to wyrażenie w tłumaczeniu oznacza 'gryźć kijankę z wosku'. Wtedy poddano analizie czterdzieści tysięcy chińskich znaków i wymyślono „ko-kou-ko-le” – ‘niebo w gębie’²⁰ (por. też nazwy niektórych firm, m.in. OSRAM czy włoska firma kosmetyczna Pupa).

Homonimy są często wykorzystywane w kalamburach, kabaretach, kampaniach reklamowych czy promocyjnych, np. nazwa wydanej w 2010 r. płyty piosenkarki Ani Dąbrowskiej pt. *Ania Movie* (ang. *movie* ‘kino’ przypomina w wymowie pol. *mówi*), hasło propagujące miasto Hel: *Go to Hel!* przerobione z bardzo popularnego angielskiego wykrzyknika *go to hell* ‘idź do diabła’.

Fałszywi przyjaciele dotyczą nie tylko leksemów. Ciekawym zjawiskiem jest homonimia międzyjęzykowa zdań, np. francuskie zdanie *Il est malade* ‘On jest chory’ w wymowie do złudzenia przypomina polskie pytanie *Ile ma lat?*.

W rozważaniach na temat homonimii w jednym języku (zob. rozdział 1. *Homonimia wewnątrzjęzykowa na przykładzie języka polskiego i języka białoruskiego...*) wspomniano o homonimach całkowitych i częściowych. Wówczas terminy te odnosiły się do formy. W homonimii międzyjęzykowej oznaczają one całkowite lub częściowe różnice semantyczne, mamy więc do czynienia z wyrazami zdradliwymi całkowicie lub częściowo [Majewska 2002: 58]. Warto zauważyć, że nazewnictwo nie zawsze jest jednakowe – Katarzyna Wojan całkowitymi nazywa te homonimy (homonemy – „pełny zbiór homonimów danego systemu języka o wspólnej formie” [Wojan 2007: 246] czy „jednostka homonimii porządkująca zbiór homonimów danego języka” [Wojan 2007: 247]), których wszystkie znaczenia są jednakowe, np. pol. *bit* i ros. *бум* oznaczają: I *muz.* ‘rodzaj muzyki rockowej’, II *inform.* ‘jednostka pomiaru informacji’, III *inform.* ‘cyfra binarna’ [Wojan 2007: 256]. Autorka niecałkowitymi nazywa te homonimy (homonemy), których przynajmniej jedno znaczenie jest wspólne, np. ros. *бум* i fin. *bitti*. Znaczenia wspólne to: I *inform.* ‘jednostka pomiaru informacji’, II *inform.* ‘cyfra binarna’; homonim rosyjski ma jeszcze jedno znaczenie, którego brak w języku fińskim – III *muz.* ‘rodzaj muzyki rockowej’ [Wojan 2007: 258]. Dla homonimów (homonemów),

²⁰ Zob. Seitel 2003 (tam też więcej tego typu przykładów); ciekawe przykłady można odnaleźć też w następujących publikacjach: Voellnagel 1985; Sumera 1985: 33.

których wszystkie znaczenia są różne, stosowane jest określenie „zerowy”, np. pol. *laska* I ‘pręt drewniany lub metalowy’, II *arch.* ‘motyw w postaci pionowego, wypukłego pręta’, III *ryb.* ‘rodzaj plecionej pułapki’ i ros. *ласка* I ‘pieszczota’, II ‘życzliwość, serdeczność’, *przest.* ‘miłość’, III zool. ‘łasica, łasiczka’ [Wojan 2007: 259]. Autorka tłumaczy to w swej pracy:

„Jak się okazuje, w językoznawstwie europejskim nie funkcjonuje jeszcze dopracowana, sprawdzona i akceptowana powszechnie szkoła konfrontowania wyrażenń zaczerpniętych z różnych systemów językowych, a wykazujących znacznie posunięte podobieństwo form. Widać wyraźnie, że praktyka prowadzenia takich badań jest jeszcze na tyle młoda, panuje taki chaos pojęciowy, iż można pokusić się o stworzenie własnej wizji metodologii badań w zakresie kontrastowania (komparacji) homonimik różnych języków” [Wojan 2007: 221].

Literatura przedmiotu dotycząca homonimii międzyjęzykowej jest ogromnie bogata, ale celem niniejszej monografii nie jest opisanie dostępnych pozycji, które już były komentowane [zob. np. Wojan 2005a: 281–286; 2010: 268–277]. Godna polecenia jest bibliografia internetowa sporządzona przez Ryszarda Lipczuka wraz z innymi badaczami, dostępna pod adresem http://www.lipczuk.buncic.de/bib_un.htm#Lipczuk2000.

Mimo ogromu prac należy przypomnieć przynajmniej dwie publikacje, które miały kluczowe znaczenie dla rozwoju tej dziedziny językoznawstwa. Ważną pracą na ten temat była publikacja dwóch Francuzów wydana w Paryżu w 1928 r. Napisali ją Maxime Kœssler i Jules Deroquiny²¹ i zatytułowali *Les faux amis ou Les trahisons du vocabulaire anglais: Conseils aux traducteurs* [Kœssler, Deroquiny 1928]. Dotyczyła ona homonimów angielsko-francuskich. Z kolei ukraiński poeta Maksym Rylski wprowadził nowy termin – *homonimy międzyjęzykowe*. Jego znana praca z roku 1954 to *Із думок перекладача* [Рильський 1954a: 98–105; zob. także 1954b: 227–233].

Z polskich badaczy należy wymienić przede wszystkim Zygmunta Grosbarta – łódzkiego slawistę, rusycystę, wykładowcę, tłumacza, praktyka pracującego nie tylko w Polsce, lecz także na Ukrainie i w Rosji. W latach osiemdziesiątych XX w. stwierdził on, że studia nad problemem homonimii międzyjęzykowej dopiero wkraczają na grunt ściśle naukowy [Gros-

²¹ Inna wersja tego nazwiska to Derocquigny.

bart 1984a: 30]. Jego liczne prace zostały napisane w niezwykle ciekawy i erudycyjny sposób (oraz wspaniałym językiem) – wiele z nich przytaczanych będzie w dalszej części niniejszej rozprawy [Grosbart 1958: 49–53; 1973; 1982; 1984a; 1984b]. Tematyką polsko-rosyjską zajmowało się wielu badaczy, wśród nich także Polina Stasińska [Стасиньска 1990]).

Warto również wymienić jeszcze kilka nazwisk badaczy, którzy zajmowali się homonimami w kontaktach z językami sąsiadów. Ryszard Lipczuk zajmował się homonimią polsko-niemiecką [Lipczuk 1991: 41–52; 1992: 135–143]. Tematykę polsko-ukraińską podejmują Maria Bednarz [Беднаж 2002] oraz Kononenko i Śpiwak [Kononenko, Śpiwak 2008]. Marta Pančíková ukazuje *falszywych przyjaciół* polsko-słowackich [Pančíková 2005] (tematyką tą zajmowali się także inni badacze, np. Bożena Rejakowa). Homonimami polsko-czeskimi zajmował się m.in. Edvard Lotko [Lotko 1992a: 251–260; 1992b]. W literaturze przedmiotu nie natrafiliśmy na prace poświęcone homonimii międzyjęzykowej polsko-litewskiej ani polsko-białoruskiej (zob. podrozdział 2.9.3. *Leksykografia białorusko-polska i polsko-białoruska...*).

Obok zwykłej przypadkowej zbieżności leksemów możemy wyróżnić także głębsze źródła homonimii międzyjęzykowej. Źródłem homonimii międzyjęzykowej mogą być słowa o łacińskim lub greckim pochodzeniu, które przeszły do różnych języków i nabrały innego znaczenia. W językach słowiańskich źródłem homonimii międzyjęzykowej jest często leksyka wspólna językom słowiańskim – leksemy, które mają rodowód ogólnosłowiański, ale których znaczenie uległo zmianie na przestrzeni rozwoju poszczególnych języków²². Wiele jest takich słów mających prasłowiański rodowód, ale których znaczenie różnie się rozwijało. Niekiedy zmiana znaczenia tak silnie następowała, że obecnie słowa o podobnym rodowodzie mają przeciwstawne znaczenie, np. pol. *czerstwy* i słow. *čerstvý* ('świeży'). Homonimy monogenetyczne powstają na skutek: utraty etymologicznego znaczenia, metaforyzacji, przesunięcia znaczenia, rozszerzenia lub zwężenia znaczenia, zapożyczenia z innych języków [Pančíková 2005: 32]. Z drugiej strony słowa mogą być zapożyczone z jednego źródła do różnych języków słowiańskich i tam ich znaczenie ulega dyferencjacji, np. pol. *pensja* 'zapłata' i serb. *penzija* 'emerytura' – słowa obydwie zapożyczone z łaciny [Śipka (red.) 1999: 29]. Maria Bednarz podkreśla, że przyczyną powstawania

²² O źródłach homonimii międzyjęzykowej mówią w swoich pracach m.in. Pančíková oraz Lipczuk.

homonimii jest również przyswajanie przez różne języki zapożyczeń z tych samych języków, ale z innym znaczeniem. Innymi słowy, dwa języki, np. rosyjski i bułgarski, mogą przyswoić ten sam wyraz pochodzący z języka tureckiego, ale słowo to ma już inne znaczenie w każdym z języków, do którego zostało zapożyczone [Беднаж 2002: 21].

Powyższe rozważania zwięźle podsumowuje Majewska. Badaczka pisze, że w językach, które miały wspólną genezę, wspólne dziedzictwo, źródłem zróżnicowania zapożyczenia jest odmienny rozwój semantyczny i stylistyczny, a w językach o odległej genezie homonimy językowe to z reguły internacjonalizmy, czyli wyrazy zapożyczone z łaciny lub greki do wielu języków europejskich, które uległy zróżnicowaniu semantycznemu [Majewska 2002: 58].

Nie mniej ważny jest także fakt, że wyrazy z łaciny lub greki mogły zostać zapożyczone nie bezpośrednio, ale za pośrednictwem innych języków, co mogło wpływać na modyfikację znaczeń niektórych leksemów.

Homonimia międzyjęzykowa, której problematyka została wyżej zarysowana, jest jednym z najbardziej niejednoznacznych zjawisk językowych. Na temat tego zagadnienia istnieje bardzo dużo koncepcji teoretycznych – homonimią międzyjęzykową zajmuje się wiele dyscyplin, w tym leksykologia, leksykografia, semantyka czy translatoryka. Dlatego w przypadku zagadnienia homonimii międzyjęzykowej tak trudno o ujęcie syntetyczne.

2.1. Terminy w różnych językach

W międzynarodowej literaturze możemy spotkać różne określenia homonimii międzyjęzykowej. Jedne terminy są węższe, inne szersze. Niektóre są kalkami, inne oryginalnymi określeniami. Niżej zamieszczamy terminy w różnych językach [por. Wojan 2010: 277–281]:

- 1) angielskie: *false friends (of a translator/slavist)*, *false cognates*, *misleading words (of foreign origin)*, *deceptive words*, *deceptive cognates*²³, *interlinguistic lexical homonyms*;
- 2) białoruskie: *фальшывыя сябры (перакладчыка)* [Шыдлоўскі, 1970], *ілжывыя сябры перакладчыка* [Ivašina, Rudenka, Janovec 2006],

²³ Zob. <http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>; Lado 1958: 85.

ілжэпаралелі, словы – аблудныя сябры перакладніка²⁴, сугучныя словы²⁵, псеўдаінтэрнацыянальныя словы, міжмоўныя амонімы/эквіваленты, паралексія;

- 3) bułgarskie: неверни приятели;
- 4) chorwackie: lažni prijatelji;
- 5) czeskie: falešní přátelé překladatele, zdrádná slova, mezijazykové falsiekvivalenty, mezijazyková homonimie;
- 6) fińskie: tulkin näennäiset ystävät;
- 7) francuskie: faux amis (du traducteur), pièges, traguénards, épines, trahisons [zob. też Стасиньска 1990: 19];
- 8) hiszpańskie: falsos amigos, mots perfides;
- 9) niemieckie: falsche Freunde (des Übersetzers) [Pančíková 2005: 21], Faux Amis, irrenführende Fremdwörter²⁶ [Hornung, Kretschmer, Ortman, Wüsteneck 1974: 85], zwischensprachliche Homonyme, Inter-Homonyme, interlinguale Homonyme, interlinguale Paronyme, lexikalische Scheinidentitäten, scheinbare Äquivalente, Pseudoäquivalente, Pseudointernationalismen, Tautonyme [Pančíková 2005: 21];
- 10) polskie: fałszywi przyjaciele (tłumacza/slawisty), zwodnicze słowa, zdradliwe słowa/wyrazy [Pančíková 2005: 21], wyrazy o podobnym brzmieniu a odmiennym znaczeniu, homonimy międzyjęzykowe (homonimia międzyjęzykowa/międzyjęzyczna), ekwiwalenty pozorne (pozorna ekwiwalencja), mylące podobieństwa międzyjęzykowe, złudne odpowiedniki²⁷, odpowiedniki pozorne, aproksymaty, aproksymatyзмы, tautonimy²⁸, falsi-ekwiwalenty międzyjęzykowe (falsi-ekwiwalencja międzyjęzykowa), pułapki leksykalne, pułapki językowe, relacje mylących podobieństw międzyjęzykowych, heterosemia międzyjęzykowa [Grosbart 1984a: 29–44], heterofemia międzyjęzykowa²⁹, paronimia

²⁴ Określenie używane w materiałach z kursów języka białoruskiego *Мова ці кава*.

²⁵ Zob. np. <http://old.knihi.com/www/padrucnik/suhucnyja.htm>.

²⁶ Termin ten według Grosbarta sugeruje odniesienie zjawiska tylko do wyrazów (więc już nie morfemów) i to obcych wyrazów (tzw. internacjonalizmów) [zob. Grosbart 1982: 200].

²⁷ Wojtasiewicz, Grosbart [zob. Pančíková 2005].

²⁸ Termin Ryszarda Lipczuka.

²⁹ Zob. <http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>.

*międzyjęzykowa, polisemia międzyjęzykowa, analogia międzyjęzykowa, fałszywe paralele leksykalne, homonimy dwujęzyczne, homonimy międzylingwistyczne, mylące kognaty*³⁰;

taka liczba nazw jest wynikiem nakładania się w polszczyźnie różnych, ale tradycyjnych w poszczególnych językach, sposobów nazywania tego typu utożsamień [Majewska 2002: 57];

- 11) rosyjskie: *ложные (мнимые) друзья (переводчика), межъязычные омонимы*³¹, *межъязыковые/междуязычные омонимы, интернациональные параллели, межъязыковые гетеронимы, ложные эквиваленты* [Ровдо 1980a: 1], *провокационные или мнимые тождества, отождествляемые лексемы, обманчивые межъязыковые сходства, мнимые абсолютные эквиваленты, псевдоинтернационализмы, псевдоэквивалентные пары слов, псевдознакомые (или псевдопростые) слова, межъязыковые/междуязычные аналогизмы* [Ровдо 1980a: 1], *похожие (опасные, или сбивчивые) слова, слова-аналоги* [Ровдо 1980a: 1], *двуязычная омонимия, омонимические полифраземы, ложный параллелизм, генетические интернационализмы* [zob. Стасиньска 1990: 5, 18], *семантическая эквивалентность*³² [zob. Стасиньска 1990: 13];
- 12) serbskie: *лажни другови*;
- 13) słowackie: *falošní priatelia prekladatel'a, úskalía, zradné slová* [Pančíková 2005: 21], *medzijazykové/interlingválne homonymá, medzijazyková homonymia* [Pančíková 2005: 7, 14];

³⁰ Jest to kalka angielskiego terminu. Termin *kognat* jest kojarzony w językoznawstwie ze wspólnym pochodzeniem słów w językach pokrewnych, co jest o tyle niefortunne, o ile zjawisko to nie ogranicza się do języków pokrewnych, np. ogólnosłowiańskie *jama* 'znaczne wgłębienie gruntu' i japońskie *jama* 'góra' [zob. Grosbart 1982: 200].

³¹ Grosbart za Rylskim.

³² Według Stasińskiej jest to częściowa ekwiwalencja semantyczna, gdyż pełnej i absolutnej ekwiwalencji między słowami (nawet dwóch spokrewnionych języków) nie ma (z wyjątkiem terminów). Nawet jeśli są to słowa z leksyki ogólnej, to i tak ich wykorzystanie w języku i opis leksykalny w dwóch językach nie muszą do końca sobie odpowiadać.

- 14) ukraińskie: *фальшиві друзі (перекладача), фальшиві еквіваленти, міжмовні омоніми/паралекси/аналогізми, псевдоінтерлінгвістичність*³³.

Małgorzata Majewska przytacza następujące zestawienie [Majewska 2002: 57]:

język	termin polski
angielski	ekwiwalenty pozorne; pozorne odpowiedniki
francuski	fałszywi przyjaciele tłumacza; pozorne odpowiedniki
niemiecki	tautonymy
bułgarski	aprosymaty
czeski	wyrazy zdradliwe
słowacki	wyrazy zdradliwe, homonimy międzyjęzykowe
rosyjski	homonimy międzyjęzykowe

„Nie wszystkie określenia zasługują na miano terminu. Przytoczone nazwy nie powstały w wyniku naukowego porównania i opisu zasobów leksykalnych różnych języków, ale pojawiły się jako nazwa dla pewnego typu trudności translatorskich. Nawet pobieżna analiza wykazuje, że mają one niejednorodny charakter nie tylko pod względem stylistycznym, ale i pojęciowym” [Majewska 2002: 57].

Występowanie tytułu terminów świadczy o złożoności omawianego tu zagadnienia, które może być rozpatrywane z wielu różnych punktów widzenia – leksykologicznego, leksykograficznego, translatorycznego itd. [Стасинська 1990: 19].

Najbardziej popularne wydają się dwa terminy: *fałszywi przyjaciele* oraz *homonimia międzyjęzykowa*.

„Polski termin *fałszywi przyjaciele tłumacza* (i odpowiednio nazwy w innych językach) jest kalką językową terminu francuskiego *faux amis du traducteur* wprowadzonego do literatury językoznawczej w roku 1928 przez Koesslera i Deroquiny [Koessler, Deroquiny 1928]. I chociaż krytykuje się metaforyczność, nieprecyzyjność tej nazwy, to

³³ Termin zaczerpnięty z pracy Akulenki [zob. Беднаж 2002: 11, 22].

jest ona używana dość powszechnie mimo różnych prób zastąpienia jej innymi wyrażeniami. Termin ten można rozumieć wąsko: odnosi się on wówczas do wyrazów dwóch języków o identycznej lub podobnej formie (graficznej i/lub fonetycznej), lecz różnych znaczeniach” [Lipczuk 1992: 139].

Ale nie są to jedyne kryteria³⁴, przez których pryzmat można badać zjawisko *falszywych przyjaciół*, choć to najpopularniejsze ujęcie. Drugi znany termin to *homonimia międzyjęzykowa* – autorstwo przypisuje się poecie i tłumaczowi Maksymowi Ryłskiemu, który w swoim referacie na IV Międzynarodowy Zjazd Sławistów nazwał *falszywych przyjaciół* terminem *homonimy międzyjęzykowe*, który określał słowa brzmiące tak samo lub podobnie w co najmniej dwóch językach i mające różne znaczenia [Рыльский 1958: 8–9; zob. też Стасиньска 1990: 23]. Jednak określeniem *homonim* posłużył się wcześniej James Gauchez Anderson w pracy pt. *Le mot juste. A dictionary of English and French homonyms* (New York 1932) [Wojan 2010: 275].

„Termin *homonimia międzyjęzykowa* pochodzi z prac językoznawców radzieckich. Jest również stosowany przez niektórych językoznawców słowackich. Mówiąc o *homonimii językowej*, ma się na myśli współwystępowanie w różnych językach wyrazów o bardzo podobnej, niemal identycznej postaci brzmieniowej i/lub graficznej i różnym znaczeniu. Ze względu na różnice w systemach fonetycznych różnych języków powinno się raczej mówić o podobieństwie postaci brzmieniowej” [Majewska 2002: 56].

Bożena Zinkiewicz-Tomanek wyjaśnia, czym są homonimy międzyjęzykowe. Jej zdaniem to

„pary wyrazów o identycznym lub bardzo podobnym brzmieniu, lecz różnym całkowicie lub częściowo znaczeniu. Wyrazy takie w każdym z języków mają swój krąg znaczeń, swoje konteksty, nie pokrywające się z zakresem użycia w drugim języku. Z jednej strony może to prowadzić do niezupełnie właściwego rozumienia [...] tekstu, z drugiej zaś, hamować opanowanie takich wyrazów, ich poprawne użycie w samodzielnie produkowanym tekście” [Zinkiewicz-Tomanek 1998: 241].

³⁴ Zob. podrozdział 2.7. *Typologia homonimów międzyjęzykowych*.

Na temat wspomnianych terminów toczyła się dyskusja, która pokazuje, że rozbieżności w tej kwestii są bardzo rozległe. Na przykład Konopielko uważa, że termin *falszywi przyjaciele* mieści w sobie jednocześnie całkiem różne kategorie – synonimię, homonimię i paronimię. To właśnie świadczy o wadach tego terminu [Конопелько 1980: 27; zob. też Стасиньска 1990: 19]. Na uwagę zasługuje fakt zaliczania synonimii międzyjęzykowej do kategorii *falszywych przyjaciół*. Synonimia ta to właśnie odpowiedniki używane przy tłumaczeniach. Trzeba dodać – najczęściej używane, gdyż nie zawsze zachodzi pełna synonimia międzyjęzykowa. Niektóre słowa mogą być stosowane w takim samym kontekście w obu językach, ale jedno z nich może być używane w innym jeszcze kontekście, który już nie występuje w drugim języku. Termin synonimii międzyjęzykowej może być jednak mylący. Może właściwie oznaczać to samo co częściowa homonimia międzyjęzykowa. Akulenko analizował leksemy angielskie i rosyjskie, w przypadku których pokrywają się nie wszystkie znaczenia, lecz tylko niektóre. Przy ich nazywaniu używał terminu synonim [Акуленко 1969: 372; zob. też Стасиньска 1990: 32]. Różnicę między terminami synonim oraz homonim wyjaśnia Rowdo, który pisze, że synonimy to wyrazy, które charakteryzuje wzajemna wymienialność, co oznacza, że można je stosować w tym samym kontekście [Ровдо 1980a: 16–18; zob. też Стасиньска 1990: 32].

Vlček uważa, że *falszywi przyjaciele* to nie termin, ale obrazowe nazwanie homonimów i paronimów międzyjęzykowych [Влчек 1975: 33; zob. też Стасиньска 1990: 19]. Z kolei Gottlieb twierdzi, że termin *falszywi przyjaciele* jest najbardziej udany, jeśli patrzeć na problem z punktu widzenia przekładu. Jeśli zaś rozpatrywać sprawę od strony lingwistycznej, to lepszy jest termin *międzyjęzykowa analogia* [Готлиб 1972: 437; zob. też Стасиньска 1990: 20]. Zygmunt Grosbart zarzucał terminowi *falszywi przyjaciele* tłumacza nieprecyzyjność, metaforyczność, wieloznaczność i jednostronny punkt widzenia ze względu na użycie słowa *tłumacz*. Pisał o trudnościach zaczynających się podczas próby nadania omawianemu zjawisku adekwatnej nazwy, mogącej stać się nowym terminem, który miałby ustalone znaczenie naukowe, odznaczałby się stabilnością używania i miałby charakter międzynarodowy. Dotychczasowe terminy nie zadowalały badacza, właśnie dlatego zaproponował własne: *heterofemia międzyjęzykowa*, *homonimia międzyjęzykowa* (межъязычные омонимы – za Rylskim), *mylące podobieństwa międzyjęzykowe* (мрм) oraz *falsi-*

-ekwiwalenty (*falszywe równoważniki*) międzyjęzykowe (*falsi-ekwiwalencja międzyjęzykowa*) [Grosbart 1984a: 205] – w innych opracowaniach występuje pisownia bez łącznika: *falsiekwivalent*, *falsiekwivalencja*) [Grosbart 1984b: 91 i nast.]. Proponowane jest także opuszczenie przydawki *międzyjęzykowa* i stosowanie terminu *falsi-ekwiwalencja* do rozważań interlingwistycznych (bez nawiązywania do problemów wewnątrzjęzykowych nieodwołujących się do konfrontacji z innymi językami). Tak powstały termin byłby zwięzły i miałby zasięg międzynarodowy (internacionalizm), korespondowałby także ze słownictwem łacińskim, tradycyjnym dla tworzenia terminologii. Stąd jego zalety: operatywność, jasność i łatwość przekładu [Grosbart 1982: 205]. Grosbart zauważa, że termin *falsi-ekwivalent* jest niemal identyczny z nazwą *ложный эквивалент* (*falszywy odpowiednik*, *falszywy ekwiwalent*) zaproponowaną przez Andrzeja Fiedorowa, który pisze:

„Falszywy ekwiwalent [...] jest to wyraz [...] odpowiadający pod względem formy, brzmieniowej lub graficznej, wyrazowi obcojęzycznemu, o [...] wspólnej z nim etymologii, ale różniący się znaczeniem [...]” [Федоров 1968: 167; zob. też Grosbart 1984b: 81–82].

Według definicji Fiedorowa jego termin obejmuje homoetymy na poziomie wyrazowym, a więc zjawisko wąskie. Termin *falsi-ekwivalent* podobny jest także do propozycji Olgierda Wojtasiewicza (zawartej w liście do Grosbarta) – *złudny odpowiednik*. Grosbart pisze jednak, że bardziej przydatny wydaje się termin, który łatwo umiędzynarodowić, np. utworzony z wyrazów łacińskich [Grosbart 1984b: 92].

Autor proponuje kolejne rozróżnienia i nowe terminy: *homoetymy* (*homoetymologia*) jako odpowiednik obszernej grupy *falsi-ekwiwalentów* obejmującej wyrazy (względnie inne jednostki językowe) o wspólnej etymologii (por. pol. *zapomnieć* i ros. *запомнить*, w przeciwieństwie do polskiego rzeczownika *groch* i rosyjskiego wykrzyknika *grox* – od czasownika *groхнуть*, *groхнуться*). Wszystkie pozostałe *falsi-ekwiwalenty*, czyli o różnej etymologii, proponuje się nazwać *heteroetymami* i wprowadzić w obieg naukowy wyrażenia *falsi-ekwiwalencja homoetymiczna* i *falsi-ekwiwalencja heteroetymiczna*. Byłyby to odpowiedniki wysuniętych propozycji terminologicznych międzyjęzykowych homonimów homogennych i heterogennych [Grosbart 1982: 206]. Badacz przyznaje, że termin *homonimia międzyjęzykowa* ma duże znaczenie dla tłumaczy, ale nie tylko – także dla teorii i historii języka, dla badań

porównawczych, dla metodyki nauczania języków obcych, dla praktyki korzystania z literatury obcojęzycznej itp. [Grosbart 1982: 203]. Co ciekawe, Zygmunt Grosbart zastrzegał się, że terminu *homonimia międzyjęzykowa* (powszechnie przyjętego w nauce o przekładzie) używa umownie, dla uniknięcia nieporozumień, nie wkraczając w kompetencje językoznawców [Grosbart 1973: 118]. Były to lata siedemdziesiąte XX w., a dziś terminu tego bronić nie trzeba – jest on jednym z najpopularniejszych w literaturze przedmiotu.

Wspomniany termin używany jest także w pracach białoruskich [Аксёнова 1978: 191; Шидловский 1978: 47; zob. też Стасиńska 1990: 20]. Krytykował go natomiast przywoływany wcześniej Gottlieb, który uważał, że nie odpowiada on cesze homonimii, jaką jest jednakowe brzmienie dwóch wyrazów, które według badacza nie występuje w planie międzyjęzykowym. Gottlieb twierdził, że artykulacja nie może być taka sama w dwóch językach, i dlatego proponował termin *międzyjęzykowe analogizmy* (*międzyjęzykowa analogia*) [por. Стасиńska 1990: 23]. Z tym zdaniem nie zgadza się Rowdo, który twierdzi, że takie podobne/identyczne elementy mogą się zdarzyć na różnych poziomach języka (fonetycznym, graficznym, akcentowym itd.), które niwelują to, że forma wyrazów nie odpowiada sobie dokładnie [Ровдо 1980a: 12; zob. też Стасиńska 1990: 24]. Kontrowersyjny pogląd prezentuje Szuba, który twierdzi, że podobna forma a inne znaczenie wyrazów to za mało, by nazwać je homonimami międzyjęzykowymi. Konieczne jest, by dwa języki były środkiem komunikacji bilingwa [Шуба 1975: 49; zob. też Стасиńska 1990: 24–25]. Taki pogląd bardzo zawęża zjawisko homonimii międzyjęzykowej, które jest problemem interdyscyplinarnym dotyczącym leksykografii, przekładu, lingwistyki, glottodydaktyki itd. Inni autorzy (np. Ziuzienkova [Стасиńska 1990: 20]) do *fałszywych przyjaciół* zaliczają tylko internacjonalizmy o podobnej formie, ale różnych znaczeniach lub o znaczeniach tylko częściowo się pokrywających.

We wstępie do *Słownika serbsko-polskich homonimów i paronimów* [Šipka (red.) 1999: 22] widnieje rozgraniczenie dwóch kategorii lingwistycznych:

- 1) *fałszywi przyjaciele tłumacza* – stosunek dwóch leksemów z dwóch różnych języków, które mogą wywołać powstawanie błędnych ekwiwalencji – kategoria psycholingwistyki i lingwistyki stosowanej;

- 2) międzyjęzykowe homonimy i paronimy – stosunek dwóch leksemów z dwóch różnych języków o ekwiwalentnej formie i nieekwiwalentnej treści – porównawczojęzykowa kategoria leksykalna.

Autorzy sami podkreślają, że obie wydzielone grupy w pewnej mierze się pokrywają (zgadzają), niemniej jednak tylko drugą wybierają jako przedmiot opisu w swoim słowniku.

Jako warunek ekwiwalentności formy uznawane jest genetyczne i typologiczne powiązanie języków. Na tej podstawie stosunek ekwiwalentności formy może być ustanawiany na przykład:

- a) między językami słowiańskimi;
- b) między językiem słowiańskim a jakimś innym językiem; zwykle we wspólnym dziedzictwie leksykalnym (z reguły klasycznym) oraz w leksemach powstałych w transferze międzyjęzykowym (np. zapożyczeniach z języka angielskiego czy niemieckiego w różnych językach słowiańskich).

W takiej sytuacji ekwiwalentność formy nie może być ustanowiona między na przykład serbskim *lakat* 'łokieć' a węgierskim *lakat* 'kłódka', gdyż nie ma tu genetycznego ani typologicznego powiązania języków, a podane wyrazy nie należą do klasycznej leksykalnej spuścizny ani nie pochodzą z wzajemnego transferu leksykalnego.

Jak widać, w literaturze istnieje wiele terminów, które są rozumiane bardzo różnie, i właściwie każdy badacz podaje w swojej pracy własną definicję. Jest to niezbędne, gdyż czasami zjawisko homonimii międzyjęzykowej jest rozpatrywane oddzielnie, a czasem razem z innymi, np. paronimią międzyjęzykową, która bywa uznawana także za zupełnie osobne zagadnienie. W literaturze przedmiotu często podkreśla się, że termin *fałszywi przyjaciele* ma szeroki zakres – może dotyczyć nie tylko leksemów, lecz także mniejszych części językowych lub całych konstrukcji. Ponadto zakresem obejmuje internacjonalizmy, zapożyczenia, elementy struktury znaczeniowej wyrazów polisemicznych, homogramy, paronimy, synonimy, interferencje semantyczne, stylistyczne, morfosyntaktyczne i frazeologiczne. Dla glottodydaktyków *faux amis* to typ błędów w języku obcym³⁵. Niektórzy lingwiści z kolei jako

³⁵ Także w języku polskim jako obcym [por. np. Dąbrowska, Dobesz, Pasięka 2010: 20–21, 63, 108–110].

podklasę *falszywych przyjaciół* wyodrębniają inne kategorie zjawisk międzyjęzykowych: homonimy międzyjęzykowe, tautonimy. Jeszcze inni mówią o potrzebie odróżniania *falszywych przyjaciół* i *falszywych przyjaciół tłumacza* [por. Wojan 2005a: 284]. Dlatego właśnie przez niektórych badaczy termin *falszywi przyjaciele* był krytykowany za nieprecyzyjność, metaforyczność, niejednoznaczność i zawieranie w sobie zbyt różnych zjawisk.

2.2. Homonimia a paronimia oraz polisemia międzyjęzykowa

Paronimy to wyrazy, które odznaczają się podobieństwem brzmienia i bywają mylone (używane w złych kontekstach), np.:

- 1) pol. *adaptować* ‘przystosować’, ‘dostosować’ i *adoptować* ‘przysposobić’, ‘dokonać adopcji dziecka’;
- 2) pol. *jarzyna* ‘część jadalna rośliny warzywnej’ i *jeżyna* ‘krzew o pędach okrytych kolcami, też: owoc tego krzewu’;
- 3) pol. *status* ‘położenie’, ‘stan’, ‘pozycja’ i *statut* ‘zbiór przepisów określających strukturę, zadania, zakres i sposób działania instytucji’;
- 4) błrus. *інжынерны* ‘тэхнічны, звязаны з дзейнасцю інжынераў’ i *інжынерскі* ‘які мае адносіны да інжынера, характэрны для яго’ [zob. Грабчыкаў 1977: 117]³⁶.

Występuje także międzyjęzykowa paronimia białorusko-polska, np.:

- 1) błrus. *анадкі* ‘opady’ i pol. *odpadki* ‘resztki’, ‘śmiecie’;
- 2) błrus. *выкладчык* ‘wykładowca’ i pol. *wykładowca* ‘wyraziciel, to, co świadczy o czymś’³⁷;
- 3) błrus. *коска* ‘przecinek’ i pol. *kostka* ‘zdrobnienie od *kość*’, ‘przedmiot mający kształt prostopadłościanu, sześcianu’, ‘trójkątna płytko do poruszania strun przy grze na niektórych instrumentach szarpanych’³⁸;
- 4) błrus. *лыжы* ‘narty’ i pol. *łyżwy* ‘stalowe, wąskie płozy, służące do ślizgania się po lodzie, połączone na stałe z wysokim do kostki, sznurowanym butem’³⁹;

³⁶ Więcej przykładów: <http://slownik.org/paronimy/>.

³⁷ Za: *Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/wyk%C5%82adnik>.

³⁸ Tamże, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/kostka>.

³⁹ Tamże, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/%C5%82y%C5%BCwy>.

- 5) błrus. *нарколаг* ‘lekarz leczący z narkomanii’ i pol. *narkoman* ‘człowiek uzależniony od narkotyków’;
- 6) błrus. *папрок* ‘zarzut’ i pol. *paproch* ‘drobna cząsteczka czegoś nieokreślonego’⁴⁰.

Wyrazy takie różnią się ortografią i znaczeniem. Paronimia nie dotyczy zatem wyrazów, których forma jest identyczna, ale znaczenie inne. Akulenko już w 1969 r. wspominał o paronimach międzyjęzykowych w przedmowie do słownika rosyjsko-angielskich *fałszywych przyjaciół* [Акуленко 1969; zob. też Стасиньска 1990: 18]. Paronimy w tym przypadku to słowa z dwóch (lub więcej) języków nie w pełni zgodne pod względem formy, wywołujące fałszywe asocjacje, dlatego mogące być mylnie uznawane za odpowiedniki [Акуленко 1969: 372; zob. też Стасиньска 1990: 18]. Także paronimy międzyjęzykowe stanowią podgrupę *fałszywych przyjaciół*. W *Słowniku serbsko-polskich homonimów i paronimów* [Šipka (red.) 1999: 26–27] widnieje następujące rozróżnienie homonimów od paronimów.

FL1(j1) $\equiv$ FL1(j2) – homonimia międzyjęzykowa

FL1(j1) $\approx$ FL1(j2) – paronimia międzyjęzykowa

F = forma, L = leksem, j = język

pol. *nota* ‘ocena’ i serb. *nota* ‘nuta’ = homonimy międzyjęzykowe (identyczna forma)

pol. *palec* ‘jeden z pięciu podłużnych członków będących zakończeniem dłoni lub stopy człowieka’ i serb. *palac* ‘kciuk’ = paronimia międzyjęzykowa (podobna, ale nie identyczna forma)

Są autorzy, którzy opisują homonimię międzyjęzykową razem z paronią i tworzą takie słowniki, w których opisane są oba zjawiska. Grabczikow i Michniewicz bardzo szeroko rozumieją zjawisko homonimii międzyjęzykowej i włączają w nie również paronię. Także białoruski badacz Szuba, opisujący homonimy białorusko-rosyjskie, stwierdza, że do homonimów

⁴⁰ Tamże, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/paproch>.

międzyjęzykowych należą też białorusko-rosyjskie paronimy międzyjęzykowe [Іл'я́ча 1982: 125].

Inni badacze są zdania, że homonimia i paronimia to dwa osobne zjawiska, których nie należy łączyć. Na przykład Małgorzata Majewska zaznacza konieczność oddzielania homonimów międzyjęzykowych od paronimów międzyjęzykowych i nie popiera pomysłu łączenia przykładów obu zjawisk w jednym słowniku [Majewska 2002: 112].

Także Polina Stasińska podkreśla konieczność rozróżniania homonimii i paronimii międzyjęzykowej, chociaż jedno i drugie zjawisko dotyczy formy słów, brzmienia i znaczenia. Według badaczki homonimia międzyjęzykowa powstaje na skutek odmiennego rozwoju genetycznie pokrewnej leksyki spokrewnionych języków, podczas gdy paronimia to zjawisko przypadkowe. Za czeskim badaczem Vlčkiem Stasińska przytacza pogląd, że podczas opanowywania leksyki paronimia występuje raczej jako czynnik psychologiczny i metodyczny [Стасиньска 1990: 30]. Z kolei Bożena Zinkiewicz-Tomanek dodaje:

„Nierozróżnianie paronimów międzyjęzykowych jest przyczyną licznych błędów leksykalnych i składniowych, świadczy więc o słabej znajomości języka” [Zinkiewicz-Tomanek 1998: 244].

Autorka referuje także poglądy innych badaczy. Borysenko oprócz homonimów międzyjęzykowych wydziela jeszcze zjawisko polisemii międzyjęzykowej. Jest to według autora przypadek, w którym dwa leksemy jednakowe lub podobne pod względem dźwiękowym są wieloznaczne i mają jednocześnie co najmniej jedno znaczenie tożsame i co najmniej jedno odmienne (jako komentarz można dodać, że takie zjawisko jest nazywane międzyjęzykową homonimią częściową). Borysenko uważa takie relacje za bardziej niebezpieczne, gdyż wspomnianych wyrazów łatwiej użyć w niewłaściwym kontekście [Zinkiewicz-Tomanek 1998: 244–245]. Bożena Zinkiewicz-Tomanek krytykuje sam termin użyty do nazwania omawianego zjawiska:

„Jeśli jednak samo opisane tu zjawisko nie ulega kwestii, to określenie go mianem polisemii jest raczej nie do przyjęcia, gdyż polisemia jako taki stosunek formy i znaczenia, gdy jednej formie odpowiada więcej niż jedno znaczenie, dotyczy zawsze jednego konkretnego leksemu, a nie tych czy innych relacji pomiędzy jednostkami leksykalnymi (w obrębie jednego języka)” [Zinkiewicz-Tomanek 1998: 245].

2.3. Przegląd literatury białoruskiej

Prac poświęconych kontaktom językowym białorusko-polskim jest stosunkowo niewiele w porównaniu chociażby z pracami poświęconymi zagadnieniom białorusko-rosyjskim. I chociaż – jak zostało to już wspomniane – nie natrafiliśmy na większe prace poświęcone białorusko-polskim homonimom międzyjęzykowym, a jedynie na wzmianki i informację, że obszerniejsze publikacje czekają na opracowanie, to jednak zagadnienie homonimii międzyjęzykowej jest w literaturze białoruskiej szeroko opisane. Czerpie ona z dorobku radzieckiego, ale nie tylko. Także współcześnie powstają opracowania poświęcone np. językowi białoruskiemu, rosyjskiemu i niemieckiemu. Zajmuje się tą tematyką głównie Walancina Wychota – oto przykładowe jej prace: *Немецко-руско-белорусский словарь: омонимия, паронимия, полисемия* [Выхота 2002a], *Нямецка-беларускі слоўнік „фальшывых сяброў перакладчыка”* [Выхота 2006], *Нямецка-беларуска-рускі слоўнік: аманімія, паранімія, полісемія* [Выхота 2007].

Omawiane są jednak również relacje innych języków, na przykład w artykule Walerii Skramblewicz poświęconym białoruskim i włoskim homonimom – *Чорны: колер ці прозвішча? : да пытання пра аманімію (на матэрыяле беларускай і італьянскай моў)* [Скрамблевіч 2005: 87–89]. Istnieją też prace na temat białoruskiej i bułgarskiej leksyki, np. *Вопроси на типологичното съпоставяне на белоруската и българската лексика* [Супрун 1980a: 4–11] oraz *Болгарско-русский дифференциальный словарь с белорусскими соответствиями* [Зинкевич 2003], gdzie obok bułgarsko-rosyjsko-białoruskich homonimów odnotowano także ponad pięćdziesiąt wyłącznie bułgarsko-białoruskich par tego typu. Co ciekawe, powstała praca doktorska w języku czeskim pt. *Slovník chorvatsko-běloruských mezijazykových homonymů*, dotycząca homonimii chorwacko-białoruskiej [Bialkovich 2012]. Opracowano także białorusko-ukraińskie homonimy, w pracach *Типология межъязыковых омонимов (на материале белорусского и украинского языков)* [Руденко 2008: 199–203] i *Белорусско-украинские ложные друзья переводчика* [Руденко 2009: 321–329]. Jest też opisana homonimia białorusko-czeska: *Чешско-белорусские квазипараллели (проблемы межъязыковой омонимии)* [Руденко, Ивашина 2006: 357–371] oraz *Falešní přátelé překladatele. Ilživý výskyty sesterských překladatelů* [Ivašina, Rudenka, Janovec 2006].

W rozprawie doktorskiej pt. *Славянские межъязыковые омонимы* [Хуцишвили 2010]⁴¹ zaprezentowano również kilkanaście przykładów białoruskich homonimów w porównaniu z językami: bułgarskim, czeskim, polskim, rosyjskim, słowackim, słoweńskim i ukraińskim.

Warto przywołać także pozycję pt. *Каковы типы лексической омонимии в системе славянских языков (общее для всех славянских языков, индивидуальное для отдельных славянских языков)?* [Супрун 1958: 33–35].

Istnieją również prace poświęcone zagadnieniu *falszywych przyjaciół* z punktu widzenia praktyki translatorskiej. Można tu wymienić rozprawę pt. *Проблемы перевода с близкородственных языков: белорусско-русско-украинский поэтический взаимоперевод* [Рагойша 1980] oraz pracę pt. *Лингвистические проблемы перевода на белорусский язык* [Шидловский 1978], która zawiera krótki słownik homonimów białorusko-rosyjskich (ok. pięciuset par), a także po kilka przykładów białorusko-polskich, białorusko-angielskich, białorusko-niemieckich i białorusko-ukraińskich.

Najwięcej pozycji poświęconych jest homonimii białorusko-rosyjskiej, gdyż właśnie białoruski i rosyjski są na Białorusi językami urzędowymi (bilingwizm). Oto kilka wybranych prac: *Пра „фальшывых сяброў перакладчыка”* [Шыдлоўскі, 1970: 224–228], *Ещё раз о ложных друзьях переводчика* [Гальперин 1970], *Межъязыковая омонимия и паронимия в условиях белорусско-русского двуязычия* [Шуба 1973], *Проблемы белорусско-русской межъязыковой омонимии и паронимии* [Шуба 1975: 14–32], *Русско-белорусские межъязыковые омонимы и омографы* [Аксёнова 1978], *Межъязыковая омонимия в системе русской и белорусской лексики* [Ровдо 1979: 29–33], *Типы различий в лексико-семантических системах русского и белорусского языков и межъязыковая омонимия* [Ровдо 1980b: 31–35], *Межъязыковые омонимы и паронимы: Опыт словаря русско-белорусских омонимов и паронимов* [Грабчиков 1980] (przedstawiono tu ponad pięćset pięćdziesiąt par leksemów, które w pełni lub częściowo odpowiadają sobie pod względem dźwiękowym, czasem też w formie pisanej, ale mają różne znaczenia w języku białoruskim i rosyjskim. Na stronie 5. wstępu stwierdzono, że słownik nie ma ambicji pełniejszego przedstawienia tej grupy

⁴¹ Por. przypis 16.

leksykalnej), *Да праблемы міжмоўных эквівалентаў (на матэрыяле лексікі сучасных рускай і беларускай моў)* [Нікалаева 1979: s. 3–8], *Міжмоўная беларуска-руская аманімія і паранімія* [Шуба 1982: 106–131], *Белорусско-русский паралексический словарь-справочник: Пособие для учителя* [Михневич (ред.) 1985], *Да характарыстыкі беларуска-рускай паралексіі* [Кунцэвіч 1987: 55–61], *Беларуска-рускі слоўнік: міжмоўныя амонімы, паронімы і полісемія* [Выхота 2004], *Беларускія аднакарэнныя і сугучныя словы з рускімі аднаведнікамі* [Смаршчок 2002]. Jest jeszcze pozycja *Белорусский язык для небелорусов* [Крывицкий и др. 1973], w której znajduje się wykaz słów podobnych do rosyjskich, ale różniących się akcentem, fonetyką, semantyką czy łączliwością.

Wymienione powyżej prace w znaczącym stopniu opisują wybraną białorusko-rosyjską homonimię międzyjęzykową, czasem także łącznie ze zjawiskiem paronimii czy polisemii. Niektórzy spośród wspomnianych badaczy (Grabczikow, Michniewicz, Szuba) bardzo szeroko rozumieją zjawisko homonimii międzyjęzykowej i włączają w nie również paronimię. W wymienionych pracach możemy znaleźć również szczegółowe klasyfikacje rodzajów homonimów białorusko-rosyjskich (niektóre z nich przedstawione są w niniejszej rozprawie, w podrozdziale 2.7. *Typologia homonimów międzyjęzykowych*) oraz teoretyczny opis różnych aspektów homonimów w panującej na Białorusi wyjątkowej sytuacji, jaką jest występujący tam bilingwizm. Wspomniane opisy są bardzo szczegółowe. W szczególny sposób uwzględniono w nich język rosyjski i jego rolę na Białorusi. Wydaje się, że są to źródła, z którymi powinien się zapoznać każdy rusycysta opisujący współczesne wpływy i relacje języka rosyjskiego. Istnieją także internetowe zestawienia białorusko-rosyjskich homonimów międzyjęzykowych, np. w elektronicznej wersji książki: *Аляксандраў, Мыцык, Гавары са мной па-беларуску. Базавы курс клясычнае беларускае мовы*⁴².

Warto dodać, że w Internecie można odnaleźć *fałszywych przyjaciół sławisty*, gdzie zaprezentowane są krótkie zestawienia homonimów białoruskich w porównaniu z językami: rosyjskim, ukraińskim, polskim, kaszubskim, dolno- i górnołużyckim, czeskim, słowackim, słoweńskim, chorwackim, bośniackim, serbskim, macedońskim i bułgarskim⁴³.

⁴² Zob. <http://knihi.com/www/padrucnik/suhucnyja.htm>.

⁴³ Zob. http://pl.wikibooks.org/wiki/Fa%C5%82szywi_przyjaciele_slawisty.

2.4. Gatunki homonimii międzyjęzykowej⁴⁴

Katarzyna Wojan w swoim artykule *Fenomen homonimii międzyjęzykowej – rozważania językoznawcy* [Wojan 2001] referuje różne poglądy na temat homonimii międzyjęzykowej. W językoznawstwie porównawczym występuje pojęcie *międzyjęzykowej homonimii leksykalnej*. Część badaczy utożsamia homonimy międzyjęzykowe z *falszywymi przyjaciółmi*, czyli zjawiskiem jednoczesnego występowania w analizowanych językach znaków językowych spełniających jedynie kryteria formalne w dziedzinie brzmienia bądź zapisu – taki pogląd jest w literaturze najbardziej rozpowszechniony (Budagov, Akulenko, Konopielko). Inni używają pojęcia *homonimia międzyjęzykowa* w odniesieniu do relacji pomiędzy zbiorami ściśle homonimicznymi zawartymi w systemach analizowanych języków (Dubiczinskij, Wojan) [zob. Wojan 2001: 101]. Oznacza to, że leksemy są także homonimami (składnikami homonimiki) własnych języków [Wojan 2005a: 281–282]. Autorka przytacza również tezy, zgodnie z którymi nie uznaje się w ogóle występowania homonimów międzyjęzykowych. Tołstoj pisze, że „homonimy należy rozpatrywać w ramach jednego języka” [То́лстой 1968: 347; zob. też Wojan 2001: 101], a Rowdo – że „nie ma takiego samoistnego zjawiska jak homonimia międzyjęzykowa, pod wieloma względami różniąca się od homonimii wewnątrzjęzykowej” [Ровдо 1980a: 47–48; zob. też Wojan 2001].

Katarzyna Wojan wspomina także o celowości wprowadzenia nowego pojęcia w dziedzinie homonimii. Chodzi o *homomem* (oznaczany jako H). Jest to jednostka homonimii porządkująca zbiór homonimów danego języka.

„To zbiór leksemów danego języka spełniających wzajemnie warunek identyczności pod względem formalnym; to zatem pełny zbiór homonimów o danym temacie. Liczba homonimów danego homomemu, a więc zarazem liczba towarzyszących im znaczeń, określana jest jako krotność homomemu i kodowana jako dolny indeks po prawej stronie symbolu homomemu. [...] Przyjęcie definicji homomemu pozwala przede wszystkim operować pojęciem zbioru homonimów w miejsce zwykle stosowanego pojęcia pary homonimów. Wyróżnianie pary jako szczególnej cechy homonimii, a nie jedynie jako jej minimalnej

⁴⁴ Niektóre rozważania z tego podrozdziału (a także podrozdziałów 2.5. i 2.6.) były publikowane w formie artykułu [zob. Kaleta 2013: 141–150].

krotności, co powszechnie się czyni, jest błędne z założenia, mylące przy analizie, katastrofalne przy klasyfikacji” [Wojan 2004: 76–77].

Porównywanie leksemów-homonimów co najmniej dwóch języków nie należy do zadań łatwych – przede wszystkim dlatego, że w samych słownikach zjawisko homonimii było i jest różnie ujmowane. Często też słowniki same sobie zaprzeczają, gdy w różny sposób kwalifikują ten sam leksem. Zajmowanie się zagadnieniem homonimii międzyjęzykowej jest ważne dla rozwoju metodyki nauczania języków obcych, przekładoznawstwa oraz samej leksykografii [Wojan 2004: 103–104].

Termin *homonimia międzyjęzykowa* może nie tylko być różnie rozumiany, lecz także mieć różne dodatkowe określenia. Katarzyna Wojan opisuje m.in. *międzyjęzykową homonimię wewnętrzną (MHW)* oraz *międzyjęzykową homonimię zewnętrzną (zewnętrznyjęzykową – MHZ)*.

2.4.1. Międzyjęzykowa homonimia wewnętrzna (MHW)

Międzyjęzykowa homonimia wewnętrzna dotyczy znaków językowych spełniających ściśle lub prawie ściśle kryteria identyczności formalnej w dziedzinie brzmienia bądź zapisu równoległe w systemach analizowanych języków; znaki te są jednocześnie homonimami wewnątrz każdego z tych systemów. Przyjmuje się, że takie międzyjęzykowe homonimy wewnętrzne są zewnętrznie i semantycznie zbieżnymi opozycjami równoległymi dwóch bądź więcej synchronicznie porównywanych języków. Jako przykład posłużą homonimy odpowiednio w językach: polskim, fińskim i rosyjskim [Wojan 2001: 102].

W języku polskim:

aura I 1. *książk.* ‘stan pogody’; 2. ‘nastrój klimat, atmosfera panujące w jakimś środowisku’; 3. *przen.* ‘stosunki panujące, atmosfera’;

aura II 1. *med.* ‘objawy przedchorobowe, stan neuropsychiczny’; 2. *spiryt.* ‘część ciała astralnego’

W języku fińskim:

aura I 1. *gwar.* ‘socha’; 2. *rol.* ‘pług’;

aura II 1. *geogr.* nazwa rzeki (Aurajoki); 2. *geogr.* nazwa regionu w Finlandii;

aura III 1. *obraz*. ‘pogoda’; 2. *przen.* ‘atmosfera, stosunki panujące w jakimś środowisku’

aura IV 1. *med.* ‘objawy przedchorobowe, stan neuropsychiczny’; 2. ‘część ciała astralnego’

W języku rosyjskim:

aypa I *psych.* ‘klimat, stosunki panujące’

aypa II. *astrol.* ‘Aura’

aypa III. 1. *med.* ‘stan neuropsychiczny, zapowiedź hysterii’; 2. *parapsych.* ‘część ciała astralnego’

Homonimię w języku polskim porównywała z homonimią w języku rosyjskim Danuta Buttler. Wydzieliła ona trzy grupy homonimów:

- 1) całkowicie zbieżne;
- 2) częściowo zbieżne;
- 3) całkowicie odmienne [Buttler 1989: 98].

Badaczka stwierdza:

„Homonimy tożsame w obu językach stanowią wyłącznie zapożyczenia, i to nowszej daty, na ogół z przełomu XIX–XX w.; znaczna ich część ma przy tym charakter terminologiczny. Można przypuszczać, że niektóre z nich [...] to internacjonalizmy powtarzające się w różnych językach europejskich” [Buttler 1989: 99].

Danuta Buttler konfrontacje jednostek homonimicznych w obu językach uważała za trudne zadanie, które może nie dać rezultatów badawczych:

„Trudno zakładać, że okoliczności, które w jednym języku doprowadziły do identyfikacji dwóch leksemów, powtórzą się bez żadnych zmian w drugim” [Buttler 1989: 95].

Bardzo wiele różnych czynników w języku decyduje o przebiegu homonimizacji jego jednostek. Są to np. fonologiczne i morfologiczne właściwości systemu, sposoby adaptacji elementów obcych, konwencje ortograficzne oraz warunki pozajęzykowe (społeczne, kulturowe, cywi-

lizacyjne – odmienne dla rozwoju każdej ze społeczności, których języki się porównuje) [Buttler 1989: 95]. Autorka stawia pytanie, czy w sytuacji występowania tak licznych obiektywnych i subiektywnych różnic między homonimami polskimi a rosyjskimi warto w ogóle je porównywać. Okazuje się, że tak, gdyż bez takich badań nie można stwierdzić, jakie zjawiska są swoiste dla danego języka, ani ustalić, czy w tej dziedzinie są jakieś uniwersalia [Buttler 1989: 98].

Co ciekawe, badaczka wspomina o „podobieństwie czysto formalnym a więc pozornym” leksemów obu języków:

„W obu językach występują mianowicie takie same pary homonimiczne, ale ich człony mają zupełnie różne znaczenia” [Buttler 1989: 100].

Na przykład: pol. *boj* ‘pływający znak nawigacyjny, boja’ i ros. *боѣ* ‘chłopiec hotelowy’ [Buttler 1989: 100–101].

Danuta Buttler dla określenia tego zjawiska użyła terminu *homonimia homonimów* [Buttler 1989: 100].

2.4.2. Międzyjęzykowa homonimia zewnętrzna (zewnątrzęzykowa, MHZ)

Katarzyna Wojan za *homonimię wewnętrzną (wewnątrzęzykową)* uznaje przejawy homonimii wewnątrz języka – te są uświadamiane przez użytkowników danego języka. Natomiast *międzyjęzykowa homonimia zewnętrzna (zewnątrzęzykowa)* to efekt porównywania homonimii wewnętrznej kilku systemów językowych. Dalej badaczka stwierdza:

„[...] środowisko badaczy zajmujących się językoznawstwem kontrastywnym powszechnie nazywa mianem homonimii międzyjęzykowej także rezultat badań nad wyrażeniami identycznymi lub niemal identycznymi pod względem klasyfikacji formalnej, występującymi w odmiennych systemach językowych, przy czym wyrażenia te nie są, a w każdym razie nie muszą być, homonimami w systemach językowych, z których się wywodzą. Użytkownicy poszczególnych języków nie są świadomi tego, że dane wyrażenia tworzą z wyrażeniami z innych języków pary homonimiczne; świadomi tego mogą być jedynie zewnętrzni «obserwatorzy» zasobów systemów językowych, dlatego tak rozumianą homonimię międzyjęzykową proponuję nazywać międzyjęzykową homonimią zewnętrzną (zewnątrzęzykową)” [Wojan 2005b: 33].

Autorka zwraca uwagę na fakt, że międzyjęzykowa homonimia wewnętrzna jest swoistym (homonimicznym) podzbiorem międzyjęzykowej homonimii zewnętrznej, ponieważ jednak badania nad homonimią międzyjęzykową w obu znaczeniach prowadzone są równolegle, Katarzyna Wojan podkreśla konieczność wprowadzenia oraz systematycznego stosowania jednoznacznie rozumianej nomenklatury [Wojan 2005b: 33].

Międzyjęzykowa homonimia zewnętrzna jest to zatem występowanie w systemach różnych języków znaków językowych, spełniających ściśle lub prawie ściśle kryteria identyczności formalnej w dziedzinie brzmienia bądź zapisu [Wojan 2005b: 34], np. ros. *морс* ‘napój owocowy’ i pol. *mors* ‘gatunek morskiego ssaka’, ros. *баня* ‘łaźnia’ i pol. *bania* ‘rodzaj naczynia’, ros. *бѹм* ‘kamień łupany’ i pol. *but* ‘wierzchnie okrycie stopy’, ros. *зрѣч* ‘gawron’ i pol. *gracz* ‘biorący udział w grze’. Istnienie takich zgodnych dźwiękowo, a odmiennych pojęciowo znaków w różnych językach może być niebezpieczne dla niewprawnych tłumaczy i może stanowić przeszkodę w porozumiewaniu się między ludźmi różnych narodów [Wojan 2005b: 33]. Mylne rozumienie informacji następuje w wyniku interpretowania jej przez pryzmat znaczeń własnego języka. Termin *międzyjęzykowa homonimia zewnętrzna* jest zatem ekwiwalentem często stosowanego wyrażenia *faux amis* (*fałszywi przyjaciele*).

Analizy leksemów pozwalają Katarzynie Wojan stwierdzić, że zjawisko homonimii międzyjęzykowej dotyczy na ogół wyrazów będących zapożyczeniami, a także powstałych na bazie rdzeni internacjonalnych (np. pol. *hak*, fin. *haka*, ros. *зак*).

„Leksemy obce przenikają głębiej do systemu leksykalnego danego języka zakorzeniając się w nim, co sprzyja zbliżeniu języków w aspekcie lingwo-kulturowym oraz przenikaniu w płaszczyźnie kultur” [Wojan 2005b: 33].

2.5. Międzyjęzykowa homonimia homo- i heterogeniczna

Niektórzy badacze – jak np. Bednarz – uważają, że dużą wadą w badaniach nad homonimią jest skupianie się tylko na podejściu synchronicznym, bez uwzględnienia historycznych zmian w procesie rozwoju znaczenia [Беднаж 2002: 20–21]. Twierdzą, że trzeba uwzględnić historyczny rozwój znaczenia, jego przekształcenia, etymologię. Z kolei Grosbart, w tekście

dotyczącym kierunków badań w dziedzinie homonimii, stwierdza, że można wybrać albo diachroniczne, albo synchroniczne opisywanie tego zagadnienia.

Do międzyjęzykowej homonimii heterogenicznej można zaliczyć leksemy przypadkowo zbieżne pod względem formy, także niektóre paronimy (jeśli paronimię traktować jako część homonimii i łączyć te zjawiska), przypadki homofonii, homografii i homoformii. Zjawisko międzyjęzykowej homonimii heterogenicznej może być pełne lub częściowe. Bednarz pisze, że do międzyjęzykowej homonimii heterogenicznej pełnej można zaliczyć leksemy, które np. mają różne pochodzenie, odmienne związki paradygmatyczne itd., a także tzw. okazjonalne homonimy międzyjęzykowe (przypadkowa zbieżność form, leksemy nie mają ze sobą związku lub straciły taki związek na skutek rozpadu polisemii w jednym z języków) [Беднаж 2002: 34–35]. Do międzyjęzykowej homonimii heterogenicznej częściowej można natomiast zaliczyć leksemy mające podobną budowę, podobne związki paradygmatyczne, jednakowe choć częściej odmienne pochodzenie itd. [Беднаж 2002: 36].

Z kolei homogeniczna homonimia międzyjęzykowa dużą wagę przywiązuje do pochodzenia wyrazów – zalicza się tu leksemy o wspólnym pochodzeniu czy zbliżonej etymologii.

2.6. Pierwszo- i drugostopniowa homonimia międzyjęzykowa

W literaturze wyróżnia się także pierwszo- i drugostopniową homonimię (oraz paronimię) międzyjęzykową. Drugostopniowa homonimia międzyjęzykowa jest wyprowadzana od istniejącej już pary homonimicznej, np.:

serb. *čas* ‘godzina’ i pol. *czas* ‘vreme’ = homonimia pierwszostopniowa;

serb. *časovnik* ‘zegar’ i pol. *czasownik* ‘glagol’ = homonimia drugostopniowa [Šipka (red.) 1999: 29].

2.7. Typologia homonimów międzyjęzykowych

Rodzajów homonimów międzyjęzykowych i – co za tym idzie – ich klasyfikacji jest bardzo wiele. Chociaż można zauważyć pewne powtarzające się prawidłowości, to jednak właściwie każdy badacz homonimów różnych języków tworzy swoją klasyfikację, według której opisuje leksemy przez siebie badane.

Jest to związane także z samą definicją homonimów międzyjęzykowych, jako że nie wszyscy rozumieją je tak samo. Niektórzy badacze (np. Polina Stasińska) nie uznają przypadkowej zbieżności, w wyniku czego w ich klasyfikacji znajdują się leksemy tylko o wspólnej etymologii i odmiennym znaczeniu.

Niżej zostaną przedstawione wybrane przykłady klasyfikacji homonimów, do których można się odwoływać przy ustalaniu własnej.

Na początku zostanie zaprezentowana leksykalno-semantyczna charakterystyka homonimów międzyjęzykowych zaproponowana przez Gottlieba. Wyróżnia on:

- 1) homonimy przypadkowe – ich podobieństwo nie jest niczym (np. etymologią) uwarunkowane;
- 2) homonimy powiązane ze sobą etymologicznie;
- 3) słowa o jednakowym znaczeniu, ale różnym zabarwieniu stylistycznym;
- 4) słowa o takim samym znaczeniu, ale mogące być ekwiwalentami przy tłumaczeniu tylko określonych połączeń [zob. przedmowa do: Готлиб 1972].

A oto, jakie grupy wydzielił Budagow. Są to m.in.:

- 1) słowa, które w jednym języku mają znaczenie specjalistyczne, a w drugim nie;
- 2) słowa, które w jednym języku są jednoznaczne, a w drugim wieloznaczne;
- 3) słowa, które w jednym języku są terminem, a w drugim nie [por. Будагов 1974: 269–272].

Niżej zostaną przedstawione wybrane przykłady z klasyfikacji mylących podobieństw międzyjęzykowych (mpm) Zygmunta Grosbarta.

Klasyfikacja wg cech formalnych (tę klasyfikację Grosbart rozwija i precyzuje za Wiktoorem Koptiłowem):

- 1) mpm absolutne – zupełnie jednakowe;
 - a) absolutne mpm fonetyczne i graficzne, np. pol. *plot* i ros. *плот* ('tratwa');
 - b) absolutne mpm fonetyczne, np. pol. *AK* (wymowa 'aka' – Armia Krajowa) i ros. *Ока* (wymowa 'aka' – nazwa rzeki);
 - c) mpm względne – jednostki różnych języków, które można zidentyfikować po uwzględnieniu regularnych odmienności wynikających ze specyfiki każdego z tych języków, np. pol. *dzierżawa*

i ros. *держава* (m.in. ‘mocarstwo’), pol. *powrót* i ros. *поворот* (‘skręt’, ‘zakręt’), pol. *запомнить* i ros. *запомнить* (‘zapamiętać’), pol. *urodziny* i ros. *уродливый* (jedno ze znaczeń ‘szkaradny’);

- d) mpm przybliżone, czyli paronimy międzyjęzykowe – jednostki językowe różniące się tylko pewną nieznaczną cechą (cechami), niewchodzącą w skład regularnych odmienności, wynikających ze specyfiki konfrontowanych języków, np. pol. *bruki* i ros. *брюки* ‘spodnie’, pol. *gar* i ros. *гарь* (‘swąd’, ‘spalenizna’), pol. *poostrzyć* i ros. *поощрять* (‘zachęcić’, ‘pobudzić’), pol. *pierzchać* i ros. *порхать* ‘fruć’ różnią się formą początkowych sylab: *pie-*, *no-*.

Klasyfikacja według cech gramatycznych (do tej grupy należą homonimy morfemów, końcówek fleksyjnych) [więcej przykładów: Grosbart 1984b: 117–118]:

- 1) mpm absolutne – spowodowane przez stałą homonię międzyjęzykową końcówek fleksyjnych i afiksów, np. pol. *kołchoźnicy* (r. m.) i ros. *колхозницы* (r. ż.);
- 2) mpm względne – spowodowane przypadkowymi zbieżnościami różnych form gramatycznych (tu należą homonimy morfologiczne, czyli należące do różnych części mowy, homonimy oraz homografy), np. pol. *bruki* (l. mn. od ‘bruk’) i ros. *брюки* (‘spodnie’) – rzeczownik używany tylko w l. mn.

Klasyfikacja według cech semantycznych [Grosbart 1984b: 119–131]:

- 1) mpm o znaczeniu całkowicie odmiennym, np. pol. *zapominać* i ros. *запоминать* (‘zapamiętywać’);
- 2) mpm bliskie znaczeniowo, lecz różniące się pod względem łączliwości (kontekstami), np. ros. *авария* odpowiada polskiemu *awaria* (*awaria rurociągu*) lub *katastrofa* (*katastrofa lotnicza*);
- 3) mpm bliskie znaczeniowo, lecz różniące się odcieniem i zasięgiem użycia, np. pol. *zapadnia* należy do terminologii teatralnej (‘ruchoma część sceny, która może być opuszczana w dół wraz ze znajdującymi się na niej aktorami i rekwizytami’), a więc ma mniejszy zasięg oddziaływania i jest nieco przestarzała w porównaniu z ogólnoliterackim *западня* w języku rosyjskim (‘pułapka’, ‘zasadzka’);
- 4) wyrazy semantycznie bliskie, lecz różniące się pod względem stylowym lub emocjonalnym, np. pol. *tata* (odcienie potoczny, poufały, pieszczotliwy) i ros. *тата* (zabarwienie ludowe, pospolite);

- 5) wyrazy jednakowe lub podobne w znaczeniu dosłownym, lecz nieekwiwalentne w znaczeniu przenośnym (m.in. w składzie grup wyrazowych), np. pol. *padać* jest ekwiwalentne do ros. *падать*, ale zwrot *pada deszcz* ma semantyczny i stylistyczny odpowiednik przede wszystkim jako *идет дождь*;
- 6) wyrazy mające w jednym języku znaczenie ogólne, a w drugim ograniczone, specjalistyczne, np. ros. *косточка* może być odpowiednikiem polskich: *kosteczka, ość, pestka*;
- 7) wyrazy ogólnoliterackie w jednym języku, a dialektalne w innym, np. w dialektach rosyjskich występuje leksem *пытать* w znaczeniu *спрашивать*;

Polina Stasińska wydziela różne grupy homonimów polsko-rosyjskich [szczegółowy opis w: Стасиньска 1990: 34–42]. Wśród nich są np. takie leksemy, które:

- 1) mają w jednym języku wiele znaczeń, a w drugim – jedno, np. ros. *пилот* ma jedno znaczenie, a pol. *pilot* – cztery znaczenia;
- 2) mają w jednym języku znaczenie archaiczne, a w drugim – neutralne, np. pol. *frukt* kwalifikowane jako przestarzałe i ros. *фрукт* o zabarwieniu neutralnym;
- 3) mają w jednym języku swobodną łączliwość, a w drugim – ograniczoną, np. ros. *пазуха* i pol. *pazucha*;
- 4) mają w jednym języku zabarwienie stylistyczne, a w drugim są neutralne, np. pol. *lico* z kwalifikatorem *poetyckie* i ros. *лицо* – neutralne;
- 5) są różne pod względem znaczeń przenośnych, np. ros. *заяц* oznacza też pasażera na gapę, czego brak w języku polskim;
- 6) mają odmienne sfery wykorzystania znaczenia, np. ros. *мост* może być też wykorzystywane w znaczeniu pol. *wiadukt*;
- 7) zostały zapożyczone z innych języków, ale mają odmienne sfery używania np. ros. *журнал* i pol. *żurnal*, w polszczyźnie dotyczący tylko czasopism poświęconych modzie;
- 8) oznaczają inne realia (kulturowe), np. ros. *борщ* i pol. *barszcz*;
- 9) różnią się wykorzystaniem we frazeologizmach, np. pol. *nóż* i ros. *нож* w wielu sytuacjach są odpowiednikami, ale nie zawsze, np. pol. *wbić nóż w plecy* to ros. *нанести удар в спину*.

Białoruski badacz Rowdo odmienności w rosyjsko-białoruskiej homonimii klasyfikuje jako:

- 1) fonetyczne;
- 2) graficzne;
- 3) słowotwórcze, ortograficzne;
- 4) akcentowe [Ровдо 1980a].

Katarzyna Wojan – za Dubiczyńskim – proponuje dwie klasyfikacje homonimów międzyjęzykowych: formalną i semantyczną, które wzajemnie się uzupełniają [Wojan 2004: 74–75 i nast.].

Według klasyfikacji formalnej międzyjęzykowe homonimy leksykalne dzielą się na:

- 1) fonetyczne – cechujące się tożsamością wymowy w każdym z języków, a jednocześnie nieznaczoną odmiennością w pisowni, np. pol. *hak*, ros. *зак*, fin. *haka*;
- 2) graficzne – cechujące się pełnym podobieństwem pisowni, a jednocześnie jedynie niewielkim odstępstwem w wymowie, np. pol. *atlas*, ros. *атлас*, fin. *atlas*;
- 3) fonetyczno-graficzne – wykazujące równokształtność zarówno w wymowie, jak i w pisowni, np. pol. *aura*, ros. *аура*, fin. *aura*;
- 4) pojęciowe (pozaformalne) – tożsame znaczeniowo przy równoczesnej niezgodności zarówno brzmieniowej, jak i graficznej, np. pol. *kaczka*, ros. *утка*, fin. *ankka*.

Ta ostatnia grupa może budzić wątpliwości – wydaje się, że użycie terminu *homonimia* w tym przypadku jest mylące, gdyż powyższe leksemy nie spełniają kryterium podobieństwa identyczności formalnej, reprezentują zatem zupełnie inne zagadnienie.

Według klasyfikacji semantycznej międzyjęzykowe homonimy leksykalne dzielą się na:

- 1) całkowite – gdy obserwuje się ekwiwalencję znaczeń struktur semantycznych zbiorów homonimów porównywanych języków, np. pol. *kran*, ros. *кран*, fin. *kraana*;
- 2) niecałkowite – gdy stwierdza się, że struktury semantyczne jednostek homonimicznych porównywanych języków charakteryzuje

zarówno zbieżność, jak i odmiennność pól znaczeń, np. pol. *markiza*, ros. *маркиза*, fin. *markiisi*;

- 3) paronimiczne – gdy dane homonimy mają w jakimś języku (lub językach) paralelne znaczeniowo formy paronimiczne będące rezultatem przekształceń fonetycznych lub morfologicznych; „paronim określonej struktury homonimicznej stanowi nieodłączny komponent związku homonimicznego i często jest rezultatem adaptacji fonetycznej bądź mutacji fonetycznych, określanych regułami fonologicznymi (a niekiedy i morfologicznymi) danego systemu językowego” [szerszy opis tego zagadnienia: Wojan 2004: 75 i nast.]. Jest to novum klasyfikacyjne używane w zasadzie w stosunku do języka fińskiego, np. pol. *atlas/atłas*, fin. *laika/laikka*, ros. *кантор/кантора*;
- 4) kalki homonimiczne – gdy występuje całkowity brak równoważności formalnej przy zbieżności znaczeń paralelnych zbiorów homonimów w poszczególnych językach. Relacja ta zachodzi w przypadku przekalkowania semantyki danych zbiorów homonimów leksykalnych przy jednoczesnym braku ich tożsamości formalnej. Jest to więc zaprzeczenie klasyfikowania takich leksemów jako homonimy międzyjęzykowe z uwagi na brak podobieństwa fonetyczno-graficznego, które jest warunkiem wchodzenia w relacje homonimii międzyjęzykowej; przykłady: pol. *kaczka*, ros. *утка*, fin. *ankka* [Wojan 2004: 77].

Także w pracach badaczy białoruskich znaleźć można podziały uwzględniające szczegółowe rodzaje homonimów międzyjęzykowych (na przykładzie białorusko-rosyjskim). Niżej zostanie podany przykładowy opis teoretyczny – wyliczenie, jakie leksemy mogą zostać uznane za homonimy międzyjęzykowe:

- 1) w zasadzie tożsame pod względem dźwiękowym i graficznym;
- 2) tożsame pod względem dźwiękowym, ale różniące się graficznie;
- 3) podobne pod względem dźwiękowym, powiązane pewnymi korelacjami fonetycznymi i jednakowe pod względem graficznym;
- 4) podobne pod względem dźwiękowym i graficznym;
- 5) różne dźwiękowo, ale jednakowe graficznie (homografy);
- 6) różne dźwiękowo, ale podobne pod względem graficznym [Шыба 1975: 14–32].

Z kolei słowacka badaczka Pančíková wyróżnia trzy grupy słów zdradliwych:

- 1) odznaczające się zdradliwością znaczeniową;
- 2) odznaczające się zdradliwością znaczeniową i stylową;
- 3) odznaczające się zdradliwością stylistyczną [Pančíková 2005: 20–21];

Ryszard Lipczuk na przykładzie języków zachodnich wskazuje jeszcze inne kryteria. Jest to szerokie ujęcie *falszywych przyjaciół tłumacza*. Przytacza on następujące grupy:

- 1) wyrazy o tym samym znaczeniu, ale różnej pisowni, np. franc. *agresion* – niem. *Aggression* (podwójne g);
- 2) wyrazy o różnych cechach gramatycznych, np. rzeczowniki o różnym rodzaju gramatycznym (por. niem. *das Referat* r. nijaki – pol. *referat* r. męski);
- 3) frazeologizmy o podobnej strukturze formalnej różniące się znaczeniami, np. pol. *tracić głowę*; 1. ‘tracić orientację w czymś; nie wiedzieć, jak postępować’, 2. ‘ulec czyjemuś urokowi’, niem. *den Kopf verlieren* (por. znaczenie 1. polskiego wyrazu);
- 4) wyrazy różniące się pod względem struktury słowotwórczej, np. niem. *Zitat* – franc. *citation*, niem. *absurd* – pol. *absurdalny*;
- 5) wyrazy o różnej formie, niesłusznie uchodzące za swoje semantyczne odpowiedniki, np. niem. *fehlen* – franc. *manquer*, niem. *groß* – pol. *duży*;
- 6) wyrazy o tej samej strukturze słowotwórczej ale innej postaci graficzno-fonetycznej i różnych znaczeniach, np. niem. *überhören* (‘coś słyszeć, ale nie reagować na to’) – ang. *to overhear* (‘usłyszeć coś przypadkowo’);
- 7) wyrazy tego samego języka, które w różnych okresach historycznych wykazują odmienne znaczenia, por. pol. *gładki* (dawniej ‘ładny’), niem. *Weib* (dawniej znaczenie neutralne, obecnie pejoratywne). Koller mówi o intralingwalnych diachronicznych *faux amis*;
- 8) wypowiedzi o podobnej formie, lecz różnych funkcjach pragmatycznych, np. niem. *Tschüß!* oraz pol. *Cześć!* – niemieckie *Tschüß!* różni się od polskiego *Cześć!* tym, że używa się go jedynie przy pożegnaniu;
- 9) wyrazy z nietypowymi różnicami w zakresie wymowy, niem. *Yacht* [jaxt], wł. *yacht* [jot]⁴⁵.

⁴⁵ Ten punkt za: <http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>.

Autor podkreśla zasadność tak szczegółowego rozróżniania rodzajów złudnych odpowiedników. Wszystkie przytoczone grupy leksemów (z wyjątkiem ostatniej) są bowiem przyczyną niebezpiecznej interferencji międzyjęzykowej.

„Także różnice formalne (np. różnice ortograficzne) mogą prowadzić do błędnego użycia leksemów” [Lipczuk 1992: 139].

Dla komunikacji językowej niebezpieczniejsze są jednak błędy wynikające z różnic semantycznych. Najwięcej uwagi należałoby więc poświęcić wyrażeniom dwóch języków różniącym się znaczeniowo, a wśród nich wyrazom wykazującym identyczną lub podobną formę, gdyż właśnie one kryją w sobie duże niebezpieczeństwo interferencji. Wyrazy takie można nazwać *tautonomiami* (gr. *ta uta* ‘to samo’ *onyma* ‘nazwa’) [Lipczuk 1992: 140]. Autor wyróżnia tautonimy jako podklasę *fałszywych przyjaciół*.

„Ten typ wyrażeń występuje najczęściej w badaniach nad *fałszywymi przyjaciółmi*. Można je uznać za najważniejszą grupę w ramach *faux amis* – popełniane tutaj błędy należą do najbardziej niebezpiecznych, gdyż mogą one prowadzić do zakłóceń w komunikacji językowej”⁴⁶.

Dużą grupę homonimów międzyjęzykowych stanowią leksemy mające wspólne pochodzenie (pochodzą np. z łaciny lub greki, ale też z języków nowożytnych). To stanowi główne kryterium *faux amis*. Dla Ryszarda Lipczuka w wyróżnianiu tautonimów decydujące jest kryterium potencjalnej interferencji. Wyrazy mogą mieć różne pochodzenie, ale ich podobna/identyczna forma może spowodować błędne ich użycie pod wpływem drugiego języka, np. niem. *Golf*: 1. ‘gra sportowa’ (pochodzenie angielskie), 2. ‘zatoka’ (z włoskiego) – pol. *golf*: 1. ‘gra sportowa’ 2. ‘sweter’ (z francuskiego) [Lipczuk 1992: 140].

Interferencja międzyjęzykowa spowodowana *fałszywymi przyjaciółmi* nie tylko zakłóca poprawne zrozumienie komunikatu czy dobre opanowanie języka obcego, lecz także jest źródłem wielu błędów tłumaczeniowych. Dana forma wyrazowa może wprowadzić w błąd użytkownika innego języka, w którym ta sama lub podobna forma istnieje, ale ma inne znaczenie. I tak leksem *artysta* może być źródłem błędu przy tłumaczeniu na język niemiecki,

⁴⁶ <http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>.

gdyż jego formalny odpowiednik niemiecki *Artist* ‘artysta cyrkowy lub kabaretowy’ ma znaczenie węższe niż w języku polskim. Badacz podkreśla też, że zjawisko *falszywych przyjaciół* występuje na płaszczyźnie zarówno systemu językowego, jak i tekstów, np. w procesie tłumaczenia może być ważne, który tekst jest tekstem wyjściowym, a który docelowym. Chodzi więc o opisanie potencjalnej lub też realnej interferencji międzyjęzykowej. *Faux amis* to problem z zakresu leksykologii kontrastywnej, praktyki tłumaczeniowej i glottodydaktyki [Lipczuk 1992: 140].

1. Podział zjawiska *falszywych przyjaciół* według R. Lipczuka (1992)

Ryszard Lipczuk wyróżnił pięć podstawowych typów międzyjęzykowych relacji semantycznych:

- 1) prywatność,
- 2) inkluzja,
- 3) ekwipolencja,
- 4) kontraryczność,
- 5) ekskluzja.

Z wyjątkiem pierwszego typu relacji (prywatność), przy której brane są pod uwagę wszystkie znaczenia danej (polisemicznej lub homonimicznej) formy, wszystkie dotyczą różnic pomiędzy poszczególnymi sememami.

Niektóre z wymienionych powyżej pojęć pojawiają się też u innych autorów, nie zawsze jednak są one rozumiane w ten sam sposób.

Oto jak autor wyjaśnia wspomniane terminy w swoim artykule „*Fałszywi przyjaciele tłumacza*” w *słownikach niemiecko-polskich*⁴⁷ na przykładach zaczerpniętych z szeregu słowników⁴⁸.

Ad 1) Prywatność

Wyjściowemu leksemowi niemieckiemu przypisuje się znaczenia, które wykazuje jedynie odpowiadający mu leksem polski (prywatność – więcej znaczeń w języku polskim niż w języku niemieckim).

Przykład:

kursieren – *In der Stadt kursieren Straßenbahnen. W mieście kursują tramwaje. (P/I)

Tymczasem w *Deutsches Universalwörterbuch* (UW) znajduje się następujący opis znaczenia *kursieren*: ‘in Umlauf sein’: ‘falsche Banknoten kursieren in der Stadt’; ‘Über ihn kursieren Gerüchte’ („wurden sie weitererzählt; machten sie die Runde”).

Niżej propozycja Lipczuka:

kursieren – ‘kursować, krążyć, być w obiegu’: Die Zahlungsmittel kursieren rasch. Über ihn kursieren verschiedene Anekdoten. (ST)

Ad 2) Inkluzja

Jedno ze znaczeń ma w języku niemieckim szerszy zakres niż w języku polskim.

⁴⁷ Zob. <http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>.

⁴⁸ Objasnienia użytych skrótów: Ch/K – J. Chodera, S. Kubica, *Podręczny słownik niemiecko-polski*, Warszawa 1983; GDW – Duden. *Das Große Wörterbuch der deutschen Sprache in acht Bänden*, red. G. Drosdowski, 2. wyd., Mannheim 1993; P/I – J. Piprek, J. Ippoldt, *Wielki Słownik niemiecko-polski*, Warszawa 1983; SJP – *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1978–1981; ST – R. Lipczuk, Z. Bilut-Homplewicz, A. Kątny, Ch. Schatte, *Niemiecko-polski słownik tautonimów*, Warszawa 1995; UW – Duden. *Deutsches Universalwörterbuch*, 2. wyd., Mannheim 1989; S. Walewski, *Langenscheidts Taschenworterbuch. Polnisch. Polnisch-Deutsch, Deutsch-Polnisch*, Berlin 1979.

Przykład:

Diktion – dykcja, wymowa, sposób wymawiania (P/I)

UW: „mündliche oder schriftliche Ausdrucksweise; Rede-, Schreibstil”

Niżej propozycja Lipczuka:

Diktion – dykcja (wymowa), styl, sposób pisemnego wyrażania się.

Ad 3) Ekwipolencja

Poszczególne znaczenia częściowo się pokrywają, poza tym pewne elementy znaczeniowe istnieją tylko w języku polskim, a inne tylko w języku niemieckim.

Przykład:

jovial – jowialny, żartobliwy, zabawny (P/I)

UW: (nur in bezug auf Männer) im Umgang mit Niedrigerstehenden betont wohlwollend

Niżej propozycja Lipczuka:

jovial – (tylko w odniesieniu do mężczyzn) ostentacyjnie życzliwy, przychylny (wobec osób o niższym statusie socjalnym)

Ad 4) Kontraryczność

Leksem polski i niemiecki wykazują znaczenia przeciwstawne.

Kriminalist – kryminalista (P/I)

Kriminalist – 1. (veraltend) Lehrer, Professor des Kriminalrechts; Strafrechtler, 2. Beamter, Sachverständiger, Mitarbeiter der Kriminalpolizei (UW)

Niżej propozycja Lipczuka:

kryminalista – 1. funkcjonariusz policji kryminalnej, 2. (rzad.) kryminolog, *kryminalistyk* (specjalista w dziedzinie kryminologii)

Ad 5) Ekskluzja

Znaczenia w obydwu językach się wykluczają.

Przykład:

Reservation – *rezerwacja (Ch/K),

GDW: „Reservat (2): Gebiet, das der einheimischen Bevölkerung (bes. in Nordamerika, Afrika, Australien) nach der Vertreibung aus ihrem Land zugewiesen wurde; (bildungsspr.) Reservat (3): vorbehaltenes Recht, Sonderrecht”.

Niżej propozycja Lipczuka:

Reservation – 1. rezerwat (np. dla Indian), 2. (książk.) szczególne uprawnienie

Jak widzimy, typologia homonimów międzyjęzykowych jest bardzo bogata. Wyżej zaprezentowano tylko przykładowe klasyfikacje, które potwierdzają pogląd, że zagadnienie homonimii międzyjęzykowej jest niejednoznaczne i złożone. W podrozdziale 2.1. *Terminy w różnych językach* przedstawiono bogactwo terminologiczne. Wielość terminów powoduje chaos, dlatego niżej zostaną krótko podsumowane najważniejsze informacje dotyczące typologii i terminologii związanej z opisem omawianego zjawiska.

Homonimia międzyjęzykowa w wąskim ujęciu (i pierwotnym rozumieniu twórcy terminu, Maksyma Ryłskiego) dotyczy leksemów o innym znaczeniu. Ryłski nazwał *falszywych przyjaciół* terminem *homonimy międzyjęzykowe*, który określał słowa brzmiące tak samo lub podobnie w co najmniej dwóch językach i mające różne znaczenia. Tak też rozumie *falszywych przyjaciół* Ryszard Lipczuk w wąskim ujęciu. W szerokim ujęciu *falszywi przyjaciele* obejmują według Lipczuka jeszcze inne przypadki (np. wyrazy o tym samym znaczeniu, lecz innej mylącej pisowni, która może być przyczyną błędu), a *homonimy międzyjęzykowe* (Lipczuk nazywa je *tautonomiami*) są podgrupą *falszywych przyjaciół*.

Z kolei np. Katarzyna Wojan do homonimów międzyjęzykowych zalicza tzw. homonimy całkowite, przy których obserwuje się ekwiwalencję znaczeń struktur semantycznych zbiorów homonimów porównywanych języków, np. pol. *kran*, ros. *кран*, fin. *kraana*. Gottlieb, a także Grosbart, do homonimów zaliczają również leksemy o tym samym znaczeniu, ale różnym zabarwieniu stylistycznym, co wykracza poza wąską definicję stwierdzającą, że homonimy międzyjęzykowe muszą mieć inne znaczenia. W związku z tym homonimię międzyjęzykową można rozumieć – tak samo jak pojęcie *falszywi przyjaciele* – w ujęciu wąskim i szerokim. Wówczas oba te terminy są synonimami (choć termin *homonim* był uważany przez niektórych za niezręczny podczas opisywania np. leksemów o podobnym znaczeniu, ale różnej pisowni).

W niniejszej monografii terminy *falszywi przyjaciele* i *homonimia międzyjęzykowa* są uważane za synonimiczne, jeśli odnoszą się zarówno do leksemów brzmiących/wyglądających podobnie i różniących się znaczeniem, jak i do leksemów o tym samym znaczeniu, lecz innym zabarwieniem stylistycznym.

2.8. Homonimia międzyjęzykowa na przykładzie języków słowiańskich

W tej części zostaną przedstawione wybrane prace dotyczące homonimii międzyjęzykowej polsko-słowiańskiej. Uwzględnione zostaną tu relacje między językiem polskim a językami sąsiadów – słowackim, ukraińskim i rosyjskim.

2.8.1. Marta Pančíková

Marta Pančíková w pracy *Zdradnosti pol'skeje a slovenskeje lexiky* [Pančíková 2005] szeroko opisuje problem homonimii międzyjęzykowej na przykładzie języka polskiego i słowackiego. Píše ona, że w językach spokrewnionych ze sobą – tak jak języki słowiańskie – porozumiewanie się jest, z racji bliskości tych języków, znacznie łatwiejsze. Jednak paradoksalnie ta bliskość jest również źródłem licznych nieporozumień, z których wynikają różne nieprzyjemne lub śmieszne sytuacje [Pančíková 2005: 7]. Kiedy próbuje się opanować drugi język (pokrewny, bliski ojczystemu), często zachodzi interferencja leksykalna. Podobnie brzmiące słowa mogą mieć inne znaczenie lub inne zabarwienie stylistyczne. Użytkownicy jednego języka słowiańskiego myślą jednak, że świetnie rozumieją drugi język słowiański. W wielu przypadkach na pewno tak jest, ale bardzo dużo jest też słów zdradliwych, wywołujących liczne nieporozumienia. O wiele więcej takich niebezpieczeństw pojawia się w językach ze sobą spokrewnionych niż w tych odległych od siebie pod względem genetycznym [Pančíková 2005: 13]. Przypisywanie podobnym słowom w innym języku znaczenia kojarzonego z rodzimym językiem jest rodzajem transferu – międzyjęzykowej interferencji.

Autorka podkreśla także stylistyczne zdradliwe podobieństwo leksemów. Dotyczy to m.in. używania wyrazów zapożyczonych, np. leksem *notabene* jest w języku słowackim potoczyszmem, podczas gdy w polszczyźnie jest raczej kojarzony ze stylem wysokim – książkowym.

Słowa zdradliwe – według autorki – są takie same lub podobne pod względem graficznym bądź akustycznym, ale mają inne znaczenie lub zabarwienie stylistyczne [Pančíková 2005: 22–23]. Zdradliwe wyrazy mogą być albo monosemiczne (jedno znaczenie), albo polisemiczne (więcej znaczeń). Te ostatnie stanowią większy zbiór i można je podzielić na takie, które różnią się wszystkimi znaczeniami, i takie, których przynajmniej jedno znaczenie jest różne, a inne się pokrywają [Pančíková 2005: 31].

Marta Pančíková stwierdza, że stałym źródłem interferencji językowej są słowa polisemiczne (wieloznaczne). Wyraz polisemiczny w jednym języku koresponduje choć z jednym znaczeniem słowa wieloznacznego w drugim języku. Często koresponduje główne znaczenie słowa w jednym języku z sekundarnym znaczeniem słowa w drugim języku i niekiedy zachodzi tu także różnica stylistyczna [Pančíková 2005: 27]. Takie prawie podobne leksemy sprawiają wiele trudności w opanowaniu pokrewnego języka obcego. Ten, kto próbuje go opanować, często nie wie, czy dane znaczenie może przypisać słowu w swoim języku czy w pokrewnym języku słowiańskim.

Autorka w opisie homonimii polsko-słowackiej wydziela następujące rodzaje homonimii:

- 1) heterogenetyczna – słowa mają różne pochodzenie i różne znaczenie;
- 2) homogenetyczna – słowa mają wspólne pochodzenie, lecz różne znaczenie [Pančíková 2005: 28–29].

Wydzielona została także homonimia leksykalno-gramatyczna. Polega ona na tym, że zachowana jest dźwiękowa zgodność słów, które różnią się znaczeniem oraz funkcją gramatyczną.

Marta Pančíková jest zdania, że praktyczne kwestie złudnych odpowiedników w językach słowiańskich nie są dostatecznie opracowane. Można oczywiście w ramach zajęć uniwersyteckich uczulać studentów na te problemy, ale nie da się przecież opanować całego bogactwa leksyki i wszystkich kontekstów. W związku z tym podkreślana jest duża rola słowników dwujęzycznych, nad którymi prace są dość zaawansowane. Słowniki takie mają ostrzegać użytkowników języka (uczących się, tłumaczy itd.) przed czyhającymi na nich niebezpieczeństwami [Pančíková 2005: 131] (zob. podrozdział 2.9. *Hominimia międzyjęzykowa w słownikach*).

2.8.2. Maria Bednarz

Polsko-ukraińską homonimię międzyjęzykową opracowywała m.in. Maria Bednarz [Беднаж 2002; por. też Kononenko, Śpiwak 2008; Zinkiewicz-Tomanek 1998]. W centrum uwagi znalazła się genetyczna, strukturalna i semantyczna charakterystyka blisko trzystu homonimów międzyjęzykowych z punktu widzenia synchronicznego i po części diachronicznego z uwzględnieniem nie tylko semantyki, lecz także etymologii. Autorka podkreśla, że jest to pierwsza tak kompleksowo opracowana analiza zagadnienia – na tym polega nowość naukowa jej pracy [Беднаж 2002: 13].

Autorka wspomina o dyskusjach badaczy na temat rozróżniania homonimii i polisemii. Przytacza zdanie rosyjskiego badacza Aleksandra Potiebni, który już dawno temu stwierdził, że termin wieloznaczność jest błędny, gdyż tam, gdzie są dwa znaczenia, są dwa słowa [Потебня 1958; zob. też Беднаж 2002: 18].

Co ciekawe, Maria Bednarz podkreśla fakt, że homonimia międzyjęzykowa była traktowana jako negatywny materiał lingwistyczny – o czym świadczą epitety typu: *fałszywy* (ложный) – utrudniający komunikację, zaburzający wierność i klarowność przekładów, powodujący różne stopnie leksykalnej i semantycznej interferencji. Wszystkie wysiłki skupiały się na tym, jak uniknąć tego zjawiska lub wyeliminować jego złe skutki. Nawet w obrębie jednego języka homonimia była traktowana jako swoista anomalia językowa czy nawet „choroba języka”. „Choroba” ta była jeszcze groźniejsza w skutkach wówczas, gdy dotyczyła homonimii międzyjęzykowej dwóch spokrewnionych języków czy sytuacji bilingwów, którzy przełączają się z jednego języka na drugi i nie są w stanie uniknąć mylących skojarzeń leksykalnych i semantycznych [Беднаж 2002: 20].

Bednarz omawia homonimy polsko-ukraińskie z synchroniczno-diachronicznego punktu widzenia. Autorka uwzględnia historyczny rozwój znaczenia, jego przekształcenia, etymologię oraz homonimie homo- i heterogeniczną, a następnie przez taki pryzmat klasyfikuje współczesne formy homonimiczne polsko-ukraińskie. Do międzyjęzykowej homonimii heterogenicznej autorka zalicza elementy przypadkowo zbieżne pod względem formy, także niektóre paronimy (znów mamy do czynienia z łąčeniem tych zjawisk) oraz przypadki homofonii, homografii i homoformii (przypadkowa zbieżność dwóch form gramatycznych). Zjawisko międzyjęzykowej homonimii heterogenicznej autorka dzieli na pełne oraz częściowe i opisuje cechy każdego z nich. Do pierwszego zalicza leksemy, które np. mają różne pochodzenie, odmienne związki paradygmatyczne itd., a także tzw. okazjonalne homonimy międzyjęzykowe (przypadkowa zbieżność form, leksemy niemające ze sobą związku lub takie, które straciły ten związek na skutek rozpadu polisemii w jednym z języków) [Беднаж 2002: 34–35]. Do drugiego zjawiska (homonimia heterogeniczna częściowa) zalicza natomiast leksemy mające podobną budowę, podobne związki paradygmatyczne, jednakowe, choć częściej odmienne pochodzenie itd. [Беднаж 2002: 36]. W podobny sposób analizowana jest homogeniczna homonimia międzyjęzykowa – etymo-

logia i spojrzenie synchroniczno-diachroniczne mają dla Marii Bednarz kluczowe znaczenie.

Według autorki przyczyną powstawania homonimii jest też przyswajanie przez różne języki zapożyczeń z tych samych języków, ale z innym znaczeniem. Innymi słowy, dwa języki, np. rosyjski i bułgarski, mogą przyswoić ten sam wyraz pochodzący z języka tureckiego, ale słowo to otrzymuje już inne znaczenie w każdym z języków, do którego zostało zapożyczone [Беднаж 2002: 21].

Autorka przytacza opinię Gottlieba (z 1967 r.), który odmawiał homonimom międzyjęzykowym samodzielności statusu lingwistycznego, ponieważ według niego w dwóch systemach językowych nie może być pełnej zbieżności w artykulacji i brzmieniu słów – można mówić co najwyżej o podobieństwie czy analogii [Готлиб 1967: 245–246; zob. też Беднаж 2002: 25].

Maria Bednarz dokonuje także semantycznego podziału leksemów homonimicznych. Dzieli je na kilkanaście grup, np. flora i fauna, pojęcia meteorologiczne, nazwy pokrewieństwa, określenia czasu, przedmioty kultury materialnej, pojęcia moralno-etyczne, terminy ekonomiczne, nazwy abstrakcyjne, transport, określenia sportowe itp. [Беднаж 2002: 48–49].

Autorka dokonuje analizy leksykalno-semantycznej grup homogennych homonimów międzyjęzykowych polsko-ukraińskich, z dużym uwzględnieniem etymologii [Беднаж 2002: 51–59]. Bardzo ciekawą spośród wydzielonych grup przykładów są homonimy funkcjonalno-stylistyczne. Różnią się one sferą używania i niektórymi konotacjami przy jednoczesnym pokrywaniu się innych znaczeń. Na przykład ukr. *берег* i pol. *brzeg* – przy zbiegu znaczenia podstawowego różnią się charakterem tworzenia związków wyrazowych. Polskie *pierwszy z brzegu* to ukr. *перший крауций*, a pol. *nie wiadomo, kto z brzegu* odpowiada ukr. *не відомо, хто першим помер* [Беднаж 2002: 58].

Dalej autorka analizuje homogenne (etymologiczne) homonimy prasłowiańskiego pochodzenia. Są tu jednostki, które doznały różnych historycznych zmian znaczenia (transformacja, specjalizacja, generalizacja, polaryzacja znaczeń), homonimy słowotwórcze i specyficzne procesy derywacyjne, zapożyczenia starożytne i internacjonalizmy [Беднаж 2002: 59]. Badany jest semantyczny rozwój leksemów języków spokrewnionych i wpływy różnych procesów historycznych, jak archaizacja, aktualizacja znaczenia, zmiany stylistyczne. W dalszej części pracy analizowane są

homonimy słowotwórcze – ich struktura i aspekty funkcjonalno-semantyczne. Praca kończy się analizą zapożyczeń i internacjonalizmów w języku ukraińskim i języku polskim [Беднаж 2002: 81 i nast.].

2.8.3. Zygmunt Grosbart

Ogromny wkład w rozwój badań nad zagadnieniem homonimii międzyjęzykowej wniósł Zygmunt Grosbart, wieloletni wykładowca Instytutu Rusycystyki Uniwersytetu Łódzkiego oraz założyciel Międzyinstytutowego Zakładu Teorii Tłumaczenia – pierwszej w Polsce jednostki naukowo-badawczej tego typu.

Grosbart już w latach pięćdziesiątych XX w. podkreślał znaczenie homonimii międzyjęzykowej na polu glottodydaktyki oraz przekładu w zakresie języków słowiańskich. Homonimię międzyjęzykową definiował jako podobieństwo graficzne lub brzmieniowe słów, form i wyrażen w różnych językach jednocześnie z ich odmiennością semantyczną czy stylistyczną [Grosbart 1973: 118].

„Takie słowa i formy sprawiają pewien kłopot tłumaczom z języków dalekich, jednakże przy tłumaczeniu w obrębie języków pokrewnych (w szczególności słowiańskich) urastają do problemu o znaczeniu zasadniczym” [Grosbart 1973: 118].

Autor podkreślał, że nawet Julian Tuwim nie ustrzegł się pułapek i potknięć. Być może dlatego Zygmunt Grosbart w 1960 r. postulował opracowanie „w miarę możliwości pełnego i usystematyzowanego słownika-informatora” słów bliskich fonetycznie lub graficznie, a różnych znaczeniowo w ramach języków słowiańskich [zob. Grosbart 1973: 118], a w latach osiemdziesiątych stwierdził, że studia nad tym problemem dopiero wkraczają na grunt ściśle naukowy [Grosbart 1982: 199; Grosbart 1984a: 30]. Zygmunt Grosbart podkreśla fakt, że dotychczas skupiano się na poziomie wyrazowym i nie brano pod uwagę podobieństw międzyjęzykowych na innych poziomach, jak np. fonetyczny, morfologiczny czy graficzny [Grosbart 1982: 199].

Badacz opisuje praktyczne skutki mylących podobieństw międzyjęzykowych – podaje różne przykłady z życia wzięte, np.:

„Один из преподавателей русского языка Московского университета рассказывал о следующей беседе с польским студентом. Объяснив ему материал, он спросил: «Ну, как, запомните?» – «Нет» – отвечал студент. Преподаватель повторил объяснение ещё раз.

«Теперь запомните?» – «Нет» – отвечает опять студент. Подобный диалог повторялся несколько раз, пока, наконец, студент не перебил очередного объяснения, воскликнув: – «Да не надо, я давно понял» [Grosbart 1958: 51].

Zygmunt Grosbart wydzielił cztery grupy homonimów międzyjęzykowych [Grosbart 1973: 118]:

- 1) słowa, które (prawie) jednakowo brzmią, ale znaczą coś innego, np. pol. *urodziwy* – ros. *уродливый*;
- 2) słowa bliskie znaczeniowo, ale nie zawsze będące ekwiwalentami (nie we wszystkich kontekstach), np. pol. *wielki pisarz* – ros. *великий писатель*, ale pol. *wielki gmach* – ros. *большое здание*, czy ros. *любить*, które na polski można tłumaczyć jako *lubić* i *kochać*;
- 3) słowa bliskie znaczeniowo, ale różniące się częstotliwością użycia, np. pol. *studiować* częściej tłumaczone jest jako ros. *изучать* lub *учиться* niż *штудировать*;
- 4) słowa bliskie znaczeniowo, ale różniące się stylem lub zabarwieniem emocjonalnym, np. ros. *Слепой перешодил улицы* przetłumaczymy jako *Ociemniały/niewidomy*, a nie *ślepy*, gdyż jest to niegrzeczne.

Jeśli spojrzymy na pierwszą wymienioną grupę, to mogą powstać wątpliwości, czy są to homonimy czy paronimy. Grosbart zalicza je do homonimów. Często – jak już wspomniano – homonimy i paronimy opisywane są razem i uznawane za jedno zjawisko, często też badacze przedstawiają własne sposoby klasyfikacji leksemów.

Zygmunt Grosbart twierdził, że fałsi-ekwiwalencja może powstawać w trzech przypadkach:

- 1) wskutek zmiany znaczenia jednostki językowej (przede wszystkim wyrazu) w procesie rozwoju języka;
- 2) wskutek zmiany znaczenia jednostki językowej przy zapożyczeniu;
- 3) w wyniku przypadkowej zbieżności brzmieniowej lub graficznej [Grosbart 1984b: 94].

To pozwoliło wytyczyć Grosbartowi kierunki badań nad przedstawionym problemem. Pierwszy kierunek to badania diachroniczne, czyli badanie języków w aspekcie historyczno-porównawczym, co ma duże znaczenie dla poznania historii języka, zrozumienia dziejów języków pokrewnych,

a w szczególności – studiów nad ewolucją wyrazów i form wywodzących się z tego samego źródła genetycznego. Drugi kierunek to badania synchroniczne, konfrontatywne, czyli dotyczące współczesnego stanu porównywanych języków, co jest ogromnie ważne dla teorii i praktyki tłumaczenia, jak również dla metodyki nauczania przekładu, czyli nauczania języków obcych [Grosbart 1984b: 94–95].

Zygmunt Grosbart próbuje poklasyfikować mylące podobieństwa międzyjęzykowe.

„Falsi-ekwiwalencja jest zjawiskiem niezmiernie zróżnicowanym, a uporządkowanie i klasyfikacja jej form to jedno z najważniejszych zadań badawczych” [Grosbart 1984b: 116].

Badacz stwierdza, że klasyfikację można przeprowadzić wedle różnych kryteriów: według cech formalnych (fonetycznych i graficznych), gramatycznych, znaczeniowych (semantycznych) i innych [Grosbart 1984b: 116] (zob. podrozdział 2.7. *Typologia homonimów międzyjęzykowych*).

Zygmunt Grosbart był świadom niebezpieczeństw płynących z istnienia mylących podobieństw międzyjęzykowych:

„Praktycznym następstwem falsi-ekwiwalencji międzyjęzykowej są specyficzne błędy popełniane przez ludzi operujących przynajmniej dwoma językami, zwłaszcza przez tłumaczy. [...] Mylące podobieństwa międzyjęzykowe sprawiają szczególnie kłopot w obrębie języków pokrewnych, przy czym – jak świadczy praktyka – niebezpieczeństwo wzrasta wraz ze stopniem pokrewieństwa języków” [Grosbart 1984a: 31].

Podkreśla on również, że znaczeniowe odniesienia mylących podobieństw międzyjęzykowych w językach pokrewnych ulegają zmianom w procesie historycznym. Na przykład wyraz *mir* w języku staropolskim oznaczał ‘pokój’ (‘spokój’, ‘zgoda’) i był równoznaczny ze słowem *мур* we współczesnym języku rosyjskim. W średniowieczu i aż do końca XIX w. wyrazy polski i rosyjski mogły występować w identycznej formie i znaczeniu. Tymczasem w odczuciu współczesnego Polaka *mir* kojarzy się przede wszystkim (jeśli nie wyłącznie) z ‘uznaniem, poważaniem, szacunkiem ogółu’, a więc w zestawieniu ze współczesnym rosyjskim słowem staje się falsi-ekwiwalentem, mylącym podobieństwem międzyjęzykowym [Grosbart 1984b: 93].

Badacz zajmował się tematyką homonimii międzyjęzykowej głównie z punktu widzenia jej skutków zagrażających jakości przekładów, chociaż aspekt czysto lingwistyczny też został podkreślony.

„Z punktu widzenia psycholingwistyki jest to szczególnie przypadek interferencji (transferu negatywnego), czyli negatywnego przenoszenia pewnej posiadanej wprawy na wykonanie innego zadania. Nawyk wytworzony w języku ojczystym, wskutek swego mylącego podobieństwa międzyjęzykowego, przeszkadza w ukształtowaniu się poprawnego nawyku w języku obcym. Interferencja występuje nie tylko na różnych etapach uczenia się języka obcego, lecz również u ludzi, którzy znają języki obce dobrze lub wręcz doskonale (zdarza się w wypowiedziach bilingwów i polilingwów)” [Grosbart 1984a: 31].

Chciałoby się dodać: zwłaszcza bilingwów w ramach języków słowiańskich. Problem dotyczy nie tylko tłumaczy z tych języków (o czym niżej), lecz także Słowian uczących się innych języków słowiańskich, np. Ukraińców uczących się języka polskiego.

„Podobieństwo języków polskiego i ukraińskiego spełnia ambiwalentną rolę w procesie dydaktycznym, nie tylko ułatwiając, lecz także komplikując ten proces. Źródłem tych trudności po części jest tendencja ku nieuzasadnionemu przeniesieniu na język polski nieistniejących w nim cech języka ojczystego (istotną okolicznością tutaj jest to, iż studenci ukraińscy są z reguły bilingwami ukraińsko-polskimi)” [Czer-nysz 2005: 477].

Dalej w tej samej pracy czytamy:

„Proces uczenia się języka obcego, ale przy tym spokrewnionego z językiem rodzimym, ma specyficzną cechę psychologiczną, właśnie skłonność do poszukiwania łatwiejszych dróg, tj. odnajdywania podobieństw pomiędzy językami – swoim a nieswoim, żeby ten obcy język stał się bardziej swój. Najczęściej taka praktyka nie daje dobrych wyników, skutkuje bowiem nieuzasadnionymi uzupełnieniami. [...] takie zjawiska, aczkolwiek niepoprawne, z punktu widzenia ogólnych praw, rządzących działalnością językową, są jak najbardziej naturalne i wykazują generalną tendencję do uogólnień analogicznych” [Czer-nysz 2005: 480].

Zygmunt Grosbart proponował także wprowadzenie terminu *heterofemia międzyjęzykowa* na określenie błędnego użycia jednostki jednego języka podobnej pod względem formy (wymowy lub pisowni) do jednostki innego języka, mającej odmienne znaczenie [Grosbart 1984b: 206–207]. Tym terminem określa interferencję (transfer negatywny), czyli negatywne przenoszenie pewnej wyuczonej wprawy na wykonanie innego zadania – chodzi o nawyk, wytworzony w języku ojczystym, a wskutek swego mylącego podobieństwa międzyjęzykowego przeszkadzający w ukształtowaniu się poprawnego nawyku w języku obcym. Terminem tym określa się następstwa fałsi-ekwiwalencji międzyjęzykowej, czyli błędy popełniane przez ludzi operujących przynajmniej dwoma językami, zwłaszcza tłumaczy, ale także uczących się języków obcych czy dobrze je znających bilingwów czy polilingwów.

2.8.4. Polina Stasińska

Autorka w swojej pracy poświęconej polsko-rosyjskiej homonimii międzyjęzykowej przywołuje poglądy wielu autorów. W części analitycznej badaczka poddaje analizie wyłącznie rzeczowniki w mianowniku liczby pojedynczej, czasem mnogiej (nie są tam więc analizowane oddzielne formy gramatyczne), gdyż jeśli chodzi o ilość leksemów czy tylko semów, to takich jednostek tworzących związki homonimiczne jest około sześciu tysięcy [Стасиньска 1990: 8–9].

Autorka podczas analizy polsko-rosyjskich homonimów międzyjęzykowych bierze pod uwagę tylko te słowa, które mają wspólne pochodzenie, a których znaczenie uległo zmianie. Przypadkowa zbieżność, jak np. *apan* – *Arab*, *spaz* – *wróg*, nie jest brana pod uwagę [Стасиньска 1990: 30]. To bardzo istotna informacja i element decydujący o doborze homonimów. Branie pod uwagę tylko podobnej formy dźwiękowej (i innego znaczenia) nie jest dla autorki wystarczające, gdyż według niej w języku polskim i rosyjskim nie ma słów identycznych pod względem fonicznym. Każdy język ma swoje osobne cechy fonetyczne, które powodują rozbieżności – jeśli nawet są niesłyszalne dla ucha, to i tak można je zmierzyć specjalną aparaturą [Стасиньска 1990: 30]. Dla autorki polsko-rosyjskie homonimy to wyrazy, które charakteryzują się:

- 1) formalną zgodnością dźwiękową;
- 2) niezgodnością leksykalno-semantyczną:
 - a) całkowitą niezgodą znaczeniową;
 - b) częściową niezgodą znaczeniową;

- 3) przynależnością do tej samej części mowy;
- 4) łącznością etymologiczną [Стасиньска 1990: 32].

Łączność etymologiczna także może być różna. Można tu mówić o leksemach, które:

- a) mają inne znaczenie w każdym z języków;
- b) mają wspólne oraz odmienne znaczenia;
- c) mają różne sfery używania [Стасиньска 1990: 33].

Autorka wydziela różne grupy homonimów polsko-rosyjskich (zob. podrozdział 2.7. *Typologia homonimów międzyjęzykowych*).

Badaczka poświęca rozdział swojej pracy także idiomatyczności międzyjęzykowej [Стасиньска 1990: 55–60]. Idiomatyczność międzyjęzykowa związana jest z niepokrywaniem się pól semantycznych leksemów dwóch konfrontowanych języków. Analiza tego zjawiska pozwala ukazać warianty oddawania znaczenia leksemu jednego języka środkami pochodzącymi z drugiego języka [Шаранда, Шаранда 1970: 215; zob. też Стасиньска 1990: 55]. Autorka podaje wiele przykładów połączeń z rzeczownikiem *nos* w języku rosyjskim i opisuje przypadki, w których podobne połączenia będą tłumaczone na język polski tak samo, oraz przypadki, kiedy połączenia te tłumaczone są inaczej. Trudność sprawiają te przypadki, w których wykorzystanie wspomnianego leksemu jest różne, np.:

ros. *платить с носа* = pol. *płacić od łebka*

ros. *нос утки* = pol. *dziób kaczk*,

ros. *нос бутинка* = pol. *czubek (nosek) buta* [Стасиньска 1990: 58]

Dalej badaczka opisuje inne strony omawianego tu zagadnienia.

2.9. Homonimia międzyjęzykowa w słownikach

2.9.1. Przegląd ważniejszych zagadnień

Ważnym zagadnieniem w związku z omawianiem kwestii homonimii jest także tzw. konflikt homonimiczny, który zachodzi wtedy, kiedy dwa homonimy (zazwyczaj rozróżniane znaczeniowo dzięki różnym kontekstom), zaczynają być używane w tych samych kontekstach, co utrudnia efektywne porozumiewanie się. Do takiej sytuacji najszybciej

może dojść w obrębie tych samych jednostek słownikowych [Ilvić 1975; zob. też Wojan, Solnceva-Nakova 2005: 153]. Właśnie dlatego słuszne jest określanie takich leksemów mianem *falszywych przyjaciół tłumacza*. To właśnie one utrudniają naukę drugiego języka, stwarzają problemy przekładowe oraz prowadzą do licznych nieporozumień. Dzieje się tak dlatego, że użytkownik języka mylnie przyporządkowuje znaczenie danego leksemu w swoim języku do obcego systemu językowego [zob. Kamińska (on-line)]. Takie zjawisko obecne jest także w słownikach dwujęzycznych. Leksykografowie często padają ofiarą złudnych ekwiwalentów, skutkiem czego są błędy w objaśnianiu artykułów hasłowych. Dlatego tak ważne jest konstruowanie specjalistycznych słowników poświęconych wyłącznie homonimom międzyjęzycznym. Wielu badaczy rozumiało wagę tego problemu. Spośród autorów praktycznego opisu zjawiska homonimii międzyjęzycznej w słownikach wymienić należy nazwiska takich osób, jak Reinheimer, Pollak, Vlček, Akulenko, Murawiew, Gottlieb, Dupont, Czukałow, Radina, Kúhnelt, Grabczikow, Čemerikič, Koczergan, Hladky i inni [Wojan 2005a: 285]. Warto też zwrócić uwagę na prace Makowskiego pt. *Теория лексической аттракции* (Moskwa 1971) i *Краткий словарь ложных друзей переводчика*. Opisano tam zbieżności pięciu języków w świetle teorii leksykalnej atrakcji [Wojan 2005a: 285] (dźwiękowej akomodacji). Nie sposób nie przypomnieć tu także o wspomnianym już pierwszym angielsko-francuskim słowniku *falszywych przyjaciół tłumacza* opublikowanym w Paryżu w 1928 r. Praca nosi tytuł *Les faux-amis ou les trahisons du vocabulaire anglais; conseils aux traducteurs*. Autorami byli francuscy leksykografowie Maxime Koessler i Jules Deroquiny [zob. też Стасиньска 1990: 72]. Także w Paryżu w 1930 r. ukazał się następny taki słownik angielsko-francuskich homonimów autorstwa Boillota. Nie zawsze jednak były to słowniki poświęcone tylko *falszywym przyjaciołom*. Ciekawym zjawiskiem jest fakt, że w wydany w 1935 r. w Oksfordzie jednojęzycznym słowniku objaśniającym *The consise Oxford French dictionary* autorstwa Chevalleya *falszywi przyjaciele tłumacza* są oznaczeni odpowiednim kwalifikatorem. Innym ważnym słownikiem był *Англо-русский и русско-английский словарь ложных друзей переводчика* [Акуленко 1969], wydany w Moskwie w 1969 r. Zawiera on dziewięćset par synonimowych oraz opracowanie teoretyczne *О „ложных друзьях переводчика”* [zob. też Стасиньска 1990: 72–73]. Ciekawym opracowaniem jest szkolne rosyjsko-francuskie wydanie „*Faux amis*” или „*ложные*

друзья переводчика” [Муравьев 1969; zob. też Стасиньска 1990: 74–75], które zawiera także ćwiczenia zapobiegające interferencji, pozwalające uczącym się opanować leksykę powodującą trudności przy przekładzie. Ciekawostką jest także mniej znany fakt, że Samuel Bogumił Linde – autor znanego słownika języka polskiego⁴⁹ – pracował przez ostatnich dwanaście lat swego życia nad słownikiem rosyjsko-polskim, który pozostał w rękopisie. Miała to być część porównawczego słownika wszystkich języków słowiańskich (*Słownik porównawczy języków słowiańskich*, 1835–1847). Były w nim zaznaczone pary jednakowo brzmiących leksemów rosyjskich i polskich [więcej: Францев 1905; Стрекалова 1970; Laszkiewicz 1980; zob. też Стасиньска 1990: 78–79; Wojan 2005a: 283].

W 1865 r. August Schleicher wysłał do Petersburskiej Akademii Nauk artykuł pt. *Всеславянский словарь*, w którym pisał o konieczności stworzenia wygodnego i podręcznego spisu leksemów wszystkich języków słowiańskich. Do dziś idea ta nie została zrealizowana, co nadal spędza sen z powiek lingwistom i leksykografom [Дубичинский 1998: 185]. Włodzimierz Dubiczyński pisze o projekcie takiego słownika, który byłby kompleksowym opisem leksykograficznym zmian leksykalnych zaistniałych w językach słowiańskich w okresie pięćdziesięciu lat (1945–1995) [Дубичинский 1998: 186]. Znalazłaby się w nim także analiza formalnych i semantycznych zbieżności leksemów języków: białoruskiego, bułgarskiego, łużyckiego, macedońskiego, polskiego, rosyjskiego, serbskiego, słowackiego, ukraińskiego, chorwackiego, czeskiego. W tym przypadku osobne miejsce miałyby teoria leksykalnych paraleli – słów podobnych formalnie, a różnych semantycznie. Byłby w słowniku przedstawione pełne leksykalne paralele (leksemy wyglądające podobnie i mające to samo znaczenie), niepełne leksykalne paralele (leksemy o identycznych tylko niektórych znaczeniach, a innych zupełnie różnych, odmiennych) i fałszywe leksykalne paralele (leksemy, których znaczenia nie pokrywają się) [Дубичинский 1998: 187]. Dzięki porównawczemu zestawieniu uwidoczniłyby się różnice semantyczne, stylistyczne, gramatyczne i inne [Дубичинский 1998: 188, 192]. Słownik taki byłby również ważny dla

⁴⁹ Sześciotomowy *Słownik języka polskiego* Lindego to największe polskie wydawnictwo tego typu. Słownik opublikowany został po raz pierwszy w latach 1807–1814 i liczy sześćdziesiąt tysięcy haseł; było to dzieło epokowe, służące jako wzór dla innych słowników języków słowiańskich.

praktyki przekładu, opisywałby bowiem czyhające niebezpieczeństwa wynikające z mylących podobieństw międzyjęzykowych. Homonimy międzyjęzykowe byłyby zatem częścią tego wielkiego projektu.

Pomysł stworzenia wspólnego słownika homonimów wszystkich języków słowiańskich nie jest niczym nowym, niemniej jednak do dziś nie doczekał się realizacji [Копыленко, Павлюк 1957: 53–54; zob. też Стасиньска 1990: 79].

Marta Pančíková wymienia dwie kategorie słowników:

- 1) słowiańsko-słowiańskie;
- 2) słowiańsko-niesłowiańskie [Pančíková 2005: 131].

Do pierwszej grupy należą np.:

- a) homonimia polsko-czeska (Lotko, Szałek, Nečas, Orłosiowa);
- b) homonimia polsko-słowacka (Pančíková);
- c) homonimia polsko-bułgarska, polsko-chorwacka, polsko-serbska (Tokarz).

Do drugiej grupy należą np.:

- a) homonimia czesko-niemiecka (Hoppnerová);
- b) homonimia czesko-angielska (Hladký);
- c) homonimia czesko-francuska (Radina);
- d) homonimia polsko-niemiecka (Ehegötz, Lipczuk);
- e) homonimia polsko-angielska (Szpila);
- f) homonimia polsko-rosyjsko-angielska (Birbrajer);
- g) homonimia rosyjsko-niemiecka (Gottlieb);
- h) homonimia rosyjsko-angielska (Akulenko);
- i) homonimia słowacko-hiszpańska (Trup) [Pančíková 2005: 137–138].

Dodatkowo występuje homonimia języków niesłowiańskich, np.:

- a) homonimia niemiecko-angielska (Wolfe);
- b) homonimia niemiecko-francuska (Klein, Köhnel);
- c) homonimia niemiecko-portugalska (Leiste i in.) [Pančíková 2005: 138].

Oczywiście kombinacji może być znacznie więcej – wymienione zostały zaledwie przykłady. Celem niniejszej pracy nie jest zebranie całego spisu prac, których jest zapewne wiele⁵⁰.

W Polsce zagadnienie homonimii międzyjęzykowej zostało opracowane zarówno w postaci artykułów naukowych, jak i słowników. Współczesna leksykografia polska może poszczycić się wieloma opracowaniami słowników homonimów międzyjęzykowych [por. Wojan 2005a: 285]. Jak do tej pory opracowano leksykograficznie międzyjęzykowe homonimy: polsko-górnołużyckie [Leszczyński 1996], polsko-bułgarskie [Karpaczewska, Symeonowa, Tokarz 1998], polsko-północnokresowe [Bartwicka 1995], polsko-czeskie [Orłosiowa 2003; Szałek, Nečas 1993], polsko-ukraińskie [Kononenko, Śpiwak 2008], polsko-rosyjskie [Kozielewski 1959; Kusał 2002; Szałek 2004], polsko-angielskie [np. Szpila 2003; Rudolf 2003], polsko-chorwackie [Tokarz 1998], polsko-serbskie [Šipka (red.) 1999], polsko-słoweńskie [Tokarz 1999], polsko-francuskie [np. Wilczyńska 1997] oraz polsko-niemieckie [np. Lipiczuk 1995].

Małgorzata Majewska podkreśla korzyści – zarówno naukowe, jak i praktyczne – płynące z opracowywania takich słowników. Są one ważną pomocą dydaktyczną, zwracają uwagę na te leksemy, które mogą być przyczyną zaburzenia komunikacji między nadawcą a odbiorcą. Pomagają tłumaczom uniknąć nieporozumień. Kolejna korzyść to otwarta droga do badań porównawczych nad homonimią różnych języków.

Słowniki homonimów międzyjęzykowych powinny być podstawową pomocą dla osób zajmujących się językami obcymi: czy to nauczycieli uczących języków obcych, czy to studentów, którzy zaczynają studia filologiczne, czy to tłumaczy, którzy na co dzień pracują z językami. Z drugiej strony z takich słowników korzystać powinny także osoby, które służbowo mają do czynienia z dwoma krajami (np. biznesmeni), oraz turyści.

Słowniki takie są szczególnie ważne dla tłumaczy języków słowiańskich. Zygmunt Grosbart przytaczał wypowiedzi, z których wynika paradoksalna na pozór teza, że podobieństwo między dwoma językami nie ułatwia przekładu, lecz go utrudnia. Dzieje się tak m.in. dlatego, że z racji bliskiego pokrewieństwa językowego powstają pułapki, które nie pojawiają się podczas tłumaczenia z innych języków, bardziej też wyczuwa się niedociągnięcia przekładu w porównaniu z oryginałem [Grosbart 1973: 112–113].

⁵⁰ Por. www.lipczuk.buncic.de/bib_un.htm, zob. Lipiczuk 2000: 175–200.

„Języki dalekie można porównać do całkowicie odmiennych, kontrastujących z sobą kolorów, które nietrudno rozróżnić. I na odwrót, języki pokrewne – to jakby różne odcienie tej samej barwy. Przymiotnikiem *czzerwony* określamy karmazyn, szkarłat, pąs, purpurę, amarant i wiele innych odcieni koloru czerwonego, które rozróżni tylko oko wytrawnego malarza. Tłumacz z języków bliskich musi mieć to wyostrzone «malarskie» wyczucie, gdyż tylko ono może go ustrzec przed rozbiciem o «podwodne rafy» pokrewieństw językowych. Tak więc tłumacz z języków bliskich winien posiadać pewne predyspozycje psychiczne, które nie są konieczne w innych przypadkach sztuki translatorskiej» [Grosbart 1973: 113].

Autor pisał, że tłumacze, np. Maksym Rylski czy Julian Tuwim, bardziej serio niż żartem zestawiali dwujęzyczne tabliczki wyrazów o podobnym brzmieniu, różniących się pod względem funkcjonalnym [Grosbart 1984a: 19–30]. Błędy wynikające z mylących podobieństw międzyjęzykowych robią wszyscy tłumacze, nawet najwybitniejsi. I chociaż Grosbart ten fakt podkreśla, to jednak stwierdza, że wspomniane błędy nie deprecjonują tłumacza,

„musi on bowiem podołać sprawom znacznie ważniejszym, np. takim jak wierne odtworzenie stylu czy treści ideowej przekładanego dzieła” [Grosbart 1984a: 41].

Jednak i to może zostać zakłócone przez mylące podobieństwa międzyjęzykowe [Grosbart 1984a: 41].

Zygmunt Grosbart kończy swój artykuł cytatem, który i tutaj warto przytoczyć.

О непокорность близких слов,
Родившихся в соседних чашах,
При общности своих основ,
Самостоятельно звучащих⁵¹.

Oto jak przybliży to Grosbart prozą:

⁵¹ Słowa rosyjskiego tłumacza poezji białoruskiej, Jakowa (Jakuba) Chelemskiego, cyt. wg A. Велюгин, *Стих товарищ перевел*, „Литературная газета” 1963, nr 4, s. 3 [zob. też Grosbart 1984a: 84].

„O, hardość bliskich słów,
 Zrodzonych w sąsiednich kniejach –
 słów, które zachowały wspólne korzenie (dosłownie: podstawy),
 A brzmią samodzielnie” [Grosbart 1984a: 44].

2.9.2. Konstrukcje słowników

Specjalistyczne słowniki poświęcone *falszywym przyjaciółom* konstruowane są według różnych koncepcji leksykograficznych, przyjętych indywidualnie przez autorów słowników. Ogólnie rzecz ujmując, niektóre prace opisują tylko homonimy leksykalne, inne włączają jednocześnie także paronimy. Istnieją słowniki rejestrujące tylko takie leksemy, które różnią się wszystkimi znaczeniami, inne włączają również jednostki o rozbieżnych tylko niektórych znaczeniach. Niżej dla przykładu przedstawiono wybrane konstrukcje słowników.

Marta Pančíková opisuje słownik polsko-słowackich zdradliwych słów wydany w 1983 r. przez wydawnictwo Uniwersytetu Komeńskiego [Pančíková 2005: 139–141]. Nakład bardzo szybko się wyczerpał. Słownik zawiera ponad tysiąc haseł. Wybrano leksemy identyczne lub podobne pod względem dźwiękowym i graficznym, ale różniące się znaczeniem i powodujące problemy przy wzajemnej komunikacji.

Hasła w słowniku są uporządkowane według alfabetu polskiego. Hasło polskie jest wyjaśniane po słowacku. Z drugiej strony kolumny znajduje się zdradliwy odpowiednik słowacki, wyjaśniany po polsku. Objaśnienia zaczerpnięto z normatywnych słowników języka polskiego i języka słowackiego. Znaczenia, które są takie same/podobne, oznaczono wypunktowaniem. Zastosowano kwalifikatory i krótkie przykłady użycia danego leksemu.

Budowa hasła	
leksem polski	leksem słowacki
znaczenia leksemu polskiego po słowacku, ewentualnie z kwalifikatorem, przykładem użycia, zaznaczeniem zgodności znaczenia z leksemem słowackim, np.	znaczenia leksemu słowackiego po polsku, ewentualnie z kwalifikatorem, przykładem użycia, zaznaczeniem zgodności znaczenia z leksemem polskim, np.
agat	agát
<i>min.</i> achát (pierscionek z agatem – prsteń s achátom)	<i>bot.</i> akacja (Robinia)

1. Przykład budowy hasła w pracy Marty Pančíkovej

Katarzyna Wojan prezentuje poniższy wzór zestawienia pojedynczych leksemów [Wojan 2007: 246; 2010: 267–271].

Znaczenie leksemu w danym języku	Forma leksemu	Forma leksemu	Znaczenie leksemu w danym języku
System języka polskiego		System języka rosyjskiego	
‘silny odbłask’	ŁUNA	ЛЮНА	‘księżyc’

2. Przykład budowy hasła zaproponowany przez Katarzynę Wojan

W *Słowniku serbsko-polskich homonimów i paronimów* leksemy są przedstawione w porządku alfabetycznym języka serbskiego – alfabetyczny porządek polskich leksemów podano w indeksie. Zamieszczono także indeks leksemów polskich i serbskich pod względem części mowy.

Budowa hasła zawiera następujące dane: serbski leksem, opracowanie gramatyczne, kwalifikator, serbskie synonimy, polska definicja, serbski przykład, polski odpowiednik. Następnie: polski leksem, opracowanie gramatyczne, polskie synonimy, kwalifikator, serbska definicja, polski przykład, serbski odpowiednik [Šipka 1999: 33–34]. Przykład hasła:

akademik, a m członek akademii nauk: *Belić je bio akademik.*

akademik m III *pot.* zgrada u kojoj žive studenti: *Mieszkać w akademiku.* studentski dom.

3. Przykład budowy hasła w słowniku pod red. Danka Šipki

Każdy słownik, choć poświęcony temu samemu zagadnieniu fałszywych przyjaciół, stanowi często odrębną koncepcję leksykograficzną, która wynika prawdopodobnie także z różnego rozumienia terminu *homonimy międzyjęzykowe* (*fałszywi przyjaciele*).

2.9.3. Leksykografia białorusko-polska i polsko-białoruska (zarys bibliograficzny)

Istnieją słowniki białoruskie poświęcone homonimom międzyjęzykowym – zostały one opisane w podrozdziale 2.3. *Przegląd literatury białoruskiej*. W słownikach tych nie umieszczono jednak porównań z leksemami polskimi.

Za próbę konfrontacji języków występujących na Białorusi m.in. z językiem polskim i ukazania paralelizmów może być uznana praca Jewdokima Romanowicza Romanowa [Романов 1912]. Nie są to jednak homonimy międzyjęzykowe (fałszywe odpowiedniki), lecz zbieżności leksykalne języków blisko spokrewnionych. Dokładnie jedenaście par polsko-białoruskich homonimów międzyjęzykowych można odnaleźć w pracy z końca lat siedemdziesiątych [Шидловский 1978: 52–53]. Ciekawe przykłady (wplecione miejscami w strukturę słownika) homonimicznych par polsko-białoruskich zawiera także *Słownik dla dzieci: białorusko-polski, polsko-białoruski* [Żdanowicz 2006]. W *Polsko-Białoruskim słowniku tematycznym dla uczniów i studentów* [Баршчэўскі 2012], zawierającym leksykę specjalistyczną z takich dziedzin, jak literatura, językonawstwo, sztuka, kulturoznawstwo, historia, politologia, prawoznawstwo, socjologia, filozofia, geografia, biologia, chemia, fizyka, astronomia, matematyka i informatyka, czytamy we wstępie:

„[...] у слоўніку змешчаная вялікая колькасць т. зв. «фальшывых сяброў перакладчыка»»⁵² [Баршчэўскі 2012: 6].

W samym słowniku zagadnienie to nie jest jednak podkreślane przy odpowiednich artykułach hasłowych.

Z kolei w rozprawie doktorskiej pt. *Славянские межъязыковые омонимы* [Хуцишвили 2010] zaprezentowano kilkanaście przykładów białoruskich homonimów w porównaniu z innymi językami słowiańskimi, w tym z językiem polskim.

Dosłownie pięć przykładów białorusko-polskich *fałszywych przyjaciół* przytoczono w książce *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie* [Dąbrowska, Dobesz, Pasieka 2010: 109–110] jako typ błędów glottodydaktycznych często pojawiających się u Polaków ze Wschodu uczących się języka polskiego jako obcego. Wcześniej kilka przykładów błędów popełnianych przez Białorusinów uczących się języka polskiego i spowodowanych homonią międzyjęzykową opisała Olga Guszczeva w artykule *Typy błędów leksykalnych w pracach białoruskich studentów* [Gruszczewa 2006: 105–106]⁵³.

⁵² „[...] w słowniku umieszczono wiele tzw. fałszywych przyjaciół tłumacza” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

⁵³ „Często są to wyrazy z tej samej grupy semantycznej: *Jeżeli казаць* (biał. *казаць* ‘mówić’) *po prawdzie, same nieprzyjemne w tej historii to było to, że nic u mnie sie*

Natomiast współcześnie wydane słowniki białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych niestety jeszcze nie uwzględnia. Brak ten podkreślał Szuba:

„Слоўнік беларуска-польскіх і польска-беларускіх міжмоўных амонімаў і паронімаў таксама чакае свайго ўкладальніка, а сама праблема – даследчыка”⁵⁴ [Шуба 1993: 137].

Co ciekawe, istnieją próbki takiego słownika w wersji elektronicznej w Internecie. Niemiecki slawista Daniel Bunčić [Bunčić 1999–2003] stworzył stronę internetową *False Friends of the Slavist*⁵⁵, na której przedstawione są krótkie tabele homonimów języków słowiańskich, w tym polsko-białoruskie (zaledwie dwadzieścia par⁵⁶). Każdy może uzupełniać polsko-białoruską tabelę przez dodanie dodatkowych informacji czy poprawienie błędów, których niestety nie brakuje (np. zamiast białoruskiego *палац* widnieje rusycyzm *дварэц*).

W artykule *Białoruś i Polska – rzecz o mylących podobieństwach międzyjęzykowych* [Kaleta 2008: 58–62] zamieszczono dłuższą listę międzyjęzykowych homonimów białorusko-polskich (siedemdziesiąt par). Część analityczna niniejszej rozprawy będzie poświęcona rozszerzeniu słownika białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych. Praktyka translatorsko-glottodydaktyczna dowodzi, że opracowanie takie jest niezwykle potrzebne. W tym miejscu warto jeszcze jednak wymienić dokonania leksykografii białorusko-polskiej i polsko-białoruskiej.

Prezentację rozpoczną słowniki niespecjalistyczne. W roku 1929 w Wilnie ukazał się *Падручны беларуска-польскі слоўнік* pod redakcją Hryszkiewicza, ale autorem był Bolesław Drucki-Podbereski [Друцкі-

nie otrzymało. Wokulski to osoba składana (biał. *складаны* ‘złożony’). Myślę, że są dużo takich wypadków życiowych, kiedy można spodziewać się wyjątkowo na sukces (biał. *спадзявацца* ‘liczyć na coś, mieć nadzieję na coś’). Czując takie słowo, możemy powiedzieć... (biał. *чуць* ‘słyszeć’)” [Guszczewa 2006: 105–106].

⁵⁴ „Słownik białorusko-polskich i polsko-białoruskich homonimów i paronimów międzyjęzykowych także czeka na swego twórcę, a samo zagadnienie – na badacza” (tłumaczenie na potrzeby własne – R.K.).

⁵⁵ Zob. <http://www.daniel.buncic.de/fauxamis/> (Köln, Bonn 1999–2003).

⁵⁶ Zob. http://en.wikibooks.org/wiki/False_Friends_of_the_Slavist/Belarusian-Polish.

-Падбярэскі 1929]. W roku 1962 w Warszawie wydano *Podręczny słownik polsko-białoruski* pod redakcją Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej i Mikołaja Biryły [Obrębska-Jabłońska, Biryła 1962]. W roku 1996 ukazał się *Słownik białorusko-polski i polsko-białoruski* Teresy Jasińskiej i Alberta Bartoszewicza [Jasińska, Bartoszewicz 1996]. Jego zmienione i rozszerzone wydanie pojawiło się na rynku księgarskim jako *Kieszonkowy słownik białorusko-polski, polsko-białoruski* [Jasińska, Bartoszewicz 2007]. W roku 2005 wyszło w Mińsku pierwsze wydanie *Słownika polsko-białoruskiego* pod redakcją profesora Cychuna, autorstwa Jewgienii Wołkawej i Walentyny Awiławej [Волкава, Авілава 2005]. Leksemy polskie i białoruskie można porównywać w ramach większej całości zwanej *ЕўраСлоўнік (EuroThesaurus)* – chodzi o wydany w Mińsku w roku 2008 *Беларуска-лацінска-еўрапейскі слоўнік Barszczeuskiego* [Баршчэўскі 2008], zawierający leksymy dwudziestu ośmiu języków⁵⁷. W roku 2012 w Warszawie ukazał się *Słownik białorusko-polski* [Chylak-Schroeder, Głuszkowska-Babicka, Jasińska-Socha (red.) 2012], wydany przez Katedrę Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego – jak na razie jest to największy słownik tego typu na rynku, zawiera bowiem ponad czterdzieści tysięcy artykułów hasłowych, chociaż pierwotnie planowano ok. siedemdziesięciu tysięcy haseł [Głuszkowska-Babicka 2003: 121–126].

Ze słowników specjalistycznych warto wymienić choćby kilka poniższych przykładów. Niemcy dostrzegli odrębność języka białoruskiego, jego odmiennność od języka rosyjskiego i prawnie zagwarantowali dopuszczenie go do użytku, dlatego też powstał *Sieben-Sprachen-Wörterbuch: Deutsch-Polnisch-Russisch-Weißruthenisch-Litauisch-Lettisch-Jiddisch (Сямімоўны слоўнік перакладны даведнік)* [Любецкая 1918]. Słownik ten liczy ponad osiem tysięcy słów; stworzono go w czasie niemieckiej okupacji, by służył przekładowi rozkazów na języki okupowanej ludności.

Kolejne pozycje to: *Słownik terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)*, wydany w Białymstoku [Jurowiec, Nosowicz, Panfiluk, Stecko, Tarasiuk (red.) 1994], *Mały praktyczny słownik biznesmena białorusko-polski, polsko-białoruski* wydany w Warszawie [Jasińska, Panasiuk 1995], *Слоўнік беларуска-польскі, польска-беларускі матэматычны школьны* [Мацюшэнка 1996], wydany

⁵⁷ Szerszy opis słownika przedstawia Bortnowska w artykule Бартноўска 2010: 190–195.

w Mińsku (ok. dwóch tysięcy terminów), *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej* [Bekisz, Fontański 1997], wydany w Katowicach, *Słownik frazeologiczny białorusko-polski* [Aksamitow, Czurak 2000], wydany w Warszawie, *Polsko-białoruski słownik paremiologiczny* (Польска-беларускі парэміялагічны слоўнік) [Іваноў, Іванав 2007], wydany w Mohylewie (opisujący przysłowia), *Archeologiczny słownik polsko-białoruski* (Польска-беларускі археалагічны слоўнік) – opracowany przez Witala Aszejczyka [Ашэйчык (on-line)] internetowy słowniczek z roku 2009 zawierający ok. stu pięćdziesięciu haseł podstawowych, a także *Польска-беларускі слоўнік: тэрміны, паняцці і назвы з гісторыі і грамадазнаўства*, ułożony przez Lawona Barszczeuskiego, zredagowany przez Hołubiewa oraz Trusaua i zawierający około trzech tysięcy haseł [Баршчэўскі (on-line)].

W planach są także inne specjalistyczne słowniki. Alena Paciechina pisze o projekcie dystrybutywnego słownika polsko-białoruskiego [Paciechina 1997: 118–119], a Siarhiej Ważnik – o projekcie słownika syntaktycznego [Важнік 2005: 269–278].

Spośród rękopisów warte wspomnienia wydają się opracowany w Mińsku *Польска-беларускі слоўнік* z roku 1932, który miał liczyć sześćdziesiąt tysięcy haseł, mający obecnie wartość archiwalną, gdyż z przyczyn politycznych (1933 r.) zachowało się dwadzieścia pięć egzemplarzy [zob. Chylak-Schroeder, Głuszkowska-Babicka, Jasińska-Socha (red.), 2012: 7], *Беларуска-польскі слоўнік* z roku 1975 autorstwa A. Paułowicza [Паўловіч 1975] oraz *Беларуска-польскі польска-беларускі ілюстраваны слоўнікі для дзяцей* z roku 2001 (red. B. Вячорка, С. Дубавец). Coraz częściej pojawiają się także słowniki internetowe, np. *Białorusko-polski słownik online*⁵⁸ – słownik internetowy zawierający także przykłady użycia (zwroty, zdania) oraz dziesiątki przykładów przetłumaczonych zdań zawierających tłumaczone słowo; system pochodzi głównie z równoległych korpusów, które wykonali użytkownicy języka; słownik zawiera już ponad dwadzieścia jeden tysięcy przetłumaczonych zwrotów i ponad trzydzieści siedem tysięcy przetłumaczonych par zdań; każdy może dodawać kolejne lub usuwać błędne tłumaczenia. Kolejna pozycja to *EUdict: Belarusian-Polish dictionary* – białorusko-polski słownik internetowy tworzony przez zespół autorów⁵⁹;

⁵⁸ Zob. <http://pl.glosbe.com/be/pl>.

⁵⁹ Zob. <http://upheavalwww.eudict.com/index.php?lang=belpol>.

EUdict tworzy kolekcję słowników używanych głównie we wspólnocie europejskiej. Niektóre słowa można też sprawdzać w programie Google Tłumacz, choć zaleca się ostrożność, gdyż słownik ten nie należy do najdokładniejszych⁶⁰.

Katarzyna Wojan wymienia ponad sto prac polskich autorów z zakresu – jak sama podkreśla – szeroko pojmowanej leksykografii polsko-białoruskiej: lingwistycznej, filologicznej, edukacyjnej, onomastycznej, dialektologicznej, ideograficznej, kulturowej, historycznej, terminograficznej, encyklopedycznej, elektronicznej. Zawarte w omawianym spisie pozycje leksykograficzne, pochodzące z lat 1807–2012, w znaczącej większości zostały wydane w Polsce, rzadziej za granicą bądź też w koedycji z zagranicznymi wydawcami [Wojan 2013: 219–233].

Interesujące dokonania leksykografii białoruskiej dokumentuje natomiast bibliografia pt. *Беларускія слоўнікі й энцыклапедыі. Бібліяграфія* [Кіпель, Саўка 2001: 491].

⁶⁰ Zob. <http://translate.google.pl>.

3. ANALIZA BIAŁORUSKO-POLSKICH HOMONIMÓW MIĘDZYJĘZYKOWYCH

Analiza białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych pokazuje, jak różnorodne jest zjawisko białorusko-polskiej homonimii międzyjęzykowej. Można wydzielić homonimy całkowite, czyli takie, których wszystkie znaczenia są złudne (różnią się), np. błrus. *cymki* to pol. ‘doba’, a nie ‘sutki’ (ten właśnie rodzaj homonimii będzie szerzej analizowany w podrozdziale 3.1. *Słownik białorusko-polskich międzyjęzykowych homonimów całkowitych*). Istnieją także homonimy niecałkowite, czyli takie, których co najmniej jedno znaczenie występuje w obu językach, a inne znaczenia się różnią, np. błrus. *цмок* 1. ‘cmok’ 2. ‘smok’ i pol. *cmok* pot. ‘dźwięk wydawany podczas głośnego całowania’⁶¹. W języku polskim powyższy leksem nie ma drugiego znaczenia leksemu białoruskiego, natomiast pierwsze znaczenie okazało się tożsame. Liczba homonimów niecałkowitych jest niezwykle duża, a różnice semantyczne – nierzadko bardzo subtelne, co można zaobserwować w słownikach także dzięki kwalifikatorom. W poniższej tabeli przedstawiono ułożonych w porządku alfabetycznym siedemdziesiąt przykładów międzyjęzykowych homonimów niecałkowitych – przeważnie zaczerpniętych z języka ogólnego, chociaż niektóre z nich opatrzone kwalifikatorami. Ten typ homonimii nie stanowi głównego przedmiotu zainteresowań w niniejszej pracy, a podane homonimy niecałkowite stanowią tylko przykładową ilustrację opisywanego zjawiska. W pierwszej kolumnie znajdują się leksemy białoruskie, w drugiej – ich znaczenia, które pokrywają się ze znaczeniami w języku polskim, a w trzeciej – znaczenia, które występują tylko w jednym języku (białoruskim) [Калета 2013: 142–144].

Kwalifikatory:

elektr. – elektrotechnika; *folk.* – folklor; *gw.* – gwarowe; *przen.* – przenośne

⁶¹ Za: *Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/cmok>.

Lp.	Leksem białoruski	Znaczenia, które się pokrywają	Inne znaczenia leksemu białoruskiego
1.	аблічча	oblicze	wygląd
2.	аварыя	awaria	wypadek, kraksa, klęska, niepowodzenie
3.	адкрыты	odkryty	otwarty, odsłonięty, jawny
4.	адкрыць	odkryć	otworzyć
5.	адзнака	odznaka	oznaka, cecha, znak, ocena, odznaczenie, wyróżnienie
6.	адзначыць	odznaczyć	zaznaczyć, odnotować, <i>przen.</i> zauważyć, dostrzec, wyróżnić, uczcić
7.	адправіць	odprawić	wysłać, nadać, wyprowadzić
8.	адукатыўны	edukacyjny	oświatowy
9.	адукцыя	edukacja	oświata, nauka, wykształcenie
10.	алей	olej	oliwa
11.	багатыр	<i>folk.</i> bohater	<i>przen.</i> mocarz, heros
12.	балота	błoto	bagno, moczary
13.	бой	bój	bitwa, walka
14.	буфет	bufet	kredens
15.	выбрацца	wybrać się	wydostać/wydobyc się, wyprowadzić się
16.	выключэнне	wykluczenie	wyjątek
17.	гадзіна	<i>przen.</i> godzina	godzina
18.	гром	grom	grzmot, huk
19.	гуляць	hulać	bawić się, grać, spacerować, igrać
20.	гуманітарны	humanitarny	ludzki, humanistyczny
21.	гасцінец	gościniec	prezent
22.	дабрацца	dobrać się	dotrzeć, dojść, dobrać
23.	дадатны	dodatni	twierdzący, pozytywny
24.	дастаць	dostać	wydostać, wyjąć, zdobyć, osiągnąć
25.	двор	dwór	podwórze, podwórko, gospodarstwo, zagroda
26.	духоўны	duchowny	duchowy
27.	забяспечыць	zabezpieczyć	zaopatrzyć, zapewnić, dostarczyć
28.	закрыты	zakryty	zamknięty, nakryty, przykryty

Lp.	Leksem białoruski	Znaczenia, które się pokrywają	Inne znaczenia leksemu białoruskiego
29.	закрыць	zakryć	zamknąć, nakryć, przykryć, zasłonić
30.	запусціць	zapuścić	rzucić, cisnąć, uruchomić
31.	здаць	zdać	przekazać, oddać, wynająć, poddać
32.	інстытут	instytut	instytucja
33.	камера	kamera	izba, komora, cela, dętka
34.	карта	karta	mapa
35.	кватэра	kwatery	mieszkanie
36.	край	kraj	brzeg, skraj, krawędź, kraina
37.	крыўда	krzywda	obraza
38.	крыўдзіць	krzywdzić	obrażać
39.	крэсла	krzesło	fotel
40.	ліст	list	liść, arkusz
41.	ласка	łaska	pieszczota, życzliwość, serdeczność
42.	мазаць	mazać	smarować, brudzić, bazgrać
43.	мазь	maź	maść
44.	марка	marka	znaczek, znak, cecha
45.	мелкі	miałki	płytki
46.	менавіта	mianowicie	właśnie
47.	месяц	miesiąc	księżyc
48.	набыць	nabyć	zdobyć
49.	ніякі	nijaki	żaden
50.	пагарда	pogarda	lekceważenie
51.	пад’езд	podjazd	klatka
52.	парны	parny	do pary, parzysty, podwójny
53.	патрабаваць	potrzebować	żądać, wymagać
54.	пераходны	przechodni	przejściowy
55.	погляд	pogląd	spojrzenie
56.	пост	post	stanowisko, posterunek
57.	прыкладны	przykładowy	stosowany
58.	прэмія	premia	nagroda
59.	рабочы	robotczy	robotniczy

Lp.	Leksem białoruski	Znaczenia, które się pokrywają	Inne znaczenia leksemu białoruskiego
60.	разлічыць	rozliczyć	obliczyć, przewidzieć, ustalić
61.	распісацца	rozpisać się	podpisać, pokwitować, wziąć ślub cywilny
62.	сталасць	stałość	dojrzałość
63.	сіні	siny	jasnogrnatowy, ciemnoniebieski
64.	трактаваць	traktować	rozważać, omawiać, dyskutować, tłumaczyć, gw. częstować
65.	туман	tuman	otumanienie, <i>przen.</i> niepewność, niejasność, zagadkowość
66.	тэрапеўт	terapeuta	internista
67.	тэрміновы	terminowy	pilny, niezwłoczny
68.	удар	udar	uderzenie, odgłos, cios
69.	ціск	ucisk	ciśnienie
70.	шына	szyna	obwód koła, opona, <i>elektr.</i> przewód szynowy
71.	шэрсць	sierść	wełna, futerko

Osobną podgrupę homonimów mogą stanowić terminy specjalistyczne, charakterystyczne choćby dla tekstów fachowych z różnych dziedzin, np. biał. *крыміналіст* opowiada pol. *karnista*, a pol. *kryminalista* to biał. *крымінальнік*.

Można wyróżnić także homonimię leksykalno-gramatyczną. Polega ona na zachowaniu dźwiękowej zgodności leksemów przy różnicach w znaczeniu oraz funkcji gramatycznej (różne jednostki słownikowe wyrażone różnymi częściami mowy); w tej grupie mogą występować homonimy zarówno całkowite, jak i niecałkowite, np.

- 1) biał. *забрала* to pol. *przyłbica* (oraz 3. os. lp r. żeńskiego od czasownika *забраць* – więc są to też homonimy w języku białoruskim); homonimiczność dotyczy też form w odmianie biał. *забралам* – może to być narzędnik od formy *забрала* (oraz forma czasu przeszłego w języku polskim od czasownika *zabrać*), np. *з адкрытым забралам* (z otwartą przyłbicą), co stanowi homonim morfologiczny z pol. *zabrałam* (1. os. lp r. żeńskiego od czasownika *zabrać*);

- 2) błrus. *правіла* ‘prawidło, zasada, reguła’ i pol. *prawiła* (3. os. cz. przeszłego r. żeńskiego od czasownika *prawić* ‘mówić o czymś, zwykle długo, z namaszczeniem’⁶²);
- 3) błrus. *бэз* i pol. *bez* oznaczają rodzaj krzewu, ale polski leksem to także przyimek, któremu odpowiada błrus. *без*;
- 4) błrus. *еш* ‘jedź’ (tryb rozkazujący od czasownika *ецаі* ‘jeść’) i pol. *jeź* ‘zwierzę’ (rzeczownik) oraz – jeśli wziąć pod uwagę tylko wymowę – *jesz* (2. os. lp od czasownika *jeść*);
- 5) błrus. *стала* ‘została’ i pol. *stała* (3. os. cz. przeszłego r. żeńskiego od czasownika *stać* albo r. żeński przymiotnika *stały*);
- 6) błrus. *мель* ‘mielizna’ (rzeczownik) i pol. *miel* (tryb rozkazujący od czasownika *mieścić*);
- 7) błrus. *рабіна* ‘jarzębina’ i pol. *rabina* (dopełniacz od *rabin* ‘przełożony żydowskiej gminy wyznaniowej, znawca żydowskiego prawa religijnego’);
- 8) błrus. *робіць* ‘(on) robi’ (3. os. lp od czasownika *рабіць*) i pol. *robić* (bezokolicznik);
- 9) błrus. *цела* ‘ciało’ i pol. *cięła* [c’ęła] (3. os. czasu przeszłego rodzaju żeńskiego od czasownika *ciąć*);
- 10) błrus. *зрок* ‘wzrok’ i pol. *z rok* (np. *Z rok tam pomieszkał = około roku*);
- 11) błrus. *паліто* i pol. *pali to* (np. ze zdania *Ile pali to auto?* lub *Pali to?* w kontekście oznaczające np. pytanie o to, czy ktoś pali akurat te papierosy a nie inne).

Istnieją też leksemy, których znaczenia się nie różnią, ale użycie w konkretnym stylu funkcjonalnym tak [zob. Kaleta 2013e: 136–137], np. błrus. *вадзіць* i pol. *wodzić*. Pierwsze jest neutralne (nieopatrzone w słownikach kwalifikatorem), a drugie – książkowe. W języku białoruskim leksem ten oznacza (1) ‘prowadzić’ (dziecko za rękę; chorego; samochód), (2) ‘wodzić’ (ołówkiem po mapie) [Jasińska, Bartoszewicz 1996: 57]. W języku polskim leksem *wodzić* oznacza (1) (a) *książk.* idąc, prowadzić kogoś w różne miejsca, być czymś przewodnikiem, np. *Wodziła gości po całym mieście*, (b) przesuwając coś po czymś, np. *Skrzypek wodził smyczkiem po nutach*, (2)

⁶² *Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl>.

zool., zootechn. o samicach ptaków, opiekować się wyklutymi pisklętami do osiągnięcia przez nie dojrzałości, samodzielności. *Kwoka wodzi kurczęta* [Dubisz 2003: t. V, 159–160]. Co ciekawe, znaczenie lb nie ma już kwalifikatora *książkowe*, ale takim kwalifikatorem opatrzone frazeologizm *Wodźć po czymś oczyma, spojrzaniem, wzrokiem*. Tu też można rozróżnić homonimy całkowite (wszystkie znaczenia różnią się stylem) i częściowe (niektóre znaczenia różnią się stylem).

Inny przykład to błrus. *дыхаць* ‘oddychać’ i pol. *dychać* ‘daw. oddychać, zwłaszcza głośno, z trudem’⁶³; błrus. *экскурсія* ‘wycieczka’ ma zabarwienie neutralne, natomiast pol. *ekskursja* opatrzone jest kwalifikatorem *dawne*; błrus. *адзенне* ‘ubranie’ i pol. *odzienie* ‘ubranie’ – z kwalifikatorem *dawne*; błrus. *аўтамабіль* ‘samochód’ i pol. *automobil* ‘samochód’ z kwalifikatorem *dawne*, a dziś używane w odniesieniu do zabytkowych samochodów.

Polskiej *wieczery* także towarzyszy kwalifikator *dawne*, a błrus. *вячэра* nie ma takiego zabarwienia, może być używane czasem w podniosłym stylu, np. *калядная вячэра* (pol. *wieczera wigilijna*), ale oznacza też to, co po polsku określa się mianem *kolacja*. Ponownie można zatem mówić o wyrazach zdradliwych pod względem stylistycznym całkowicie (leksemy należą do różnych stylów) i częściowo (kiedy style się pokrywają, przy czym leksem jednego języka może obsługiwać jeszcze inny styl, którego nie obsługuje leksem drugiego języka). Tego rodzaju homonimy są szczególnie ważne przy tłumaczeniach. Trzeba uważać, by tekstowi na przykład neutralnemu nie nadać archaiczności czy stylu książkowego.

Kolejną kwestię stanowią białoruskie imiona, np. *Янка, Алесь, Міхась*⁶⁴. W języku białoruskim powyższe formy nie mają zabarwienia familiarnego i nie są formami skróconymi od pełnych imion – to zatem pełnoprawne, niezależne, neutralne stylistycznie imiona.

W języku polskim występuje imię *Janka* – imię żeńskie, a raczej skrócona i familiarna forma od imienia *Janina*, żeńskiego odpowiednika męskiego imienia *Jan*. Nic więc dziwnego, że Polakom nazwisko *Janka Kupała* (błrus. *Янка Купала*) intuicyjnie kojarzy się z kobietą (bo też nie wszyscy muszą wiedzieć, że to sławny białoruski poeta), gdyż w języku

⁶³ *Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl>.

⁶⁴ Niektóre rozważania z tej części rozprawy były publikowane w formie artykułu [zob. Kaleta 2011: 212–216; por. też Urbanek 2004: 167–173].

polskim większość nazwisk i imion zakończonych na -a odnosi się do kobiet (istnieją oczywiście wyjątki, np. *Jarema, Kosma, Bonawentura*).

Jeśli zatem uznać, że imiona typu *Янка, Алесь, Антось* (por. pol. *Antoś*), *Міхась* (por. pol. *Michaś*), *Пятрысь* (por. pol. *Piotruś*) są w pełni samodzielne i neutralne, to tłumaczenia nazwiska sławnego białoruskiego poety na język polski powinno brzmieć: *Jan Kupała*. Zastosowana bowiem w tym kontekście na gruncie polskim forma *Janka* stanowiłaby fałszywy ekwiwalent, gdyż niezorientowany polski czytelnik myślałby, że zdanie dotyczy kobiety. Można by zastanowić się nad ustanowieniem dwóch rodzajów normy: (a) normy specjalistycznej (profesjonalnej) – czyli formy nazwiska zbliżonej do białoruskiej (*Janka Kupała*) stosowanej w tekstach przeznaczonych dla osób zorientowanych w tematyce białoruskiej (choć wadą tego rozwiązania jest to, że w języku polskim forma *Janka* – abstrahując od płci osoby noszącej to imię – wskazuje na familiarny, skrócony charakter imienia, czego nie zawiera w sobie oryginał), (b) normy użytkowej – czyli formy nazwiska niepozostawiającej wątpliwości polskiemu czytelnikowi (*Jan Kupała*), stosowanej w tekstach przeznaczonych dla laików i służących popularyzacji białorutenistyki. Istnieje jednak niebezpieczeństwo nierozróżniania tych norm i ich mieszania, stąd bezpieczniejsze wydawałoby się przyjęcie jednego wariantu tego nazwiska. Fałszywymi odpowiednikami byłyby także formy *Janko Kupała* czy *Janek Kupała*. Tylko pozornie przypominają one białoruskie wzorce. Pierwszy wariant nie zawiera akania, które nie istnieje w polszczyźnie – taka forma z samogłoską -o wyraźnie wskazuje, że nie chodzi o kobietę. Za wadę tego rozwiązania należy uznać jednak to, że wskazuje ono na familiarną (niepoważną) i skróconą formę imienia, a przecież nie taki przekaz niesie oryginał. Podobnie prezentuje się kwestia drugiego wariantu. Trzeba chyba się zgodzić, że w polszczyźnie brakuje odpowiednich środków, by oddać typowo białoruskie cechy językowe. Można zatem próbować je oddać za wszelką cenę i ryzykować niezrozumienie czy dwuznaczność (lub nawet śmieszność – czasem formy takie mogą kojarzyć się z wariantami imion stosowanymi wobec dzieci, np. sformułowanie *wiersze Piatusia Cyhuna* nasuwa skojarzenie, że chodzi o młodego autora czy nawet o dziecko, zachodzi bowiem mylne skojarzenie z pol. *Piotruś* będącym zdrobnieniem od *Piotr*), jak w przypadku formy *Janka Kupała*, lub pogodzić się, że w języku polskim trzeba użyć innych środków – nawet dalekich od oryginału – by oddać jego istotę.

Czy należy zatem tłumaczyć dosłownie, czy przekazywać w jednym języku istotę drugiego? To pytanie, które od zawsze towarzyszyło tłumaczom. Jednak nie bez kozery nazwę programu stypendialnego dla Białorusinów przetłumaczono na język polski jako *Program stypendialny Rzeczypospolitej Polskiej im. Konstantego Kalinowskiego* (błrus. *Кастусь Каліноўскі*). W tak oficjalnej nazwie forma *Kastusia* zamiast *Konstantego* wyglądałaby dla Polaków dziwnie i nieformalnie. Formę imienia *Konstanty* Polacy postrzegają jako naturalną i oficjalną. Nie ma to nic wspólnego z rzekomą polonizacją⁶⁵, lecz raczej z szacunkiem do danej osoby. Oczywiście Białorusini z takim przekonaniem mogą się nie zgadzać i twierdzić, że poprawne są wyłącznie oryginalne formy białoruskie, które podkreślają przynależność etniczną konkretnych osób (często bohaterów białoruskich). Zapewne tak jest, ale ta przynależność niejednokrotnie okazuje się czytelna w zasadzie tylko dla samych Białorusinów i wąskiego grona specjalistów, natomiast prawie na pewno nie dla zwykłego Polaka. Właśnie dla niego (celem zachowania czytelności i zrozumiałości) warto byłoby stosować polskie odpowiedniki wraz z wariantami białoruskimi

⁶⁵ Por. fragment recenzji prof. Doroty Urbanek: „Normy przekładowe w odniesieniu do imion zmieniły się mniej więcej w połowie lat 70. XX wieku. Wcześniej imiona obce ulegały najczęściej spolszczeniu (*Włodzimierz Lenin*, *Jerzy Waszyngton*), po tym okresie (pod wpływem m.in. zasad *political correctness* i sprzeciwu małych wspólnot językowych) przyjęto zasadę, by pozostawiać imiona obce w wersji oryginalnej (*Władimir Putin*, *George Bush*). Zasada ta jest też, niestety, błędnie stosowana do imion królewskich (jeszcze: *Elżbieta II*, ale już nie: *Jan Karol*, a *Juan Carlos*) i dawnych, tradycyjnych form odpowiedników (spolszczeń), które istniały i były utrwalone w języku polskim **przed** zmianą zasad. Niestety, świadomość tych reguł wśród użytkowników języka polskiego, nawet tych, którzy powinni być świadomi z zasady i ze względu na wykonywany zawód (np. pracowników mediów, nauczycieli języków obcych), jest w tym przypadku zerowa (o czym świadczy np. zapożyczenie z angielskiego formy nazwiska: *bin Laden*, zamiast użycia poprawnej, starej polskiej formy: *ibn*). Ponieważ postać *Jana Kupały* jest znana w Polsce z okresu sprzed reform zasad przekładowych, oczywiste jest, że tak powinno brzmieć jego imię w języku polskim. Nie jestem jednak do końca przekonana, że [...] wywód Autora będzie przyjęty przychylnie wśród szerszego grona samych Białorusinów (myślę tu o potencjalnym posądzeniu o polonizację...). Imiona własne są jednym z najbardziej niewralgicznych elementów przy przekładzie tekstów (o czym świadczą liczne prace teoretyczne na ten temat), są bowiem zazwyczaj nośnikami wyraźnych znaczeń pragmatycznych (np. przynależności etnicznej właśnie)”.

w nawiasach. Miałoby to także wymiar edukacyjny – czytelnik mógłby poznać formy oryginalne, tak przecież ważne dla Białorusinów.

Należy też pamiętać, że wybór określonej formy nazwiska niesie za sobą dalsze niebezpieczne konsekwencje. Do tej pory rozważaniu poddano jedynie mianownikową formę nazwiska. W zależności od tego, jaką spośród form wybierze użytkownik języka polskiego, powinien on konsekwentnie stosować wzorzec odmiany.

Mianownik	Janka Kupała	Janko Kupała	Janek Kupała	Jan Kupała
Dopełniacz	Janki Kupały	Janka Kupały	Janka Kupały	Jana Kupały
Celownik	Jance Kupale	Jankowi Kupale	Jankowi Kupale	Janowi Kupale
Biernik	Jankę Kupałę	Janka Kupałę	Janka Kupałę	Jana Kupałę
Narzędnik	Janką Kupałą	Jankiem Kupałą	Jankiem Kupałą	Janem Kupałą
Miejscownik	Jance Kupale	Janku Kupale	Janku Kupale	Janie Kupale
Wołacz*	Janko Kupała!	Janku Kupała!	Janku Kupała!	Janie Kupała!

* „Nazwiska kobiet i mężczyzn mają wołacz równy mianownikowi, np. (*panie*) *Nowak!*, nie: **Nowaku!*, (*panie*) *Kowalski!*; dotyczy to także żeńskich nazwisk na -a, do niedawna przyjmujących w tym przypadku końcówkę -o, np. (*pani*) *Malinowska!*, (*pani*) *Wiśniewska!* (nie: **Malinowsko!*, **Wiśniewsko!*). Użycia te są jednak rzadkie, gdyż w języku polskim posługiwanie się nazwiskami w formułach adresatywnych nie należy do dobrego tonu” [Markowski 2010: 1689].

Jak widać w tabeli, najbezpieczniejsze formy znajdują się w ostatniej kolumnie (wobec nich nie ma żadnych wątpliwości). Można je stosować z dodaniem w nawiasie komentarza, np. *Jan Kupała* (*błrus. Janka Kupała*⁶⁶) *to jeden z najznamienszych białoruskich poetów*. Taki manewr stosują także niektóre białoruskie wydania (i nie są oskarżane o białorutenizację) – wpięrow podają nazwisko w rodzimej wersji zapisane cyrylicą, a potem w nawiasie oryginalne brzmienie i zapis (np. nazwisk polskich i niemieckich, a także innych). Wydaje się to najlepszym wyjściem, szanującym konwencje zarówno rodzime, jak i zagraniczne.

Kontrowersje budzą pierwsza i druga kolumna. W pierwszej z nich wzór odmiany jest taki jak rzeczowników żeńskich, gdyż rzeczowniki w języku polskim zakończone samogłoską -a mają właśnie taki paradygmat. Często

⁶⁶ Lub wariant zapisywany cyrylicą – *Янка Купала*.

spotyka się kontaminację w dopełniaczu form z dwóch pierwszych kolumn – M. *Janka Kupała*, D. **Janka Kupały* (męski wzór odmiany) – podczas gdy konsekwentnie powinien być zachowany żeński paradygmat – D. *Janki Kupały*. Wybór formy mianownikowej okazuje się zatem bardzo ważny i nakłada na użytkownika języka polskiego pewne zobowiązania. Forma *Janko Kupała* wydaje się rozsądnym kompromisem między białoruskimi i polskimi zasadami. Jest ona zbliżona do oryginału, a przy tym w języku polskim jednoznacznie określa męczyznę. Może się jednak kojarzyć ze zdrobniałą formą imienia, czego nie zawiera oryginał.

Metoda ilościowa nie jest reprezentatywna, ale dla porządku warto podać, że forma *Jan Kupała* występuje w Internecie⁶⁷ 774 razy, *Janka Kupała* – 29 000, *Janko Kupała* – 18 200.

Za formą *Jan Kupała* przemawia również inny fakt – zwyczaj językowy.

„Wiele nazw własnych zostało spolszczonych już dawno i ta pisownia, **niezależnie od tego, czy jest zgodna z zasadami transkrypcji lub transliteracji** (podkreślenie – R.K.), czy nie, musi zostać zaakceptowana przez wszystkich użytkowników języka polskiego. W tej grupie możemy wymienić takie nazwiska, jak Szekspir, Waszyngton, Szopen, Russo, Wolter, Molier, Balzak. Natomiast wśród nazw geograficznych Paryż, Londyn, Akwizgran, Rzym, Mediolan, Wenecja i wiele innych” [Polański (red.) (on-line): <http://so.pwn.pl/zasady.php?id=629598>].

Jednakże w polskiej praktyce bibliotecznej nazwiska białoruskie transkrybuje się według określonych polskich reguł [zob. Jodłowski, Taszycki 1974: 144–146]⁶⁸, np. *Хароў* = *Charoŭ*, *Уліцкая* = *Ulickaja*. Ale już w praktyce wydawniczej *ў* transkrybowane jest przez *u*, np. *Хароў* = *Charou*, natomiast nazwiska *-ская*, *-цкая* kończone są na *-ska*, *-cka*, np. *Уліцкая* = *Ulicka*, i odmieniane po polsku, np. *Ulickiej* [Jodłowski, Taszycki 1974: 146]. Trzeba jednak podkreślić, że powyższe zasady nadal nie usuwają problemu omawianej tu niejednoznaczności. Powstaje też pytanie, czy nazwiska białoruskie należy oddawać za pomocą transkrypcji czy transliteracji. Obie metody mają swoje wady – transkrypcje mogą być inne w każdym języku,

⁶⁷ Stan na dzień 7 sierpnia 2013 r.

⁶⁸ Por. *Transliteracja i transkrypcja współczesnego alfabetu białoruskiego*, [w:] Polański K. (red.), *Wielki słownik ortograficzny PWN*, <http://so.pwn.pl/zasady.php?id=629719>.

a nawet międzynarodowych transliteracji jest kilka. Problem ten można zaobserwować na przykładzie Białorusinów, których nazwiska w paszportach oddano według tradycji języka angielskiego, różniącej się choćby od zasad zaprezentowanych przez Jodłowskiego i Taszyckiego. Białorusini przebywający w Polsce często nie rozumieją, dlaczego ich nazwisko ma mieć jeszcze inną (polską – i, co bardzo ważne, stosowaną przez polskie urzędy stanu cywilnego) transkrypcję – różną od paszportowej angielskiej, która wydaje się bezpieczniejsza i oficjalna (międzynarodowa)⁶⁹.

Jednocześnie należy także podkreślić, że w naszych rozważaniach nie bierzemy pod uwagę tłumaczenia przysięgłego, które zobowiązuje tłumacza do podawania imion i nazwisk w wersji transkrybowanej:

„Imiona i nazwiska zapisane w alfabecie łacińskim należy przytaczać w tekście tłumaczenia na język polski wyłącznie w pisowni oryginalnej, zaś w alfabetach niełacińskich – w wersji transkrybowanej i oryginalnej, nie stosując w żadnym razie istniejących polskich odpowiedników imion ani spolszczonych form nazwisk obcojęzycznych” [Kodeks tłumacza przysięgłego (on-line): § 34, pkt 2].

Stanowisko to w kontekście tłumaczenia przysięgłego może być zrozumiałe – chodzi przecież o wierne tłumaczenie o randze dokumentu oraz znaczeniu i konsekwencjach prawnych. Zwykle jednak w tego typu tłumaczeniach wskazana jest także płeć osoby noszącej dane imię i nazwisko, co eliminuje ryzyko nieporozumienia. Wydaje się jednak, że norma w innych tekstach (naukowych czy użytkowych) nie musi być tak restrykcyjna, zwłaszcza w przypadku imienia czy nazwiska, które wywołuje skojarzenie odmienne od założeń nadawcy, niewystępujące w języku oryginału. Wówczas ekwiwalencja pragmatyczna przekładu może i powinna dominować nad ekwiwalencją formalną⁷⁰, gdyż czymś innym jest przekład oficjalny,

⁶⁹ Omawiane zagadnienie można prześledzić też na przykładzie białoruskich nazwisk członków rady naukowej oraz recenzentów czasopisma naukowego „Acta Albaruthenica” wydawanego w Warszawie, w którym nazwiska białoruskie figurują głównie w angielskiej transkrypcji jak w paszportach, zob. www.albaruthenica.uw.edu.pl.

⁷⁰ Por. fragment recenzji prof. Andrzeja Markowskiego: „Ciekawym fragmentem jest ten, w którym Autor omawia homonimię międzyjęzykową w zakresie nazw własnych (na podstawie kilku imion białoruskich), porusza w nim bowiem bardzo istotną problematykę ekwiwalencji pragmatycznej przekładu, która

a czymś innym taki, który ma być właściwie zrozumiany przez określoną grupę odbiorców.

Praktyka biblioteczna i wydawnicza oraz tłumaczenie przysięgłe mają inne cele niż przekład literacki czy naukowy, stąd różnice w zasadach.

Zrozumiała jest białoruska tendencja do zachowania oryginalności imion rodzimych w opozycji do rosyjskich czy polskich, np. błrus. *Міхась* w opozycji do ros. *Михаил* czy pol. *Michał*. Oczywiście jej zwolennicy mogą konsekwentnie przenosić te formy do innych języków, trzeba jednak pamiętać, że w języku polskim formy takie też istnieją, ale mają inne zabarwienie stylistyczne. Dlatego właśnie stanowią fałszywe odpowiedniki przynajmniej w tekstach popularnonaukowych, których czytelnicy nie mają pojęcia o formach imion białoruskich. Należałoby zatem co najmniej opatrzyć stosownym komentarzem te imiona czy nazwiska, które u polskiego (niezorientowanego w danej dziedzinie) odbiorcy mogłyby wzbudzać błędne skojarzenia.

W tym kontekście warto przytoczyć też krótką informację na temat białoruskich form imion, które dla Polaków mogą być na pierwszy rzut oka mylące.

Na początku XX wieku język białoruski uzyskał status języka pisanego. W historii Białorusi był to okres przesiąknięty ideą odrodzenia narodowego, kiedy to świadomie kładziono akcent na oryginalność i odrębność narodową [Валодзіна, Ракіцкі (on-line)].

„[...] на старонках «Нашай Нівы» беларускі іменаслоў выступае пераважна не ў клясычным праваслаўным і каталіцкім варыянтах, а ў **значнай ступені апрацаваным у беларускіх вуснамоўных традыцыях** (podkreślenie – R.K.). Найболей адметную яго рысу складаюць ацэначныя і ўсечаныя формы тыпу Алесь, Габрусь, Вінцук, Паўлюк, Стэфка, Марыся. Галоўнае, **яны ўжываюцца як нэўтральныя імёны, і нават у тэкстах афіцыйных паведамленьняў** (podkreślenie – R.K.):

«Мы, студэнты-беларусы Пецяrbургскага Унівэрсytэтa і староньнікі Адраджэньня Беларусі, гораца вітаем Рэдакцыю „Нашай

powinna dominować nad ekwiwalencją formalną (np. białoruskie imię męskie *Janka* należy, jak słusznie uważa Autor, oddawać w tekstach polskich jako *Jan*, a *Michas'* jako *Michał* – a nie *Michaś*)”.

Нівы“... Падпісаны Міхалка Навіцкі, Сергей Стрельчэня, Язэп Дубінскі, Кастусь Цекалоўскі...” [Валодзіна, Ракіцкі (on-line)]⁷¹.

Pseudonimy poetyckie, takie jak: *Янка Купала*, *Янук Журба*, *Цішка Гар-тны*, czy podpisy typu *Юрка Бусел з-пад Слуцку* czy *Грышка Кажан* to wyraźna cecha tendencji odrodzeniowych i przejaw utrwalania narodowej specyfiki imienniczej [Валодзіна, Ракіцкі (on-line)].

Współczesne imiona białoruskie to przeważnie imiona greckie i katolickie, zmienione zgodnie z regułami fonetyki i morfologii białoruskiej. Czasami zapożyczone imię ma nawet kilka wariantów, np. *Пятрусь*, *Пётра*, *Пятро*, *Пятрок*, *Пятрук*, a nawet odpowiednik żeński *Пятруня* [Валодзіна, Ракіцкі (on-line)].

„Падобная варыянтнасць аднаго кананічнага імені (дужа часта запісанага толькі ў афіцыйных паперах) – вось нашая спэцыфіка. Яна яшчэ ў максымальнай адаптаванасці каляндарнага імені да ментальных чыннікаў мяккасці, прыязнасці, адсутнасці афіцыезу. І тое, што аднаго чалавека называюць па-рознаму, для беларусаў як бы і норма. Адзін з пэрсанажаў апавядання Фёдара Янкоўскага «Цёзка» распавядаў:

«Мяне дома ўсе, і сваякі мае ўсе, завуць Язэп, а ксёндз і пан звалі Юзаф. А вайсковы пісар у рускай царскай арміі запісаў і звалі мяне Восіп альбо Осіп — хто як...» [Валодзіна, Ракіцкі (on-line)]⁷².

⁷¹ „[...] na łamach „Naszej Niwy” białoruski spis imion występuje przeważnie nie w klasycznym prawosławnym i katolickim wariacie, lecz wariacie w dużym stopniu ustalonym w białoruskich tradycjach ustnych. Najbardziej charakterystyczną jego cechą stanowią krótkie, ucięte formy typu: *Aleś*, *Habruś*, *Wincuk*, *Pauliuk*, *Stefka*, *Marysia*. Co ważne, formy te są używane jako imiona neutralne nawet w tekstach oficjalnych: «My, studenci – Białorusini Uniwersytetu Petersburskiego i zwolennicy odrodzenia Białorusi, gorąco witamy redakcję „Naszej Niwy”... podpisano: Michałka Nawicki, Siergiej Strelczenia, Jazep Dubinski, Kastus Ciekalouski...» (tłum. na potrzeby własne – R.K.).

⁷² „Tego rodzaju wariantowość jednego imienia kanonicznego (bardzo często zapisana tylko w dokumentach oficjalnych) jest naszą specyfiką, podobnie jak maksymalne adaptowanie imienia kalendarzowego do mentalnych czynników miękkości, przyjazności i braku oficjalności. I to, że człowieka nazywają różnie, to dla Białorusina jakby norma. Jeden z bohaterów opowiadania Fiodora Jankouskiego «Цёзка» opowiadał: «Mnie w domu wszyscy, i krewni moi wszyscy, nazywają Jazep, a ksiądz

Jak widać, to „białoruskie tradycje ustne” doprowadziły do takich „okrojonych” form imion. Na polskiej wsi także można było spotkać formy typu *Maryśka*; dziś jednak nie mają one w języku polskim osobnego statusu, lecz stanowią warianty zdrobnień pełnych imion.

Inna kwestia to podkreślana wielość wariantów imion, jak np. *Пётар, Пятрусь, Пётра, Пятро, Пятрок, Пятрук*. W polskich przekładach lepiej więc używać jednoznacznych form.

Nie tylko imiona białoruskie mają takie formy, które w języku polskim przypominają deminutiva. Na przykład błrus. *ацэнка* ‘ocenianie’, ‘ocena’, ‘stopień’ złudnie kojarzy się z pol. *ocena*, które stanowi nacechowaną stylistycznie formę od *ocena*.

Są też leksemy, które mają podobną budowę słowotwórczą, ale nie zawsze to samo znaczenie. Na przykład pol. *pański* może oznaczać ‘odnoszący się do pana’, np. *rezydencja pańska* (należąca do pana, a nie do chłopą). W języku białoruskim także występuje taki leksem – błrus. *панскі*, np. *панская рэзідэнцыя*. Jednak *pański* jako zwrot grzecznościowy istnieje już tylko w języku polskim. Zdanie *Gdzie jest pański kapelusz?* po białorusku ma inną strukturę: *Дзе ваш капялюш?*. Przykładem zdradliwości tego słowa może być nazwa modlitwy *Anioł Pański*. Przetłumaczono ją z polskiego dosłownie – *Анёл Панскі*, zachowując nawet oryginalną ortografię (wielkie litery). Liturgię Kościoła katolickiego na Białorusi tłumaczono z materiałów polskich i na tym przykładzie dobrze widać wpływy języka polskiego, zbyt dosłowne tłumaczenia, kalki i właśnie *fałszywych przyjaciół*. W języku białoruskim leksem *Pański* w znaczeniu ‘odnoszący się do Boga’ ma swój odpowiednik w postaci *Божы* lub *Госпадаў* [Волкава, Авілава 2005: 432]. W takiej sytuacji przekład tytułu modlitwy/nabożeństwa powinien raczej brzmieć: *Божы анёл*, *Анёл Госпадаў* lub *Анёл Гасподні*⁷³.

Do tej grupy można także zaliczyć abrewiatyry, które wyglądają/brzmia tak samo, lecz odnoszą się do innych realiów kulturowo-językowych. Niżej zostanie zaprezentowanych czterdzieści par takich przykładów (wymowa może się różnić) [za: Kaleta 2014]:

- 1) błrus. *АА – акцыянернае аб’яднанне* ‘spółka akcyjna (SA)’ i pol. *АА – Anonimowi Alkoholicy*;

i pan nazywali Juzaf. A pisarz wojskowy armii carskiej zapisał i tak mnie nazywano Wosip albo Osip, kto jak...» (tłum. na potrzeby własne – R.K.).

⁷³ Wersja używana w przekładach Wasila Siomuchi oraz przez Radio Watykan.

- 2) błrus. ААН – *Арганізацыя Аб’яднаных Нацый* ‘Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)’ i pol. AAN – *Archiwum Akt Nowych*⁷⁴;
- 3) błrus. АЗП – *адвольнае запамінальнае прыстасаванне* inform. RAM (ang. *Radom Access Memory* – pamięć o dostępie swobodnym) i pol. AZP – *Archeologiczne Zdjęcie Polski*⁷⁵, *Aeroklub Ziemi Pilskiej*⁷⁶ lub *Aeroklub Ziemi Piotrkowskiej*⁷⁷;
- 4) błrus. АЗС – *аўтазаправачная станцыя* ‘stacja benzynowa’ i pol. AZS – *Akademicki Związek Sportowy* lub *atopowe zapalenie skóry*;
- 5) błrus. АК – *аўтамат Калашнікава* ‘automat Kałasznikowa’, potocznie ‘kałasznikow’ i pol. AK – *Armia Krajowa*;
- 6) błrus. АТ – *акцыянернае таварыства* ‘spółka akcyjna’ i pol. AT – *akademia teatralna*⁷⁸;
- 7) błrus. БДУ – *Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт* ‘Białoruski Uniwersytet Państwowy’ i pol. BDU – *Bank Dziecięcych Uśmiechów*⁷⁹;
- 8) błrus. ВАК – *Вышэйшая атэстацыйная камісія* ‘Centralna Komisja Kwalifikacyjna (CKK)’ i pol. WAK – *Wyborcza Akcja Katolicka*⁸⁰, *Wyzwoleńcza Armia Kosowa*, *Wytwórnia Artykułów Kauczukopochodnych*⁸¹, *Wielkie Archiwum Komiksu*⁸²;

⁷⁴ Zob. <http://www.aan.gov.pl/>.

⁷⁵ To nazwa przedsięwzięcia realizowanego w całej Polsce od roku 1978, którego cel stanowi poszukiwanie, rejestrowanie i nanoszenie na mapy stanowisk archeologicznych, by uzyskać informacje potrzebne do celów naukowych i konserwatorskich związanych z ochroną zabytków.

⁷⁶ Zob. <http://www.azp.pila.pl/>.

⁷⁷ Zob. <http://www.azp.com.pl/#>.

⁷⁸ Por. także: *at* – wykrzyknik wyrażający niecierpliwość, pobłażanie, lekceważenie itp.; *at* – symbol atmosfery technicznej (dawna jednostka ciśnienia); *At* – symbol pierwiastka chemicznego, astatu; *at* – laotański grosz – za: [Słownik języka polskiego (on-line): <http://sjp.pl/at>]; por. także [Wikipedia (on-line): <http://pl.wikipedia.org/wiki/At>].

⁷⁹ Program grantowy Fundacji Banku Zachodniego WBK, zob. (on-line) <http://fundacja.bzwbk.pl/tag/bdu/>.

⁸⁰ Komitet wyborczy startujący w wyborach do parlamentu w 1991 roku.

⁸¹ Zob. <http://www.wak.com.pl/>.

⁸² Zob. <http://www.wak.net.pl/>.

- 9) błrus. *БКЛ – Вялікае Княства Літоўскае* ‘Wielkie Księstwo Litewskie’ i pol. *WKŁ – Wydawnictwa Komunikacji i Łączności*⁸³, *Wojskowe Koło Łowieckie*⁸⁴;
- 10) błrus. *ВНП – валавы нацыянальны прадукт* ‘produkt krajowy brutto (PKB)’ i pol. *WNP – Wspólnota Niepodległych Państw*;
- 11) błrus. *ВПС – Ваенна-наветраныя сілы* ‘wojska lotnicze’ i pol. *WPS – Wydział Polityki Społecznej*⁸⁵, *Wojewódzka Przychodnia Stomatologiczna*⁸⁶, *Wieś Pełna Skarbów*⁸⁷;
- 12) błrus. *БС – Вярхоўны Суд* ‘Sąd Najwyższy’ i pol. *WS – Wojska Specjalne, Wydział Szkolenia, Wydział Sztuki, Wydział Sędziowski*;
- 13) błrus. *БУ – Варшаўскі ўніверсітэт* ‘Uniwersytet Warszawski’ i pol. *WU – Wirtualna Uczelnia*⁸⁸;
- 14) błrus. *ВУП – валавы ўнутраны прадукт* ‘produkt krajowy brutto (PKB)’ i pol. *WUP – Wojewódzki Urząd Pracy*;
- 15) błrus. *ЛФК (эл-фэ-ка) – лячэбная фізкультура* ‘fizjoterapia’ i pol. *ŁFK – Łódzkie Forum Komunikacyjne*⁸⁹;
- 16) błrus. *МАК – Міжнародны алімпійскі камітэт* ‘Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKO)’ i pol. *МАК – Moto Auto Klub*⁹⁰;
- 17) błrus. *МЗП – мінімальная зароботная плата* ‘płaca minimalna’ i pol. *MZP – Małopolski Związek Pracodawców*⁹¹, *Miejski Zakład Pogrzebowy*⁹²;
- 18) błrus. *МЗС – Міністэрства замежных спраў* ‘Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ)’ i pol. *MZS – Miejski Zespół Szkół*;

⁸³ Zob. <http://www.wkl.com.pl/>.

⁸⁴ Zob. <http://www.wkl308.pl/>.

⁸⁵ Zob. <http://www.wps.lublin.uw.gov.pl/>.

⁸⁶ Zob. <http://wps.com.pl/>.

⁸⁷ Zob. <http://wps.dolinasoly.eu/>.

⁸⁸ Zob. <http://wu.swps.pl/start.aspx>.

⁸⁹ Zob. <http://www.komunikacjalodz.fora.pl/>.

⁹⁰ Zob. <http://www.mak.waw.pl/>.

⁹¹ Zob. <http://www.mzp.org.pl/>.

⁹² Zob. <http://www.mzp.pl/>.

- 19) błrus. *МНС – Міністэрства па надзвычайных сітуацыях* ‘Ministerstwo do spraw Wyjątkowych’ i pol. *MNS – Moda na sukces*⁹³;
- 20) błrus. *МП – малое прадпрыемства* ‘małe przedsiębiorstwo’ i pol. *MP – Mistrzostwa Polski, Monitor Polski*⁹⁴;
- 21) błrus. *МУС – Міністэрства ўнутраных спраў* ‘Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (MSW)’ i pol. *MUS – Małopolski Urząd Skarbowy*⁹⁵, *Ministerstwa Uczące Sie*⁹⁶;
- 22) błrus. *НПЗ – нафтаперапрацоўчы завод* ‘rafineria ropy naftowej’ i pol. *NPZ – Narodowy Program Zdrowia*;
- 23) błrus. *ПДВ – падатак на дабаўленую вартасць* ‘podatek od wartości dodanej (VAT – ang. Value Added Tax)’ i pol. *PDW – Platforma Dystrybucyjna Wydawnictw*⁹⁷, *Pozdrowienia do więzienia*⁹⁸;
- 24) błrus. *ПК – персанальны камп’ютар* ‘komputer osobisty’ i pol. *PK – Politechnika Krakowska, Przedsiębiorstwo Komunalne*;
- 25) błrus. *СБ – Савет Бяспекі* ‘Rada Bezpieczeństwa’ i pol. *SB – Służba Bezpieczeństwa*;
- 26) błrus. *СБР – Саюз Беларусі і Расіі* ‘Związek Białorusi i Rosji (ZBiR)’ i pol. *SBR – Starogardzkie Bractwo Rycerskie*⁹⁹;
- 27) błrus. *СМІ – сродкі масавай інфармацыі* ‘środki masowego przekazu’ i pol. *SMI – Szkoła Matematyczno-Informatyczna*¹⁰⁰;
- 28) błrus. *СНД – Садружнасць Незалежных Дзяржаў* ‘Wspólnota Niepodległych Państw (WNP)’ i pol. *SND – Służew nad Dolinką, Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne*;

⁹³ Polski tytuł amerykańskiej opery mydlanej.

⁹⁴ *Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej* [online], <http://monitorpolski.gov.pl/>.

⁹⁵ Zob. <http://www.mus.krakow.pl/>.

⁹⁶ Zob. <http://www.mus.edu.pl/>.

⁹⁷ Zob. <https://www.platformapdw.pl/>.

⁹⁸ *Miejski słownik slangu i mowy potocznej* [online], <http://www.miejski.pl/slowo-PDW>.

⁹⁹ Zob. <http://www.sbr.cba.pl/>.

¹⁰⁰ Zob. <http://www.smi.rzeszow.pl/>.

- 29) błrus. СП – 1. сумеснае прадпрыемства ‘wspólne przedsiębiorstwo, spółka’; 2. Саюз пісьменнікаў ‘Związek Pisarzy’ i pol. SP – Siły Powietrzne¹⁰¹;
- 30) błrus. СПБ – Саюз палякаў (на) Беларусі ‘Związek Polaków na Białorusi’ i pol. SPB – Stowarzyszenie Polskich Barmanów¹⁰²;
- 31) błrus. ТБ – тэлебачанне ‘telewizja’ i pol. TB – Towarzystwo Biblijne¹⁰³;
- 32) błrus. ТЗ – таварны знак¹⁰⁴ ‘znak towarowy’ i pol. TZ – Tygodnik Zamojski;
- 33) błrus. ТП – тарыфны план ‘plan taryfowy’ i pol. TP – Telekomunikacja Polska, Tygodnik Płocki;
- 34) błrus. УП – унітарнае прадпрыемства¹⁰⁵ ‘przedsiębiorstwo unitarne’ i pol. UP – Unia Pracy, Urząd Pracy, Uniwersytet Pedagogiczny, Uniwersytet Przyrodniczy;
- 35) błrus. ФБР (фэ-бэ-эр) – Федэральнае бюро расследаванняў (ang. Federal Bureau of Investigation, FBI) ‘Federalne Biuro Śledcze’ albo ‘Federalny Urząd Śledczy’ i pol. FBR – Firma Brokerska Remedium¹⁰⁶;
- 36) błrus. ФЗП – Фонд заробатнай платы ‘Fundusz Płac (FP)’ i pol. FZP – Fundacja Zdrowia Publicznego¹⁰⁷;
- 37) błrus. ФК – фінансавы канцэрн ‘koncern finansowy’ i pol. FK – Filharmonia Krakowska;
- 38) błrus. ФСС – Фонд сацыяльнага страхавання ‘Fundusz Ubezpieczeń Społecznych’ i pol. FSS – Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy¹⁰⁸;
- 39) błrus. ЦАБ – Цэнтральнае адраснае бюро ‘Centralne Biuro Adresowe’ i pol. CAB – Cyfrowe Archiwum Bemowa¹⁰⁹;

¹⁰¹ Zob. <http://www.sp.mil.pl/>.

¹⁰² Zob. <http://www.spb-pba.org.pl/>.

¹⁰³ Zob. <http://www.tb.org.pl/>.

¹⁰⁴ Por. http://www.belmapo.by/downloads/2012/biblioteka/oformlenie-spiska/gost7_12_200.pdf.

¹⁰⁵ Закон Рэспублікі Беларусь. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, on-line.

¹⁰⁶ Zob. <http://www.fbr.pl/>.

¹⁰⁷ Zob. <http://www.fzp.com.pl/>.

¹⁰⁸ Zob. <http://www.fss.org.pl/>.

¹⁰⁹ Zob. <http://cab.waw.pl/>.

- 40) błrus. ЦРУ – Цэнтральнае разведвальнае ўпраўленне ЗША ‘Centralna Agencja Wywiadowcza USA’ (CIA – ang. *Central Intelligence Agency*) i pol. CRU – *Centrum Roszczeń Ubezpieczeniowych*¹¹⁰.

Na przykład w zdaniach *ВНП не будзе расці і Беларуская кампанія набыла ў Польшчы АЗС* użyte skrótownice mogą Polakom błędnie skojarzyć się ze Wspólnotą Niepodległych Państw (WNP) oraz Akademickim Związkiem Sportowym (AZS). Podobne zdanie po polsku, np. *Polskie organizacje mogą wspomóc BDU*, może Białorusinom kojarzyć się z БДУ (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт) a nie BDU (*Bank Dziecięcych Uśmiechów*).

Możemy także wyróżnić homonimie fonetyczną, np. błrus. *нісаць* ‘siusiac’ i pol. *pisać* odpowiadające błrus. *нісаць*, błrus. *хіба* ‘1. luka, błąd, niedopatrzenie, brak; 2. wada, usterka; 3. gafa’ i pol. *chyba* odpowiadające błrus. *хіба*.

Wyróżniamy także homonimie fleksyjną, np. błrus. *дрэва* ‘drzewo’ (liczba pojedyncza) i pol. *drzewa* (liczba mnoga), błrus. *падабенства* ‘podobieństwo’ (liczba pojedyncza) i pol. *podobieństwa* (liczba mnoga), błrus. *права* ‘prawo’ (liczba pojedyncza) i pol. *prawa* (liczba mnoga), błrus. *слова* ‘słowo’ (liczba pojedyncza) i pol. *słowa* (liczba mnoga), błrus. *сэрца* ‘serce’ (liczba pojedyncza) i pol. *serca* (liczba mnoga), błrus. *футра* ‘futro’ (liczba pojedyncza) i pol. *futra* (liczba mnoga).

Opisane wyżej pary różnego rodzaju homonimów międzyjęzykowych białorusko-polskich pokazują, że zagadnienie białorusko-polskiej homonimii międzyjęzykowej można badać pod różnym kątem. Każda z powyższych grup może i powinna stanowić przedmiot osobnego opracowania.

3.1. Słownik białorusko-polskich międzyjęzykowych homonimów całkowitych¹¹¹

W przypadku białorusko-polskiej homonimii całkowitej możemy mówić o dwóch rodzajach homonimów – dokładnych (kiedy leksemy w obu językach są akcentowane na tę samą sylabę, np. błrus. *з’ява* i pol. *zjawą*, błrus. *мета* i pol. *meta*) i przybliżonych (kiedy postać dźwiękowa leksemów jest

¹¹⁰ Zob. <http://www.cru.pl/>.

¹¹¹ Część rozważań tego rozdziału była już publikowana w formie artykułów [zob. Kaleta 2013b: 85–90; 2013c: 130–132].

podobna, ale różni je sposób akcentowania, np. błrus. *заказ* i pol. *zakaz*, błrus. *дума* i pol. *duma*).

Niżej zaprezentowany zostanie podstawowy słownik białorusko-polskich homonimów (czyli nieporozumień międzyjęzykowych¹¹², *fałszywych przyjaciół* / pułapek leksykalnych, mylących podobieństw leksykalnych) całkowitych, dokładnych i przybliżonych o podobnej/identycznej formie, których wszystkie znaczenia się różnią. Za główną bazę materiałową posłużyło słownictwo języka ogólnego zawarte w mającym ok. 20 tysięcy haseł *Słowniku białorusko-polskim i polsko-białoruskim* [Jasińska, Bartoszewicz 1996], choć wykorzystano także inne źródła drukowane i internetowe: *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы* [Булыка 2005], *Польска-беларускі слоўнік* [Волкава, Авілава 2005], *Kieszonkowy słownik białorusko-polski, polsko-białoruski* [Jasińska, Bartoszewicz 2007], *Літаратурны тлумачальны слоўнік*¹¹³, *Słownik języka polskiego* [Szymczak (red.) 1988], *Słownik współczesnego języka polskiego* [Dunaj (red.) 1996], *Słownik języka polskiego* PWN [Połański (red.) (on-line)]. Niektóre przykłady zdań pochodzą z Internetu, inne (bez odnośnika) są pomysłami autora niniejszej monografii. Hasła łatwo można odnaleźć, gdyż ułożono je w porządku alfabetycznym (w niniejszej monografii znajduje się indeks jedynie polskich leksemów, które nie występują w słowniku w układzie alfabetycznym).

Opis dotyczy stu siedemdziesięciu par homonimów międzyjęzykowych w klasycznym ujęciu, czyli wyrazów o identycznej lub podobnej formie (graficznej i/lub fonetycznej), lecz różnych znaczeniach. Odróżniamy tu homonimy, których wszystkie znaczenia się różnią (te zostaną zaprezentowane), od tych, których co najmniej jedno znaczenie się pokrywa, a inne nie. Katarzyna Wojan podkreśla jednak, że zaklasyfikowanie homonimów do odpowiednich grup semantycznych jako całkowitych lub niecałkowitych nie jest zadaniem łatwym, gdyż trudno wychwycić wszystkie warianty znaczeniowe ekwiwalentnych leksemów, które badamy. Dzieje się tak dlatego, że słowniki nie zawierają wystarczająco ścisłych i pełnych opisów definicyjnych. Trudne okazuje się zatem obiektywne porównanie zakresów znaczeniowych analizowanych jednostek leksykalnych [Wojan 2004: 75].

¹¹² Określenie na potrzeby własne.

¹¹³ Zob. <http://rv-blr.com/slownik>.

„Wątpliwości dotyczące obiektywizmu decyzji podjętej na finiszu procesu ewentualnego utożsamienia znaczeń leksemów dwóch systemów języka pogłębia ponadto, często spotykany w słownikach jednojęzycznych, brak odpowiednich kwalifikatorów przy haśle wyjściowym, takich jak: *przestarzałe, regionalne, rzadkie, potoczne, specjalistyczne* itd. Problem orzekania o identyczności znaczeń sprowadza się nie tylko do rozbieżności opisów definicyjnych zawartych w zasobach słownikowych [...]. Niejednokrotnie obraz świata użytkowników różnych języków postrzegany poprzez pryzmat kodów znaczeniowych funkcjonujących w tych systemach języka bywa odmienny, i to niezależnie od zbliżonych opisów słownikowych, na skutek nacechowania tych kodów, wynikającego z zupełnie innej rzeczywistości bytowania owych społeczności” [Wojan 2007: 295].

Katarzyna Wojan dochodzi także do wniosku, że na badacza homonimii spada wielka odpowiedzialność, gdyż często sam musi on orzekać o identyczności lub odmienności znaczeń zawartych w poszczególnych parach homonimów międzyjęzykowych:

„Sytuacja taka rodzi niebezpieczeństwo znacznych różnic w ocenie, co jest homonimem, a co paralełą, w uzależnieniu od tego, jakimi kryteriami kieruje się konkretny badacz, jak bardzo jest pryncypialny w ocenach, oraz jak bliscy merytorycznie i kulturowo są sobie twórcy słowników języków etnicznych, z których dorobku homonimista zmuszony jest korzystać praktycznie bez możliwości wprowadzania korekt” [Wojan 2007: 295].

Dużą grupę homonimów międzyjęzykowych stanowią leksemy mające wspólne pochodzenie (pochodzą np. z łaciny, greki, ale też z języków nowożytnych). Okazuje się to głównym kryterium *faux amis*. Ryszard Lipczuk uważa, że dla wyróżniania tautonimów decydujące jest kryterium potencjalnej interferencji. Wyrazy mogą mieć różne pochodzenie, ale ich podobna/identyczna forma może spowodować błędne ich użycie pod wpływem drugiego języka, np. niem. *Golf*: 1. ‘gra sportowa’ (pochodzenie angielskie); 2. ‘zatoka’ (z włoskiego) – pol. *golf*: 1. ‘gra sportowa’; 2. ‘sweter’ (z francuskiego) [Lipczuk 1992: 140]. Inni autorzy twierdzą, że *fałszywi przyjaciele* muszą mieć takie samo pochodzenie. W badaniach zaprezentowanych w niniejszej monografii pochodzenie nie jest ważne, bo liczy się praktyczny aspekt dydaktyczny. Kiedy zwykły użytkownik języka widzi

dwa wyrazy podobne do siebie, a znaczące coś innego, to nie zastanawia się nad ich pochodzeniem, ale nad tym, co one tak naprawdę oznaczają, na czym polega niebezpieczeństwo ich pomylenia i jak uniknąć błędów. Dlatego warto podkreślić, że zaprezentowana niżej homonimia jest analizowana z punktu widzenia synchronicznego, nie zaś diachronicznego czy etymologicznego.

3.1.1. Budowa artykułu hasłowego

Większość opracowań stosuje podział na leksemy w dwóch językach i podaje znaczenie każdego leksemu. Układ graficzny jest różny – leksemy mogą być podane w tabeli lub jeden pod drugim (por. podrozdział 2.9.2. *Konstrukcje słowników*).

Przy konstrukcji słownika białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych można by wzorować się na wcześniejszych osiągnięciach w tej dziedzinie, choćby na przykładach podanych w podrozdziale 2.9.2. *Konstrukcje słowników*. Schematy mogłyby wyglądać następująco:

Leksem białoruski Znaczenia leksemu białoruskiego [Jasińska, Bartoszewicz 2007]	<i>адмяніць</i> znieść, uchylić (wyrok) odwołać (wyjazd)
Leksem polski Znaczenia leksemu polskiego [Polański (red.) (on-line)]	<i>odmienić</i> uczynić kogoś albo coś innym; zmienić (małżeństwo go odmieniło; odmienić los) podać zestaw form wyrazu właściwych dla jakiejś kategorii gramatycznej (np. odmienić przez przypadki)

Inny graficznie model budowy hasła:

Leksem białoruski, znaczenia leksemu białoruskiego; leksem polski, znaczenia leksemu polskiego
Błrus. <i>адмяніць</i> to I. znieść, uchylić (wyrok), II. odwołać (wyjazd); pol. <i>odmienić</i> to I. uczynić kogoś albo coś innym; zmienić (małżeństwo go odmieniło; odmienić los), II. podać zestaw form wyrazu właściwych dla jakiejś kategorii gramatycznej (np. odmienić przez przypadki)

Model ten można by poszerzać o inne informacje, np.

I. leksem białoruski, II. znaczenia leksemu białoruskiego (ewentualnie przykłady użycia), III. leksem polski, IV. znaczenia leksemu polskiego

(ewentualnie przykłady użycia), V. odpowiednik białoruski leksemu polskiego, VI. zdanie przykładowe ukazujące kontekst.

Być może ukazane wyżej propozycje są trafne w przypadku opisywania homonimów z czysto naukowego punktu widzenia. Jeśli jednak chciałoby się dodać jeszcze walor (glotto)dydaktyczny, to należałoby przebudować układ hasła. Tu także mogłyby wystąpić warianty, niżej przykład pierwszy: I. leksem białoruski, II. co oznacza on po polsku, III. czego nie oznacza on po polsku, IV. tłumaczenie tego homonimu międzyjęzykowego na język białoruski.

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza
адмяніць	1. znieść, uchylić; ~ прысуд uchylić wyrok; 2. odwołać; ~ паездку за горад odwołać wyjazd za miasto [Jasińska, Bartoszewicz 2007].	одмяніць (1. змяніць, перамяніць; 2. <i>gram.</i> праскланяць [назоўнік], праспрагаць [дзеяслоў]) [Волкава, Авілава 2005]*.

* Słownik ten wykorzystuje materiał leksykalny bardzo starego *Słownika języka polskiego PAN* pod red. Witolda Doroszewskiego (wydawany w Warszawie w latach 1958–1969), który dziś służy polonistom do badań historycznych rozwoju języka i zmian w semantyce leksemów; język polski przecież cały czas się rozwija, a znaczenia słów ulegają zmianom, dlatego – żeby uniknąć semantycznych nieporozumień – warto korzystać ze słowników stworzonych co najmniej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku.

Istnieje jeszcze inna możliwość opisu: I. leksem białoruski (z zaznaczonym akcentem), II. co oznacza po polsku leksem białoruski (czasem z kontekstami, które są typowe i podobne do tych w zdaniach przykładowych, lecz niepowtarzające ich), III. czego nie oznacza po polsku leksem białoruski (indeks tych leksemów na końcu słownika), IV. tłumaczenie tego homonimu międzyjęzykowego na język białoruski (bez konieczności zaznaczania akcentu), V. przykłady zdań w języku białoruskim i polskim (na każde znaczenie leksemu jedno zdanie przykładowe).

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
суткі	doła	суткі (błrus. саккі)

Przykładowe zdania
Праз суткі будзем дома. – W ciągu doby będziemy w domu. Matki karmiące piersią często skarżą się na ból sutków. – Маці, якія кормяць грудзмі, часта скардзяцца на боль саскоў.

Ze wszystkich wariantów ukazanych wyżej ten ostatni będzie zastosowany w niniejszej pracy¹¹⁴. Daje on bowiem szansę skorzystania z niniejszego opracowania nie tylko Polakom uczącym się białoruskiego (lub używającym tego języka) i Białorusinom uczącym się polskiego (lub używającym tego języka), lecz także osobom (obcokrajowcom – nie-Polakom i nie-Białorusinom), które uczą się zarówno języka białoruskiego, jaki i języka polskiego (lub używają obu tych języków). Powyższy model pokazuje dokładnie, na czym polega niebezpieczeństwo i które znaczenia są mylone.

Można by jeszcze rozważyć, czy na wzór *EuroThesaurus*a Lawona Barszczeuskiego nie uwzględnić w słowniku dwóch wariantów pisowni białoruskiej (*taraszkiewica* i *narkamauka*). Z jednej strony na pewno stanowiłoby to dopełnienie słownika, ale z drugiej strony mogłoby zakłócić jego przejrzystość. Poza tym do dziś oba warianty pisowni wywołują wiele emocji, które mogłyby odciągać uwagę od podstawowego celu słownika, czyli analizy problemu homonimów międzyjęzykowych (*falszywych przyjaciół*).

Pierwszym odruchem użytkownika języka, który widzi dany leksem, jest skojarzenie go z podobnym leksemem w języku rodzimym. I ten automatyzm wykorzystano w budowie hasła – z dodaniem informacji, że właśnie ten odruch jest mylący. Chodzi o wyrobienie przekonania, że odpowiednik z języka rodzimego, który w pierwszej chwili przychodzi do głowy, nie zawsze musi okazać się trafny, chociaż wygląda podobnie – łudząco podobnie. Wyrobienie takiego nawyku swoistej językowej nieufności sprawia, że użytkownik języka zastanawia się nad rzeczywistym znaczeniem leksemu. To rzeczywiste znaczenie

¹¹⁴ Autor pragnie w tym miejscu podziękować prof. dr. hab. Andrzejowi Markowskiemu oraz prof. dr hab. Larysie Pisarek za cenne sugestie dotyczące ostatecznej budowy artykułu hasłowego. Jego koncepcja uległa zmianie choćby w stosunku do rozważań zawartych we wcześniejszym artykule [Kaleta 2013c].

jest podane w drugiej kolumnie. Hasło słownikowe odpowiada więc pewnemu tokowi myślenia. W ten sposób użytkownik słownika może wprawdzie przyswoić sobie właściwe znaczenie leksemu, a dopiero potem niewłaściwe – z punktu widzenia dydaktyki takie rozwiązanie wydaje się lepsze, zwłaszcza w przypadku osób z podstawową znajomością języka (np. uczniowie, studenci).

Oczywiście można z takim projektem dyskutować i zastanawiać się nad tym, czy w przypadku użytkownika zaawansowanego (np. tłumacz) nie lepiej byłoby zamienić kolejność kolumny drugiej (*Co oznacza*) i trzeciej (*Czego nie oznacza*). Duże znaczenie ma adresat (tzw. grupa docelowa) słownika; w przypadku, gdy jest on przeznaczony dla wąskiej grupy specjalistów (np. tłumaczy), zmieniony układ hasłowy mógłby okazać się lepszy, gdyż podkreślałby niebezpieczeństwo związane z użyciem wyrazów teoretycznie dobrze znanych.

Jak wynika z powyższych rozważań i przykładów, hasło słownikowe nie musi mieć zawsze takiej samej formy. W różny sposób mogą być rozłożone akcenty i podana informacja językowa. Różnie mogą wyglądać słowniki homonimów międzyjęzykowych – *fałszywych przyjaciół* – w zależności od tego, czy będą to *fałszywi przyjaciele ucznia*, czy *tłumacza*. Ważne, by opracowania leksykograficzne pomagały użytkownikowi języka osiągnąć ten sam cel – poprawne posługiwanie się językiem obcym, choć niewykluczone, że w odmiennych sytuacjach życiowych.

3.1.2. Hasła słownikowe¹¹⁵

Kwalifikatory:

daw. – dawne, *fraz.* – frazeologizm, *gram.* – gramatyczne, *pieszcz.* – pieszczotliwe, *podn.* – podniosłe, *posp.* – pospolite, *pot.* – potoczne, *przen.* – przenośne, *slang.* – slangowe, *wulg.* – wulgarne.

¹¹⁵ Autor pragnie w tym miejscu podziękować prof. dr. hab. Hienadziowi Cychunowi, dr. hab. Ninie Barszczewskiej, prof. UW oraz dr. Irenie Szczerbach za cenne sugestie dotyczące zdań w języku białoruskim, a prof. dr. hab. Andrzejowi Markowskiemu za uwagi dotyczące zdań w języku polskim.

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
адмяніць	1. znieść, uchylić; ~ прысуд uchylić wyrok; 2. odwołać	odmienić (błrus. 1. змяніць, перамяніць; 2. <i>грам.</i> праскланяць [назоўнік], праспрагаць [дзеяслоў])
Літва абяцае адмяніць плату за візы для беларусаў*. – Litwa obiecuje znieść opłatę za wizy dla Białorusinów. Прэм'ер прыносіць усім свае прабачэнні і вымушаны адмяніць заўтрашнюю прэс-канферэнцыю. – Premier wszystkich przeprosza, ale zmuszony jest odwołać jutrzejszą konferencję prasową. Была така нездзяліва, але małżeństwo я́ адмяніла. – Яна была такой няшчаслівай, але замужжа яе перамяніла. Proszę odmienić przez przypadki rzeczownik <i>kot</i>, a następnie odmienić czasownik <i>strzyc</i>. – Праскланяйце, калі ласка, назоўнік <i>кот</i>, а потым праспрагайце дзеяслоў <i>стрычы</i>. * Za: http://new.racyja.com/content/litva-abyatsae-admyanits-platu-za-vizy-dlya-belarusau.		
адносны	względny	одно́сны (błrus. адпаведны)
Адносны спакой у ірацкім горадзе Самарра. У горадзе Самарра на Поўначы Іраку пасля жорсткіх баёў амерыканскага і ірацкага войска супраць паўстанцаў, цяпер адносна спакойна*. – Względny spokój panuje w irackim mieście Samarra. W mieście Samarra na północy Iraku po zaciętych bojach amerykańskiego i irackiego wojska z powstańcami jest obecnie względnie spokojnie. Żeby zrozumieć wyrok sądu, trzeba przeczytać odpólny fragment z <i>Kodeksu karnego</i>. – Каб зразумець прыгавор суда, трэба прачытаць адпаведны фрагмент Крымінальнага кодэкса. * Za: http://www.svaboda.org/content/article/786875.html.		
адпаведна	1. w odpowiedni sposób, odpowiednio; 2. zgodnie z czym, wraz z czym; ~ з ростам тэхнікі wraz z rozwo- jem techniki	одпавед́на (błrus. адпаведная)
Я спадзяюся, што Еўропа адпаведна адрэагуе. – Mam nadzieję, że Europa zareaguje odpowiednio. Таццяна і Віталь Міхайлавы, якія адпаведна прадстаўляюць Мінск і Віцебск, сталі пераможцамі чэмпіянату Беларусі па канькабежным спорце*. – Taciańska i Wital Michajłow, którzy reprezentują odpowiednio Mińsk i Witebsk, zostali zwycięzcami mistrzostw Białorusi w łyżwiarstwie szybkim.		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Адпаведна новаму законапраекту аб СМІ ўрад будзе рэгуляваць дзейнасць выданняў у Сеціве. – Zgodnie z nowym projektem ustawy o mediach rząd będzie regulował działalność mediów w Internecie. Выбор odpowiedniej podłogi do mieszkania jest bardzo ważny. – Выбар адпаведнай падлогі ў кватэру з'яўляецца вельмі важным. * Za: http://www.tvr.by/bel/sport.asp?id=40262.		
адрэагаваць	zareagować	odreagować (błrus. расслабіцца, вызваліцца)
Як Еўропа адрэагуе на палітыку ЗША? – Jak Europa zareaguje na politykę USA? Uczył się trzy miesiące do egzaminu i po tym, gdy go zdał, musiał odreagować, więc poszedł na imprezę. – Ён рыхтаваўся тры месяцы да экзамену, а пасля таго, як здаў яго, яму трэба было расслабіцца, таму пайшоў на вечарыну.		
астатні	pozostały	ostatni (błrus. апошні)
Хутка падышлі і астатнія*. – Szybko podeszli też pozostali. Powtórz, proszę, ostatnie zdanie. – Паўтары, калі ласка, апошні сказ. * Za: www.rv-blr.com/slownik, pod hasłem <i>астатні</i>.		
батон	bułka barowa/chleb	baton (błrus. батончык)
Дайце, калі ласка, 8 кавалкаў батона. – Poproszę osiem kromek białego chleba. Mars to znany amerykański baton czekoladowy. – Марс – гэта вядомы амерыканскі шакаладны батончык.		
бачны	widoczny	baczny (błrus. уважны, уважлівы)
Змены ў Беларусі лепш бачны з Бруселя, чым з Баранавіч*. – Zmiany na Białorusi są lepiej widoczne z Brukseli niż z Baranowicz. Sherlock Holmes był baczny obserwatorem. – Шэрлак Холмс быў уважлівым назіральнікам. * Za: http://belapan.com/archive/2009/08/11/eu_eu_eu1252_321858/.		
бачыць	widzieć, dostrzegać	daw. baczyć (błrus. быць уважлівым)
Беларусь бачыць вялікія перспектывы ўзаемадзейнення ў энергетыцы з Латвіяй, Эстоніяй і Даніяй*. – Białoruś dostrzega wielkie perspektywę współdziałania w zakresie energetyki z Łotwą, Estonią i Danią. Вачь, by nic ci się nie stało! – Будзь уважлівым, каб нічога з табой не здарылася! * Za: http://news.belta.by/by/news/president?id=589556.		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
благі	zły	бłahy (błrus. малаважны, нязначны, дробны)
У мяне ўчора быў блagі настрой. – Miałam wczoraj zły nastrój. Czasami błahy powód wystarczy, by wywołać wielką kłótnię. – Час ад часу хопіць дробнай/нязначнай прычыны, каб выклікаць вялікую сварку.		
блізка	blisko, bliskie	bliska (błrus. блізкая)
Вясна ўжо блізка. – Wiosna (jest) już blisko. Што сэрцу блізка. – Co sercu bliskie. Zrozumieć, czym jest śmierć, można tylko wtedy, gdy się straci bliską osobę. – Зразумець, што такое смерць, можна толькі тады, калі страціш блізкага чалавека.		
боршч	barszcz ukraiński	barszcz (błrus. чырвоны боршч)
У баршчу выкарыстоўваецца не толькі свiнiна, але i вяндліна, сасiскі i iнш. – Do barszczu ukraińskiego wykorzystuje się nie tylko wieprzowinę, lecz także wędlinę, kielbaski i in. Barszcz czerwony to jedna z tradycyjnych polskich zup. – Чырвоны боршч – гэта адзiн з традыцыйных польскіх супоў.		
будаўнічы	budowlany; ~я работы prace budowlane; ~ тэхнікум technikum budowlane	budowniczy (błrus. будаўнік)
Будаўнічы рынак перажывае дэфіцыт кадраў. – Rynek budowlany przeżywa deficyt kadrowy. Jego ojciec to budowniczy. – Яго бацька – будаўнік.		
буйны	1. rosły, duży; 2. znaczny, poważny; 3. szybki, gwałtowny, niepohamowany	bujny (błrus. 1. багаты, густы, бучны; bujne żyto густое жыта; bujna roślinność багатая расліннасць; bujna wyobraźnia багатая фантазія; 2. бурны; bujna natura бурная натура)
У Мінску новае буйное прамысловае прадпрыемства. – W Mińsku jest nowe duże przedsiębiorstwo przemysłowe. Беларусь атрымае буйны грант на барацьбу з сухотамі*. – Białoruś otrzyma znaczny grant na walkę z gruźlicą. У нас была буйная размова. – Odbyliśmy poważną rozmowę.		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Учора прэзідэнт сказаў, што ў Беларусі буйны рост эканомікі. – Wczoraj prezydent powiedział, że na Białorusi jest szybki wzrost ekonomiczny. Jego matka ma bujne blond włosy. – Яго маці – бландынка з густымі валасамі. * Za: http://un.by/by/undp/news/belarus/08-06-07-new2.html.		
вадзіць	1. prowadzić; 2. wodzić	daw. wadzić (błrus. перашкаджаць)
Дзе можна навучыцца вадзіць машыну? – Gdzie można się nauczyć prowadzić samochód? Яна водзіць алоўкам па карце і думае, куды паехаць на канікулы. – Ona wodzi ołówkiem po mapie i zastanawia się, dokąd pojechać na wakacje. Czy ja ci wadzę? – Ці я табе перашкаджаю?		
ванная	łazienka	wanna (błrus. ванна)
Бацькі зрабілі рамонт ваннай. – Rodzice zrobili remont łazienki. На со звртацца увазе, купіў ванну? – На што звяртаць увагу, набываючы ванну?		
вечарынка	impreza, dyskoteka, spotkanie towarzyskie	wieczorynka (błrus. калыханка, мультфільм)
У суботу ў нас вечарынка ў клубе. – W sobotę mamy imprezę w klubie. O 19 jest wieczorynka w telewizji i nasze dzieci koniecznie muszą ją obejrzeć. – A 19-ай гадзіне калыханка па тэлебачанні і нашыя дзеці абавязкова мусяць яе паглядзець.		
вывад	1. wyprowadzenie (wyjście, wycofanie); 2. wniosek, konkluzja канчатковы ~ wniosek końcowy; практычныя ~ wnioski praktyczne;	wywód (błrus. разважанне)
Літва абвесціла пра вывад сваіх войскаў з Іраку*. – Litwa ogłosiła wycofanie/wyjście swoich wojsk z Iraku. Ён не ведае ніводнай замежнай мовы – гэта сумны вывад, але ж і праўдзiвы. – Nie zna żadnego języka obcego – to smutny wniosek, ale przecież prawdziwy. Вывод учня быў логічны і консеквентны. – Разважанне вучня было лагічным і паслядоўным. * Za: http://nn.by/?c=ar&i=6732.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
выдатны	1. wybitny, wspaniały, znakomity, świetny, nieprzeciętny, znany; 2. celujący; ~ая ацэнка stopień celujący	wydatny (błrus. występuający, вытырклы, выпуклы, пукаты)
Браніслаў Эпімах-Шыпіла – гэта выдатны беларускі мовазнаўца, фалькларыст, выдавец і літаратуразнаўца. – Bronisław Epimach-Szypiła to wybitny białoruski językoznawca, folklorysta, wydawca i literaturoznawca. Яго дзіця атрымала сягоння ў школе выдатную адзнаку. – Jego dziecko dostało dziś w szkole ocenę celującą. On ma wydatny podbródek. – У яго выступаючы падбародак.		
вызначыць	określić, ustalić	wyznaczyć (kogoś) (błrus. прызначаць, назначаць)
Як вызначыць якасць рыбы? – Jak określić jakość ryby? Спецыялісты спадзяюцца, што яшчэ не позна вызначыць прычыны распаду СССР – Specjaliści mają nadzieję, że jeszcze nie jest za późno na to, by ustalić przyczyny rozpadu ZSRR. W każdej klasie trzeba wyznaczyć dyżurnych. – У кожным класе трэба назначыць дзяжурных.		
выказацца	wypowiedzieć się	wykazać się (błrus. прадэманстраваць, паказаць, праявіць што-небудзь, праявіць, паказаць сябе ў чым-небудзь)
У працэсе маюць выказацца таксама абвінавачаныя. – W procesie mają wypowiedzieć się także oskarżeni. Młody człowiek powinien wykazać się przed pracodawcą doświadczeniem. – Малады чалавек павінен паказаць (прадэманстраваць) працадаўцы сваё веданне справы. Chłopcy zwykle chcą się wykazać przed pięknymi dziewczynami. – Хлопцы часта хочуць паказаць сябе перад прыгожымі дзяўчатамі.		
гадаць	wróżyc	pot. gadać (błrus. гутарыць, гаманіць, гаварыць)
Беларуская Праваслаўная Царква настойліва заклікае не гадаць на Раство, бо лічыць варажбу дзякім грахам. – Białoruska Cerkiew prawosławna zdecydowanie apeluje, by nie wróżyc podczas Bożego Narodzenia, uważa bowiem wróżenie za grzech ciężki. Kiedy spotkam starego przyjaciela, mogę z nim gadać godzinami. – Калі я сустрэну даўняга сябра, магу з ім гутарыць гадзінамі.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
галасаванне	głosowanie	hałasowanie (błrus. шум, крык)
На выбарчых участках у студэнцкіх гарадках краіны пачалося датэрміновае галасаванне. – W lokalach wyborczych na kampusach studenckich rozpoczęło się przedterminowe głosowanie. W nocy obudziło nas hałasowanie wygłodniałych kotów, które najwyraźniej szukały czegoś do jedzenia na śmietniku. – Ноччу разбудзіў нас крык галодных катоў, якія безумоўна шукалі што-небудзь паесці на сметніку.		
галасаваць	głasować	hałasować (błrus. шумець, грукатаць)
За каго будуць галасаваць беларусы на прэзідэнцкіх выбарах? – Na kogo będą głosować Białorusini w wyborach prezydenckich? Warszawscy urzędnicy robią wszystko, by zakupić dla miasta tramwaje, które nie będą hałasować. – Варшаўскія чыноўнікі робяць усё, каб набыць для горада трамвай, якія не будуць шумець.		
гарбуз	dynia	arbuz (błrus. кавун)
Гарбузы з Турцыі вельмі смачныя. – Dynie tureckie są bardzo smaczne. Arbuz jest rodzajem dyni. – Кавун – гэта від гарбуза.		
гель	żel, pianka	hel (błrus. гелій)
Ці мужчыны таксама прымяняюць гель для валасоў? – Czy mężczyźni też stosują żel do włosów? Hel występuje na Ziemi głównie w atmosferze. – Гелій на Зямлі прысутнічае галоўным чынам у атмасферы.		
гераіня	bohaterka	heroína (błrus. гераін)
Галоўная гераіня рамана – гэта пятнаццацігадовая дзяўчынка. – Główną bohaterką powieści jest piętnastoletnia dziewczynka. Heroína to szczególnie niebezpieczny narkotyk. – Гераін – гэта асабліва небяспечны наркотык.		
глыбока	głęboko	głęboka (błrus. глыбокая)
Папа глыбока занепакоены сітуацыяй у Лурдзе пасля паводкі. – Papież jest głęboko zaniepokojony sytuacją w Lourdes po powodzi. Czy rzeka Wisła jest głęboka? – Ці рака Вісла глыбокая?		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
гора	1. smutek, zmartwienie; 2. bieda, nieszczęście	góра (błrus. gapa)
У сям’і гора – бацьку звольнілі з працы. – W rodzinie panuje smutek – ojca zwolniono z pracy. У Польшчы 10 красавіка 2010 г. было вялікае гора – загінуў прэзідэнт краіны. – Polskę 10 kwietnia 2010 r. dotknęło wielkie nieszczęście – zginął prezydent państwa. Dzierżyńska Góra to najwyższy punkt na Białorusi. – Гара Дзяржынская – найвышэйшы пункт у Беларусі.		
грузавы	ciężarowy, towarowy	gruzowy (błrus. друзавы)
Кампанія набыла новы грузавы аўтамабіль. – Firma kupiła nowy samochód ciężarowy. Czy w Warszawie była kiedyś fabryka gruzu? – Ці ў Варшаве быў калісьці друзавы завод?		
грып	grypa	grzyb (błrus. грыб)
Грып – гэта інфекцыйнае захворванне. – Grypa to choroba zakaźna. Koźlarz, mój ulubiony grzyb, rośnie przy brzozech. – Падбярэзавік, мой любімы грыб, расце ля бяроз.		
гук	dźwięk	huk (błrus. грукат, шум, грукатанне)
Самалёт ляцеў са скорасцю гуку. – Samolot leciał z prędkością dźwięku. „А” – гэта галосны гук. – „A” jest samogłoską. Nawet noszą maszyny w fabryce pracują i w całej okolicy słyszeć ich huk. – Нават ноччу на заводзе працуюць машыны і чутно іх грукат ва ўсім наваколлі.		
гучаць	dźwięczeć, brzmieć, rozlegać się, rozbrzmiewać	huczeć (błrus. гусці/гудзець, шумець, грукатаць, раўці, грымець)
Ці падабаліся табе песні, якія гучалі ўчора на канцэрце? – Czy podobały ci się pieśni, które wczoraj rozbrzmiewały na koncercie? Radio chyba nie działa – włączyłem je rano, ale tylko huczy. – Хіба радыё не дзейнічае – я ўключыў яго раніцай, але яно толькі шуміць. Radio nagle zaczęło huczeć i nie można było rozmawiać. – Раптам радыё пачало гудзець і размаўляць было немагчыма.		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
давесці	doprowadzić; ~ да дзвярэй do- prowadzić do drzwi; ~ справу да канца doprowadzić sprawę do końca; ~ да слёз doprowadzić do łez	довіе́сць (błrus. даказаць)
Лекар хацеў давесці хворага да машыны хуткай дапамогі. – Lekarz chciał doprowadzić chorego do karetki. Prokurator chciał dowieść, że oskarżony ukradł samochód sąsiada. – Пракурор хацеў даказаць, што абвінавачаны ўкраў машыну суседа.		
даво́лі	dość, dosyć	do woli (błrus. уволю)
У гэтым рэстаране мы чакалі абед даво́лі доўга. – W tej restauracji czekaliśmy na obiad dość długo. Дзеці! даво́лі гуляць! Вяртайцеся дадому! – Dzieci! Dość zabawy! Wracajcie do domu! U babci zawsze możemy jeść do woli. – У бабулі мы заўсёды можам есці ўволю.		
даказа́ць	udowadniać	dokazywać (błrus. забяўляцца)
Адвакат спрабуе даказаць невінаватасць падазронага. – Adwokat będzie próbował udowadniać, że podejrzany jest niewinny. Nasze dziecko przebrało się za czarodzieja, tańczyło i dokazywało do nocy. – Наша дзіця перапанулася ў чарадзея, танцавала і забяўлялася да ночы.		
дакладна	na pewno	dokładna (błrus. дасканальная)
Дакладна я не забуду заўтра патэлефанаваць маці і павіншаваць яе з днём народзінаў. – Na pewno nie zapomnę zadzwonić jutro do matki i złożyć jej życzeń z okazji urodzin. Specjaliści z dziedziny konsultingu przeprowadzili dokładną weryfikację i analizę naszego projektu i opracowali biznesplan. – Спецыялісты ў галіне кансалтынга змаглі правесці дасканальную праверку і аналіз нашага праекта і распрацавалі бізнес-план.		
далё́ка	daleko	daleka (błrus. далёкая)
Яна не жыве ад цябе так далё́ка. – Ona nie mieszka tak daleko od ciebie. Przed nami daleka droga. – Перад намі далё́кая дарога.		
даручы́ць	1. polecić, zlecić; 2. powierzyć, oddać pod opiekę	dořečzyć (błrus. даць, падаць, перадаць, даставіць)
Нам даручылі арганізаваць экскурсію. – Polecono nam zorganizowanie wycieczki. Мая жонка даручыла дзяцей маці. – Moja żona oddała dzieci pod opiekę matce.		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Listonosz nie doręczył mi żadnego listu. – Паштальён не даставіў мне ніякага пісьма.		
даручэнне	polecenie, zlecenie	doręczenie (błrus. падача, перадача, дастаўка)
Міністр фінансаў даў даручэнне свайму намесніку падрыхтаваць праект бюджэта да канца траўня. – Minister finansów wydał polecenie swojemu zastępcy, by przygotował projekt budżetu do końca maja. Doręczenie listu poleconego musi być potwierdzone. – Дастаўка заказнога пісьма павінна быць пацверджаная.		
дарэчы	1. w porę, w odpowiedniej chwili; 2. nawiasem mówiąc	do rzeczy (błrus. разумна, за справу)
Грошы прыйшлі дарэчы. – Pieniądze przysły w porę. Дарэчы, яго здольнасцяў я яшчэ не ведаю. – Nawiasem mówiąc, jego zdolności jeszcze nie znam. Wreszcie powiedziałeś coś do rzeczy! – Урэшце ты сказаў штосьці разумнае. Dość gadania! Pora przejść do rzeczy! – Хопіць размоў! Час узяцца за справу!		
дзецца	podziać się	dziać się (błrus. здарыцца)
Куды ён дзеўся (падзеўся)? – Gdzie on się podział? Dlaczego płaczesz? Co się dzieje? – Чаму (Чаро) плачаш? Што здарылася?		
добра	dobrze	dobra (błrus. 1. добрая; 2. смачная; 3. маёмасці, валоданні)
Яна адчувае сябе ўжо добра. – Ona czuje się już dobrze. Moja sąsiadka chętnie pomaga innym – to taka dobra dziewczyna. – Мая суседка ахвотна дапамагае іншым – гэта такая добрая дзяўчына. Ta zupa jest naprawdę bardzo dobra. – Гэты суп сапраўды вельмі смачны. Mój dziadek miał wielkie dobra na południu Polski. – У майго дзядулі былі вялікія маёмасці на поўдні Польшчы.		
дума	zaduma, rozmyślanie, rozważanie	duma (błrus. гонар, гордасць, ганарыстасць)
Думу думаць. – Snuć rozważania. Mam swoją dumę i nie pozwolę się poniżać. – У мяне свой гонар і я не дазволю прыніжаць сябе. Jego дума jest wielka – jest taki pewny siebie. – Ён вельмі горды – ён вельмі ўпэўнены ў сябе.		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
дзяржава	państwo	dzierżawa (błrus. арэнда)
Беларусь – гэта дзяржава ва Усходняй Еўропе, найбольшая па тэрыторыі сярод краін Еўропы, якія не маюць выхаду да мора. – Białoruś to państwo w Europie Wschodniej, terytorialnie największe wśród krajów Europy niemających dostępu do morza. Dzierżawa garaży w Warszawie podrożała w tym roku. – Арэнда гаражоў у Варшаве ў гэтым годзе падаражэла.		
ежа	jedzenie, posiłek, pożywienie	jeż (błrus. вожык)
Ежа ў гэтым рэстаране – смачная. – Jedzenie w tej restauracji jest smaczne. Jeż to ssak z kolcami. – Вожык – гэта млекакормячае з іголкамі.		
жаданне	pragnienie, chęć	żądanie (błrus. патрабаванне)
Усё жыццё – гэта пілігрымка і таму жаданне пілігрымаваць закладзена ў сэрцы чалавека. – Café życia to pielgrzymka i dlatego pragnienie pielgrzymowania jest złożone w sercu człowieka. Часам жаданне прадэманстраваць сваю рацыю мацнейшае за здаровы сэнс. – Czasami chęć zademonstrowania swojej racji jest silniejsza niż zdrowy rozsądek. UE powinna poprzeć żądanie protestujących dotyczące przeprowadzenia nowych wyborów. – ЕС павінен падтрымаць патрабаванне пратэстуючых аб правядзенні новых выбараў.		
жонка	żona	pieszcz. żonka (błrus. жоначка)
Мая жонка – беларуска. – Moja żona jest Białorusinką. Ja i moje słońeczko, to jest moja żonka, byliśmy po ślubie bardzo szczęśliwi. – Я і маё сонейка, мая жоначка, былі пасля шлюбу вельмі шчаслівыя.		
живот	brzuch	żywot (błrus. жыццё)
У мяне баліць живот. – Brzuch mnie boli. Jutro znów do pracy – ciężki żywot... – Заўтра ізноў на працу – цяжкае жыццё...		
жылы	mieszkalny	żyły (błrus. вены)
Гэта жылы будынак. – To jest budynek mieszkalny. Żyły prowadzą krew do serca. – Вены нясуць кроў да сэрца.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
завод	zakład, fabryka	zawód (błrus. 1. прафесія, спецыяльнасць; 2. расчараванне)
Гэта завод, на якім працуе мой бацька. – To jest fabryka, w której pracuje mój ojciec. Jaki pan ma zawód? – Кто вы па прафесіі? Przeżyła zawód, gdy dowiedziała się, że nie dostanie stypendium. – Яна перажыла расчараванне, калі даведалася, што не атрымае стыпендыі.		
загінуць	zginąć, umrzeć	zaginać (błrus. знікнуць, прапасці)
У пажары маглі загінуць тысячы чалавек. – W pożarze mogły zginąć tysiące ludzi. Прагназуюцца, што падчас другой хвалі грыпу можа загінуць ад 34 да 240 тысяч людзей ад гэтай хваробы*. – Przewiduje się, że podczas drugiej fali grypy może umrzeć na tę chorobę od 34 do 240 tysięcy ludzi. Sąsiadka wyszła z domu trzy dni temu i jeszcze nie wróciła – policja twierdzi, że mogła zaginać. – Суседка выйшла з хаты тры дні таму назад і яшчэ не вярнулася – паліцыя сцвярджае, што яна магла знікнуць. * Za: http://bas.racjya.com/news/naviny/zamezhzha/22234.html .		
заказ	zamówienie	zakaz (błrus. забарона)
Афіцыянт узяў ужо наш заказ. – Kelner już przyjął nasze zamówienie. Jutro i w poniedziałek na polskich drogach obowiązuje zakaz ruchu ciężarówek o wadze przewyższającej 12 ton. – Заўтра і ў панядзелак на польскіх дарогах абавязвае забарона руху для грузавікоў, вага якіх перавышае 12 тон.		
заказаць	zamówić	zakazać (błrus. забараніць)
Я хацеў бы заказаць піцу. – Chciałbym zamówić pizzę. Nie jestem dzieckiem i nie możesz mi niczego zakazać. – Я не дзіця і ты не можаш мне нічога забараніць.		
заказы	1. zamówiony, na zlecenie/zamówienie; 2. polecony	zakaźny (błrus. інфекцыйны)
Гэта заказы аўтобус. – To jest zamówiony autokar. Гэта было заказное забойства. – To było zabójstwo na zlecenie. Паштальён уручыў мне заказы ліст. – Listonosz wręczył mi list polecony. Грыпа to choroba zakaźna. – Грып – гэта інфекцыйнае захворванне.		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
закон	1. prawo, ustawa; 2. zasady, reguły, wymogi	zakon (błrus. ордэн)
Канстытуцыя – гэта галоўны закон дзяржавы. – Konstytucja to główna ustawa w państwie. Прыняты закон правапісу прадугледжвае, што слова <i>Прэзідэнт</i> будзе пісацца з вялікай літары. – Przyjęte zasady pisowni przewidują, że wyraz <i>Prezydent</i> będzie pisany wielką literą. Zakon jezuitów walczył z Reformacją. – Ордэн езуітаў змагаўся з Рэфармацыяй.		
законны	1. prawny, prawomocny, legalny; 2. uzasadniony, słuszny, sprawiedliwy	zakonny (błrus. ордэнскі, манаскі)
Апошні прысуд суда ўжо законны. – Ostatni wyrok sądu jest już prawomocny. У судах можна спадзявацца на аб'ектыўнасьць і законны прысуд. – Od sądów można oczekiwać obiektywności i sprawiedliwego wyroku. Czy w Mińsku jest jakiś dom zakonny jezuitów? – Ці ў Менску існуе які-небудзь манаскі дом езуітаў?		
запомніць	zapamiętać	zapomnieć (błrus. забыць)
Мой адрас лёгка запомніць. – Mój adres łatwo zapamiętać. Zapomniałem, gdzie położyłem klucze. – Я забыў, дзе я паклаў ключы.		
зараз	teraz	zaraz (błrus. зараз жа)
Зараз я сушы валасы і не магу размаўляць па тэлефоне. – Teraz suszę włosy i nie mogę rozmawiać przez telefon. Jestem teraz zajęty, ale zaraz odpowiem na twoje pytanie. – Я цяпер заняты, але зараз жа адкажу на тваё пытанне.		
засада	zasadzka	zasada (błrus. прынцып, правіла)
Жаўнеры падрыхтавалі засаду для танка праціўніка. – Żołnierze przygotowali zasadzkę na czołg przeciwnika. Jest taka zasada, że gdy ktoś mówi, to mu się nie przerywa. – Ёсць такі прынцып, што калі хтосьці гаворыць, то яго не перабіваюць. Nazwiska w języku polskim odmieniamy – taka jest zasada. – Прозвішчы ў польскай мове скланяюцца – такое ёсць правіла.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
засадны	zasadzkowy	zasadny (błrus. абгрунтаваны)
Засадны полк кінуўся на немцаў і так мы выйгралі бітву. – Pułk zasadzkowy rzucił się na Niemców i tak wygraliśmy bitwę. Europejscy politycy uważają, że krok Unii Europejskiej dotyczący nowych wyborów był zasadny. – Еўрапейскія палітыкі думваюць, што крок Еўрасаюза ў бок новых выбараў быў абгрунтаваны.		
затканы	1. (u)tkany; 2. <i>przen.</i> wypełniony	zatkany (błrus. założony, zasmechany, zabity, zatknuty)
Затканы або вышыты фартух быў абавязковым кампанентам дадзенага касцюма. – Tkany lub haftowany fartuch był nieodłącznym elementem danego ubioru. Дом быў затканы васількамі. – Dom był wypełniony chabrami. Не могу выразне мовіць, бо мам катар і затканы нос. – Я не магу выразна гаварыць, бо у мяне насмарк і заложаны нос. Не wiem, gdzie zmyjemy naczynia, bo zlew jest zatkany. – Я не ведаю, дзе мы памыем пасуду, бо ракавіна засмечаная (забітая). On ma uszy zatkanie wata. – У яго вушы заткнуты ватай.		
зручнасць	wygoda	zręczność (błrus. добрая фізічная форма, спрыт)
Для яго самае важнае ў жыцці – зручнасць. – Dla niego najważniejsza jest wygoda życia. Быў w wojsku i teraz odznacza się dużą zręcznością. – Ён быў у арміі і цяпер вылучаецца добрай фізічнай формай. On da sobie w życiu radę, bo odznacza się dużą zręcznością. – Ён дасць сабе ў жыцці рады, бо вылучаецца вялікім спрытам.		
зручны	wygodny	zręczny (błrus. натрэніраваны, спрытны, знаходлівы)
Я магу сядзець за камп'ютарам гадзінамі, бо ў мяне зручнае крэсла. – Mogę siedzieć przy komputerze godzinami, bo mam wygodne krzesło. Быў w wojsku i teraz jest bardzo zręczny. – Ён быў у арміі і цяпер вельмі натрэніраваны. On da sobie w życiu radę, bo jest bardzo sprytny. – Ён дасць сабе ў жыцці рады, бо ён вельмі спрытны.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
з’ява	1. zjawisko; 2. scena, odsłona (sztuki)	zjawa (błrus. привід, здань, мроя)
Паранармальная з’ява – гэта з’ява, якую цяжка растлумачыць з навуковага пункту гледжання. – Zjawisko paranormalne to zjawisko, które trudno wytłumaczyć z naukowego punktu widzenia. З’ява першая гэтай п’есы расказвае пра беларусаў і палякаў, якія жывуць на памежжы. – Pierwsza scena tej sztuki opowiada o Białorusinach i Polakach żyjących na pograniczu. Dziadek umarł rok temu, a mamie wczoraj znów wydawało się, że widzi go pracującego w ogrodzie – powiedziałem jej, że to musiała być jakaś zjawa. – Дзядуля памёр год таму, а маме ізноў здавалася, што яна бачыць, як ён працуе ў агародзе – я сказаў ёй, што гэта безумоўна была нейкая мроя.		
іграць	grać	igrać (błrus. гуляць, жартаваць, забаўляцца, свавольць)
Як хутка навучыцца іграць на біржы? – Jak szybko nauczyć się grać na giełdzie? Dzieciom trzeba wyraźnie powiedzieć, że igrać z ogniem jest niebezpiecznie. – Дзецям трэба выразна растлумачыць, што забаўляцца агнём небяспечна.		
казаць	mówić	kazać (błrus. загадваць)
Папа рымскі заўтра ў Матрыдзе будзе казаць маладым людзям з цэлага свету пра Бора. – Papież jutro w Madrycie będzie mówić o Bogu młodym ludziom z całego świata. Możesz mnie poprosić, żebym ci pomógł, ale nie możesz mi kazać. – Ты можаш мяне папрасіць, каб я табе дапамог, але не можаш мне загадваць.		
каляда	Boże Narodzenie	kołęda (błrus. калядка)
Каляда – гэта маё любімае свята. – Boże Narodzenie to moje ulubione święto. Przy stole wigilijnym powinna rozbrzmiewać kołęda. – За калядным сталом павінна гучаць калядка.		
каляды	Boże Narodzenie	kołędy (błrus. калядкі)
Каляды – гэта маё любімае свята. – Boże Narodzenie to moje ulubione święto. Przy stole wigilijnym powinny rozbrzmiewać kołędy. – За калядным сталом павінны гучаць калядкі.		
кансерватар	konserwatysta	konserwator (błrus. захавальнік, механік)
Па перакананнях ён правы кансерватар. – Z poglądów jest prawicowym konserwatystą.		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Ona obecnie pracuje jako konserwator w Muzeum Narodowym w Warszawie. – Яна цяпер працуе захавальнікам Нацыянальнага музея ў Варшаве. Pracuję w fabryce jako konserwator maszyn. – Я працую на заводзе механікам машын.		
кароль	król	Karol (błrus. Карл, Караль)
Кароль Швецыі ўручае Нобелеўскую прэмію. – Król Szwecji wręcza Nagrodę Nobla. Papież Jan Paweł II miał na imię Karol. – Папу рымскага Яна Паўла II звалі Караль.		
карэнны	1. rdzenny; 2. gruntowny, radykalny, zasad- niczy	korzenny (błrus. бакалейны)
Абарыгены – гэта карэннае насельніцтва Аўстраліі. – Aborygeni to rdzenna ludność Australii. Неабходны карэнныя змены ў эканоміцы. – Potrzebne są gruntowne zmiany w gospodarce. Czy w Warszawie jest sklep korzenny? – Ці ў Варшаве ёсць бакалейная крама?		
клятва	przysięga	kłątwa (błrus. праклён)
Шлюбная клятва мае глыбокі сэнс. – Przysięga małżeńska ma głęboki sens. Kłątwa, którą rzuciła zła czarownica, sprawiła, że królewna nie mogła odczuwać radości. – Праклён, кінуты злой ведзьмай, стаў прычынай таго, што каралеўна не магла адчуваць радасць.		
кукла	kok	kukła (błrus. лялька)
У яе старая мясцовая прычоска – валасы заплеценыя ў куклу. – Ona ma starą miejscową fryzurę – włosy zaplecione w kok. W Iranie tłum demonstrantów spalił kukłę prezydenta USA. – У Іране натоўп дэманстрантаў спаліў ляльку прэзідэнта ЗША.		
купэ	przedział	pot. kupę (błrus. шмат, многа)
У купэ ўвайшлі двое пасажыраў. – Do przedziału weszło dwóch pasażerów. Kupę czasu zajmuje mi sprzątanie mieszkania. – Шмат часу займае ў мяне прыбіранне кватэры.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
ласка	1. pieśczoта; 2. życliwość, serdeczność; 3. łasica	łaska (błrus. дабрата, памілаванне, дар)
Мацярынская ласка – гэта тое, што любіць кожнае дзіця. – Matczyna pieśczoта jest czymś, co lubi każde dziecko. Дзякуй за ласку. – Dziękuję za życliwość. Ласка як кот таксама ловіць мышэй. – Łasica, tak jak kot, także łapie myszy. Czy możesz mi pomóc, z łaski swojej? – Будзь добры, дапамажы мне! Prezydentowi przysługuje prawo łaski i może on ułaskawić skazanego przez sąd. – У прэзідэнта права памілавання і ён можа памілаваць асуджанага судом. Nie zasłużyłem na tak piękną żonę, a to, że jest ona moją żoną, uważam za wielką łaskę. – Я не заслужыў такой прыгожай жонкі, а факт, што яна мая жонка, лічу вялікім дарам.		
ласкава	życzliwie, serdecznie	łaskawa (błrus. літасцівая, міласэрная)
Яна ласкава паглядзела на яго. – Spojrzała na niego życzliwie. Miłość cierpliwa jest, łaskawa... – Каханне цяплівае, літасцівае...		
ласкавы	1. czuły, tkliwy, pieśczożliwy; 2. życliwy, serdeczny; 3. <i>przen.</i> łagodny, delikatny	łaskawy (błrus. літасцівы, міласэрны)
Жанчыны любяць слухаць ласкавыя словы. – Kobiety lubią słuchać czułych słów. Калі зайшла ў аўтобус, сустрэла ласкавы позірк вадзіцеля. – Kiedy weszła do autobusu, spotkała życliwe spojrzenie kierowcy. Калі мы шпацыравалі, дзьмуў ласкавы вецер. – Kiedy spacerowaliśmy, wiał łagodny wiatr. Jego brat był bardzo łaskawy i nigdy nie krzyczał na swoje dzieci. – Яго брат быў вельмі літасцівы і ніколі не караў сваіх дзяцей. Bóg jest sprawiedliwy, ale łaskawy. – Бог справядлівы, але міласэрны.		
лекцыя	wykład, odczyt, prelekcja	łeckja (błrus. урок)
Заўтрашняя лекцыя была адмененая прафесарам – прачытае ён яе на наступным тыдні. – Jutrzejszy wykład został odwołany przez profesora – wygłosi go w następnym tygodniu. Kiedy byłem w szkole podstawowej, moją ulubioną lekcją była matematyka. – Калі я быў у пачатковай школе, мой любімы ўрок быў па матэматыцы.		
лоб	czoło	posp. łeb (błrus. галава, галава звера)
Бацька абняў дочку і пацалаваў у лоб. – Ojciec objął córkę i pocałował w czoło.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Uczesz się w końcu, bo nie mogę patrzeć na twój łeb. – Прычашы ўрэшце валасы, бо не магу глядзець на тваю галаву. Łeb prosiaka może być naprawdę ciężki. – Галава парасяці можа быць сапраўды цяжкай.		
любы	każdy, jakikolwiek	luby (błrus. przyjemny, miły, каханы, дарогі)
Вазьмі любы слоўнік, які табе падабаецца. – Weź jakikolwiek słownik, który ci się podoba. Мой luby dał mi dziś rano kwiaty i zaprosił do kina. – Мой каханы падараваў мне сягоння раніцай кветкі ды запрасіў у кіно.		
мабыць	chyba, pewnie, być może, bodajże	ma-być (błrus. має быць)
Быў мабыць ліпень 2010 г., калі яны першы раз у жыцці ўбачыліся. – Był bodajże lipiec 2010 r., kiedy pierwszy raz w życiu się zobaczyli. Jutro ma być bardzo ważne spotkanie z przedstawicielem nowej firmy. – Заўтра мае быць вельмі важная сустрэча з прадстаўніком новай фірмы.		
магазін	sklep	magazyn (błrus. 1. склад; 2. часопіс)
Я іду ў прадуктовы магазін за пакупкамі. – Idę do sklepu spożywczego po zakupy. Supermarket buduje nowy magazyn pod Warszawą. – Супермаркет будзе новы склад пад Варшавай. Jaki jest obecnie najpopularniejszy magazyn dla mężczyzn? – Які цяпер самы папулярны часопіс для мужчын?		
мала	mało	mała (błrus. маленькая)
Асталася вельмі мала малака. – Zostało bardzo mało mleka. Dla dzieci nawet mała ilość alkoholu jest szkodliwa. – Для дзяцей нават маленькая колькасць алкаголю шкодная.		
мара	marzenie	mara (błrus. злы сон, кашмар)
Паехаць у падарожжа вакол свету – гэта мая мара. – Moim marzeniem jest pojechać w podróż dookoła świata. Obudziła się z krzykiem w środku nocy i dopiero po chwili zrozumiała, że wszystko jest w porządku, to była tylko mara. – Прачнулася з крыкам у сярэдзіне ночы і толькі праз хвіліну зразумела, што ўсё ў парадку, што гэта быў толькі начны кашмар.		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
мэта	cel	meta (błrus. фініш)
Мэта апраўдвае сродкі. – Cel uświęca środki. Nie ukończył biegu, choć meta była zaledwie dziesięć metrów przed nim. – Ён не скончыў бегу, хаця фініш быў толькі за дзесяць метраў ад яго.		
мяч	piłka	miecz (błrus. меч)
На дзень нараджэння бацька набыў сыну футбольны мяч. – Na urodziny ojciec kupił synowi piłkę nożną. Średniowieczny miecz króla Kazimierza Wielkiego można podziwiać w Muzeum Narodowym w Warszawie do końca maja. – Сярэднявечны меч караля Казіміра Вялікага можна паглядзець у Нацыянальным музеі ў Варшаве да канца траўня.		
надвор'е	pogoda	na dworze (błurs. на дварэ)
Надвор'е сягоння цудоўнае, каб паехаць на экскурсію. – Pogoda jest dziś wyśmienita, by pojechać na wycieczkę. Na dworze jest zimno, więc zostanę w domu. – На дварэ холадна – значыць, застануся дома.		
намякаць	robić aluzję	namakać (błrus. намакаць)
Мужчына часта не разумее жанчыну, якая замест таго, каб сказаць штосьці адкрытым тэкстам, пачынае намякаць. – Mężczyzna często nie rozumie kobiety, która zamiast powiedzieć coś otwarcie, zaczyna robić aluzję. Podczas wczorajszej ulewy nasz namiot zaczął namakać i trochę wody dostało się do środka. – У час учарашняга ліўня наша палатка пачала намакаць і крыху вады папала ўнутр.		
направа	w prawo	naprawa (błrus. рамонт)
Направа трэба павярнуць за ратушай, а не перад ёй. – W prawo należy skręcić za ratuszem, a nie przed. Naprawa samochodu po wypadku dużo nas kosztowała. – Рамонт аўтамабіля пасля аварыі дорага нам абышоўся.		
напэўна	chyba	na pewno (błrus. абавязкова)
Яшчэ я не вырашыла, што буду рабіць заўтра, напэўна пайду ў кіно. – Jeszcze nie zdecydowałam, co będę jutro robić, chyba pójdę do kina.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Na pewno nie zapomnę zadzwonić jutro do mamy i złożyć jej życzeń z okazji urodzin. – Я абавязкова не забуду заўтра патэлефанаваць маці і павіншаваць яе з днём народзінаў.		
нарадзіцца	urodzić się	narodzić się (błrus. параіцца)
Ён хацеў бы нарадзіцца ў XXII стагоддзі. – Chciałby się urodzić w XXII wieku. Chciałby narodzić się z rodzicami, zanim podejmie ostateczną decyzję w sprawie wyboru studiów. – Ён хацеў бы параіцца з бацькамі, перш чым прыме канчатковае рашэнне ў справе выбару ВНУ.		
нявеста	narczona, panna młoda	podn. niewiasta (błrus. жанчына)
Калі ўжо ў яго ёсць нявеста, значыць яны хутка пажэняцца. – Skoro on ma już narzeczoną, to znaczy, że wkrótce się pobiorą. У дзень вяселля нявеста выглядала сапраўды цудоўна. – W dniu wesela panna młoda wyglądała naprawdę cudownie. Maryja, matka Chrystusa, to niewiasta, która uwierzyła we wszystko, co powiedział Bóg. – Панна Марыя, маці Хрыста, гэта жанчына, якая паверыла ўсяму, што сказаў Бог.		
ордэр	1. nakaz; 2. przydział	order (błrus. ордэн)
Міліцыя мае ордэр на вобыск у кватэры падазраванага. – Milicja ma nakaz rewizji mieszkania podejrzanego. Маці атрымала ордэр на кватэру. – Matka dostała przydział na mieszkanie. Prezydent przyznał order strażakowi, który uratował z pożaru dwoje dzieci. – Прэзідэнт узнагародзіў ордэнам пажарніка, які выратаваў двое дзяцей з пажару.		
павага	poważanie, szacunek, uszanowanie	powaga (błrus. поважнасць, важнасць, сур'ёзнасць, значнасць)
З повагай. – Z poważaniem. З пажылымі людзьмі мы павінны абыходзіцца з повагай. – Starszych ludzi powinniśmy traktować z szacunkiem. Асновай суіснавання людзей павінна быць павага да правоў кожнага*. – Podstawą współzycia ludzi powinno być uszanowanie praw każdego. Prezydent przemawiał z powagą. – Прэзідэнт прамаўляў сур'эзна. Nikt nie zdaje sobie sprawy z powagi sytuacji. – Ніхто не ўсведамляе важнасці сітуацыі. * Za: http://catholic.by/2/home/world/news/40-foreign/107326-karaganda.html.		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
памяшканне	pomieszczenie, siedziba	mieszkanie (błrus. кватэра)
Кухня (ням.: <i>Küche</i>) – гэта асобнае памяшканне з плітой, печчу для прыгатавання ежы*. – Kuchnia (niem. <i>Küche</i>) to osobne pomieszczenie z płytą i kuchenką do przygotowywania jedzenia. Музей Быкава шукае памяшканне**. – Muzeum Bykaowa szuka siedziby. Wziąłem kredyt i kupiłem mieszkanie. – Я ўзяў крэдыт і набыў кватэру. * Za: http://be.wikipedia.org/wiki. ** Za: http://old.kamunikat.org/3171.html&lang=PL.		
парада	porada, rada	parada (błrus. парад)
Твая парада мне вельмі дапамагла – дзякуй вялікі. – Twoja rada bardzo mi pomogła – dziękuję bardzo. Milicja rozgoniła paradę gejów. – Міліцыя разагнала гей-парад.		
параніць	zranić, skaleczyć	poronić (błrus. мець выкідыш, неданасіць дзіця, спараніць, скінуць, выкінуць,)
Будзь асцярожны з гэтым вялікім нажом, бо можаш параніць сабе руку. – Bądź ostrożny z tym wielkim nożem, bo możesz sobie skaleczyć rękę. Czy w piątym miesiącu ciąży można poronić? – Ці на пятым месяцы цяжарнасці можна мець выкідыш?		
парушыць	1. zakłócić; 2. naruszyć, złamać	poruszyć (błrus. 1. паварушыць, зрушыць; 2. [за]крануць; 3. усхваляваць, крануць)
Мой дзядуля быў чалавекам, якому нішто ніколі не магло парушыць спакой. – Mój dziadek był człowiekiem, któremu nic nigdy nie mogło zakłócić spokoju. Ці вы калісьці парушылі закон? – Czy złamał pan kiedykolwiek prawo? Solidarność może poruszyć góry. – Салідарнасць можа зрушыць горы. W rozmowie z przywódcą Chin prezydent USA poruszył także kwestię praw człowieka. – У размове з лідэрам Кітая прэзідэнт ЗША закрануў таксама пытанне правоў чалавека. Wczorajszy film bardzo mnie poruszył. – Учораšní фільм вельмі мяне крануў.		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
парушэнне	(z)łamanie, wykroczenie	poruszenie (błrus. хваляванне)
Выраслі штрафы за парушэнне правілаў дарожнага руху*. – Zwiększono kary za łamanie zasad ruchu drogowego. П'янства ў грамадскім месцы – гэта не злачынства, а толькі парушэнне. – Pijaństwo w miejscu publicznym to nie przestępstwo, tylko wykroczenie. Informacja o kolejnej ciąży ciotki wywołała poruszenie w rodzinie. – Інфармацыя пра чарговую цяжарнасць цёткі выклікала хваляванне ў сям'і. Zwracam się z prośbą o poruszenie tego tematu w mediach. – Я звяртаюся з просьбай закрануць гэтае пытанне ў СМІ. * Za: http://new.racyja.com/content/vyrasli-shtrafy-za-parushenne-pravilau-darozhnaga-rukhu.		
пастка	pułapka, zasadzka	pestka (błrus. костачка)
У час палявання трэба паставіць не адну пастку. – Podczas polowania trzeba zostawić niejedną pułapkę. Ён хоча прыдумаць пастку для свайго ворага. – On chce obmyśleć zasadzkę na swojego wroga. Pestka brzoskwini jest dość duża. – Костачка персіка даволі вялікая.		
паступовы	stopniowy	postępowy (błrus. прагрэсіўны)
Асновай развіцця беларускай літаратуры гэтага перыяду быў паступовы рост нацыянальнай самасвядомасці народа*. – Podstawą rozwoju literatury białoruskiej tego okresu był stopniowy wzrost świadomości narodowej obywateli. Czy w Polsce może być postępowy katolicyzm? – Ці ў Польшчы можа быць прагрэсіўны каталіцызм? * Za: http://naparah.com/dis/ibel/kultura-belarusi-drugoj-palovy-xix-pachatku-xx-st.html.		
пахі	zapachy	pachy (błrus. падпахі)
Яна любіць пахі мужчынскіх дэзадарантаў. – Ona lubi zapachy męskich dezodorantów. Skóra pod pachami jest bardzo delikatna. – Скура падпаху вельмі далікатная.		
пашкада-ваць	pożalować	poszkadować (błrus. зрабіць крыўду)
Яго можна толькі пашкадаваць: ён узяўся на змаганне з ветракамі. – Można go tylko pożalować: zaczął walkę z wiatrakami. Gdy stracił panowanie nad kierownicą, próbował robić wszystko, by nie zrobić krzywdy pieszym idącym obok chodnikiem. – Калі страціў кантроль над рулём, спрабаваў рабіць усё, каб не зрабіць крыўды пешым, якія ішлі па тратуары побач.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
пенсія	1. renta; 2. emerytura	pensja (błrus. зарплата)
Мой дзядзька на пенсіі. – Mój wujek jest na rencie. У маёй бабулі маленькая пенсія. – Moja babcia ma małą emeryturę. Ile wynosi średnia pensja w Polsce? – Якая сярэдняя зарплата ў Польшчы?		
плодовы	owocowy	plodowy (błrus. дародавы)
Заўсёды я хацела мець на дачы вялікі плодовы сад. – Zawsze chciałam mieć na działce duży sad owocowy. Życie plodowe dziecka to bardzo ważny okres. – Дародавае жыццё – гэта вельмі важны перыяд.		
пляцоўка	1. miejsce specjalnego przeznaczenia; 2. tylna lub przednia część tramwaju/autobusu	placówka (błrus. прадстаўніцтва)
30 лістапада адбыўся конкурс пад назвай „Дзіцячая пляцоўка, аб якой марыць дзятва”*. – 30 listopada odbył się konkurs pod hasłem „Plac zabaw, o którym marzą dzieci”. Горад Ліда зараз агульная будаўнічая пляцоўка**. – Miasto Lida jest obecnie wielkim placem budowy. Задняя пляцоўка трамвая была пустая. – Tylna część tramwaju była pusta. Chciałabym pracować w polskiej placówce w Mińsku. – Я хацела б працаваць у польскім прадстаўніцтве ў Мінску. * Za: http://www.larslaj.by/news. ** Za: http://www.tvr.grodno.by/about/news/20/.		
поезд	pociąg	pojazd (błrus. сродак руху)
Дзе стаіць поезд на Варшаву? – Gdzie stoi pociąg do Warszawy? Samochód to mój ulubiony pojazd. – Аўтамабіль – гэта мой любімы сродак руху.		
поспех	sukces, powodzenie, osiągnięcie	pośpiech (błrus. паспешнасць)
Я здаў уступныя экзамены ва ўніверсітэт і гэта быў для мяне вялікі поспех. – Zdałem egzaminy wstępne na uniwersytet i był to dla mnie wielki sukces. Pośpiech jest złym doradcą. – Паспешнасць – гэта дрэнны дарадчык.		

Лексем біаўрускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
праязны	bilet	przejezdny (błrus. падарожны, праезджы, праезны)
Мяне мінскія кандуктаршы-кантралёры ніколі не пыталі: <i>Ваши праязны?</i> – Мніе nigdy mińskie konduktorki-kontrolerki nie pytały: <i>Pana bilet?</i> Z powodu remontu tunel nie był przejezdny. – 3-за рэмонта тунэль не быў праезны.		
практыка- ванне	ćwiczenie	praktykowanie (błrus. практыка, занятак)
Я вивучаю польскую мову і ўчора выканаў першае практыкаванне па польскай граматыцы. – Uczę się języka polskiego i wczoraj zrobiłem pierwsze ćwiczenie z polskiej gramatyki. Praktykowanie okultyzmu jest zakazane przez Kościół katolicki. – Практыка акультызму забаронена Каталіцкім касцёлам.		
прыбіраць	sprzątać	przybierać (błrus. прыбавіць, дадаць, павялічыць, узяць, упрыгожыць)
Яна была змучаная і не хацела прыбіраць пакой. – Była zmęczona i nie chciała sprzątać pokoju. Rzeka przybrała. – Прыбыло вады ў рацэ. Po ślubie mąż przybrał na wadze. – Пасля вясялля вага мужа павялічылася. Dziadek w czasie wojny przybrał pseudonim „Alek”. – Дзядуля ў час вайны узяў сабе псеўданім „Алек”. Przybrał salę na wesele. – Ён упрыгожыў залу да вясялля.		
прыгадаць	przypomnieć	przygadać (błrus. з’едліва сказаць, папікнуць, упікнуць, падпу-скаць шпількі)
Я не магу прыгадаць, калі я апошні раз быў у лекара. – Nie mogę sobie przypomnieć, kiedy ostatni raz byłem u lekarza. Powiedziała mu, że nawet jej 80-letni ojciec lepiej prowadzi samochód niż on – ale mu przygadała. – Яна яму сказала, што нават яе 80-гадовы бацька лепш вядзе машыну, чым ён – але ж яна яму з’едліва сказала.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
прыёмная	1. przyjmująca; 2. adopcyjna; 3. rekrutacyjna; 4. sekretariat	przyjemna (błrus. приемная)
Прыёмная ўстанова забяспечвае стыпендыяту харчаванне, засяленне і стыпендыю. – Instytucja przyjmująca zapewnia stypendyście wyżywienie, zakwaterowanie i stypendium. Прыёмная сям'я не можа быць створана, калі дзіця, што прымаецца на выхаванне, з'яўляецца блізім родзічам прыёмных бацькоў*. – Rodzina adopcyjna nie może zostać stworzona, jeśli dziecko, które ma być przyjęte na wychowanie, jest blisko spokrewnione z rodzicami adopcyjnymi. Прыёмная камісія не працуе па аўторках. – Komisja rekrutacyjna nie pracuje we wtorki. Прыёмная рэктара працуе з 10 гадзін. – Sekretariat rektora czynny jest od godziny 10. To była przyjemna rozmowa. – Гэта была прыемная размова. * Za: http://news.21.by/regional-news/2010/09/14/154101.html.		
прыкра	przykro	przykra (błrus. прыкрая)
Калі я пачула, што яна мяне не любіць, мне было прыкра. – Kiedy usłyszałam, że ona mnie nie lubi, było mi przykro. Nie opowiem ci, jak został inwalida, bo to przykra historia. – Я не раскажу табе, як ён стаў інвалідам, бо гэта прыкрая гісторыя.		
прыстойны	przyzwoity	przystojny (błrus. прыгожы)
Я не веру, што ты прыстойны чалавек, а не звычайны кар'ерыст. – Nie wierzę, że jesteś przyzwoitym człowiekiem, a nie zwykłym karierowiczem. Mój mąż jest bardzo przystojny. – Мой муж вельмі прыгожы.		
публічнасць	publiczny charakter, upublicznianie	publiczność (błrus. публіка)
Публічнасць з'яўляецца сродкам ачышчэння палітыкі. – Upublicznianie jest środkiem do oczyszczenia polityki. Publiczność biła brawo przez 20 minut po spektaklu. – Публіка апладзіравала 20 хвілін пасля спектакля.		
пукаць	puszczać bąki	pukać (błrus. стукаць; slang. цёрці)
Калі немаўля пачынае пукаць – гэта знак для маці, што ўсё ў парадку. – Kiedy niemowlę zaczyna puszczać bąki, to znak dla matki, że wszystko w porządku. Czy należy pukać do drzwi w urzędach? – Ці трэба стукаць у дзверы ва ўстановах?		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Kumpel ma nową dziewczynę i mówi, że chciałby ją pukać całą noc. – У другана новая дзяўчына, ён гаворыць, што хацеў бы яе церці ўсю ноч.		
радзіма	ojczyzna	rodzima (błrus. айчынная, родная)
Беларусь – гэта мая радзіма. – Białoruś jest moją ojczyzną. Rodzima prasa bardzo krytykuje premiera. – Айчынная прэса вельмі крытыкуе прэм'ера. Moja babcia urodziła się pod Gdańskiem i w jej domu mówiono po kaszubsku – to była jej mowa rodzima. – Мая бабуля нарадзілася пад Гданьскам і ў хаце размаўлялі па-кашубску – гэта была яе родная мова.		
разабрацца	1. uporać się; 2. zrozumieć	rozebrać się (błrus. распрануцца)
З карупцыяй трэба разабрацца! – Z korupcją trzeba się uporać! Зараз паспрабую разабрацца, як гэта робіцца. – Zaraz spróbuję zrozumieć, jak to się robi. Czy żeby zrobić karierę, trzeba się rozebrać w telewizji? – Ці каб зрабіць кар'єру, трэба распрануцца на тэлебачанні?		
разбірацца	znać się na czymś, orientować się w czymś	rozbiierać się (błrus. распранацца)
Вучымся разбірацца ў музыцы. – Uczymy się znać na muzyce. Czy u lekarza zawsze trzeba się rozbiierać? – Ці распранацца ў лекара трэба заўсёды?		
размоўны	1. konwersacyjny; 2. kolokwialny, potoczny	rozmowny (błrus. гаваркі, гаварлівы, балбатлівы)
Я шукаю вопытнага выкладчыка, які дае размоўныя ўрокі польскай мовы. – Szukam doświadczonego nauczyciela, który udziela konwersacji z języka polskiego. Без размоўнай практыкі цяжка авалодаць гутарковай мовай. – Bez konwersacji ciężko jest opanować język potoczny. Размоўны стыль маўлення – гэта стыль неафіцыйных зносін. – Styl potoczny to styl nieoficjalnych kontaktów. Zawsze mogę porozmawiać z moim tatą – on jest bardzo otwarty i rozmowny. – Заўсёды я магу паразмаўляць з маім бацькам – ён вельмі адкрыты і гаварлівы.		
ранні	wczesny	[po]ranny (błrus. ранішні)
У мяне быў вельмі ранні вопыт з алкаголем. – Bardzo wcześnie miałem doświadczenie z alkoholem. Выпаў ранні снег гэтай восенню. – Tej jesieni spadł wczesny śnieg.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Lubię jogging – nie ma nic przyjemniejszego niż poranny bieg przed pracą. – Я люблю бег трушком – няма нічога больш прыемнага, як ранішні бег перад працай.		
раса	rosa	rasa (błrus. 1. rasa; 2. порода)
Цяпер не буду шпацыраваць, бо на дварэ ранішняя раса. – Teraz nie pójdę na spacer, bo na dworze jest poranna rosa. Również Polacy należą do rasy białej człowieka. – Белая раса чалавека ахоплівае такасама палякаў. Jakiej rasy jest twój pies? – Якой пароды твой сабака?		
расказ	opowiadanie, narracja	rozkaz (błrus. загад)
Уся сям'я слухала расказ дзядулі. – Cała rodzina słuchała opowiadania dziadka. To nie jest rozkaz, tylko prośba. – Гэта не загад, а просьба.		
расол	solanka, zalewa	rosół (błrus. булён)
Для атрымання маласалёнай вяндрліны (2% солі) расол павінен утрымліваць 14% солі*. – Do otrzymania wędliny małosolnej (2% soli) solanka powinna mieć 14% soli. Kiedy jestem chory, piję rosół dla zdrowia. – Калі я хворы, п'ю булён для здароўя. * Za: http://mnon.ru/vn/san-tarna-g-g-en-chnyya-patrabavann-,-shto-prad-ya-lyayuttsa-da-pamyashkannya-abstalyavannya/vykarystanne-rasol,-bylykh-va-zhyvann.html.		
рухацца	(po)ruszać się, kroczyć, iść, po-suwać się	wulg. ruchać się* (błrus. wulg. трахацца)
Краіны ЕС змогуць рухацца вельмі хутка наперад у сваім эканамічным развіцці. – Kraje UE zdołają bardzo szybko kroczyć naprzód w swoim rozwoju gospodarczym. Nie chciał o niczym rozmawiać, a tylko ruchać się ze swoją dziewczyną. – Ён не хацеў ні пра што размаўляць, толькі трахацца са сваёй дзяўчынай. * Homonimiczność tych leksemów może spowodować wiele problemów. Polak, do którego Białorusinka powie: „Nam trzeba ruchać się” (z błrus. <i>Нам трэба рухацца</i>) może wcale nie zrozumieć od razu, że chciała powiedzieć: <i>Musimy już iść</i>.		
рыса	1. linia; 2. obszar, granice; 3. rysy, cecha	rysa (błrus. 1. драпіна; 2. расколіна, трэшчына)
Як намаляваць рысу на камп'ютары? – Jak namalować linię na komputerze? Рыса пад'ёму вады у беларускіх рэках змясцілася на іншы ўзровень. – Granica poziomu wody w białoruskich rzekach osiągnęła inną wartość. У яго рысы твару як у бацькі. – Rysy twarzy ma takie jak jego ojciec.		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
У нас вельмі падобная рыса характару – цярплівасць. – Mamu bardzo podobną cechę charakteru – cierpliwość. Мылем акно і зауважыў на szybie rysę. – Я мыў акно і заўважыў на шыбе драпіну. Robotnicy tynkowali ścianę, ale już po tygodniu zauważyłem na tynku rysy. – Рабочыя тынкавалі сцяну, але ўжо праз тыдзень я заўважыў на тынкоўцы трэшчыну.		
рэўнасць	zazdrość	równość (błrus. роўнасць)
Калі яе хлопец сказаў ёй, што сустрэнецца са сваёй сяброўкай, яна адчула рэўнасць. – Kiedy jej chłopak powiedział jej, że spotka się ze swoją przyjaciółką, poczuła zazdrość. Czy równość płci to iluzja? – Гендэрная роўнасць – гэта ілюзія?		
светлы	1. jasny; 2. widny; 3. świetlany	światły (błrus. разумны, адукаваны, вскрыты, светлая галава)
У яго новы светлы касцюм. – Ma nowy jasny garnitur. Мы хочам набыць кватэру, дзе будуць светлыя пакоі. – Chcemy kupić mieszkanie, w którym będą widne pokoje. Не бойся, цябе чакае светлая будучыня. – Nie bój się, czeka cię świetlana przyszłość. Мой тець jest oczytany, dobrze wychowany, zna pięć języków, słowem – to światły człowiek. – Мой цесць начытаны, добра выхаваны, ведае пяць моў, словам, светлая галава.		
сказаць	powiedzieć	skazać (błrus. асудзіць, прыгаварыць, прысудзіць, прадказваць)
Ён быў у шоку і не мог нічога сказаць. – On był w szoku i nie mógł nic powiedzieć. Суд nie mógł skazać podejrzanego z braku dowodów. – Суд не мог асудзіць падазронага з-за адсутнасці доказаў. Nasz klub piłkarski wygrał mecz, chociaż wszyscy już przed meczem skazali go na porażkę. – Наш футбольны клуб перамог у матчы, хаця ўсе ўжо перад матчам прадракалі/прадказвалі яму паражэнне.		
скачок	skok	skoczek (błrus. скакун; вершнік, коньнік, конь)
Скачок з шастом з'яўляецца алімпійскай дысцыплінай лёгкай атлетыкі. – Skok o tyczce jest dyscypliną olimpijską lekkoatletyki. Учора было 20 градусаў, а заўтра будзе 10 – не люблю я такі скачок тэмпературы. – Wczoraj było 20 stopni, a jutro będzie 10 – nie lubię takiego skoku temperatury. Adam Małysz to popularny polski skoczek. – Адам Малыш – гэта папулярны польскі скакун.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Skoczek to moja ulubiona figura w szachach. – Конь – гэта мая любімая шахматная фігура.		
скланенне	odmiana, deklinacja	skłonienie (błrus. угаворванне)
Скланенне назоўнікаў у польскай мове часта падобнае да скланення ў беларускай мове. – Odmiana rzeczowników w języku polskim często jest podobna do deklinacji w języku białoruskim. Trudne w pracy nauczyciela akademickiego jest skłonienie studentów do dyskusji. – Цяжка выкладчыку ўгаварыць студэнтаў прыняць удзел у дыскусіі.		
скланяць	odmieniać przez przypadki, deklinować	skłaniać (błrus. угаворваць)
Ніколі не ведаю, як скланяць назоўнікі ў польскай мове. – Nigdy nie wiem, jak odmieniać przez przypadki polskie rzeczowniki. Nie musisz mnie skłaniać do wyjazdu nad morze, zrobię to z przyjemnością. – Ты не мусіш мяне ўгаворваць выехаць на мора, я зраблю гэта з прыемнасцю.		
склон	gram. przypadek	skłon (błrus. нахіл, схіл, нагінанне)
Якая будзе форма роднага склону ад назоўніка <i>капіталізм</i> ? – Jak brzmi dopełniacz od rzeczownika <i>kapitalizm</i> ? Jestem za stary, żeby zrobić skłon. – Я надта стары, каб зрабіць нахіл.		
спінка	1. grzbiet; 2. oparcie	spinka (błrus. закладка; запінка)
Спінка гэтай старой кнігі адрываецца. – Grzbiet tej starej książki odpada. Яна набыла старое крэсла са спінкай упрыгожанай разьбою. – Kupiła stare krzesło z rzeźbionym oparciem. Uczesała włosy, a potem spięła je nową spinką. – Яна прычасала валасы, а потым прышпіліла іх новай закладкай. Kupił sobie nową spinkę do krawata. – Ён набыў новую запінку для галыштука.		
спрэчны	sporny	sprzeczny (błrus. супярэчлівы, супярэчны)
У гісторыі Еўропы існуе не адзін спрэчны факт. – W historii Europy istnieje niejeden sporny fakt. Niektórzy mówią, że Adam się ożenił, a inni, że jeszcze nie – krążyły o nim sprzeczne pogłoski. – Некаторыя гавораць, што Адам ажаніўся, а іншыя, што яшчэ не – аб ім хадзілі супярэчлівыя чуткі.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Wyrok sądu okazał się sprzeczny z konstytucją. – Присуд суда аказаўся супярэчны з канстытуцыяй.		
сталасць	dojrzałość	stałość (błrus. пастаянства)
Учора ў нас была дыскусія пра сталасць студэнтаў і наіўнасць некаторых дарос- лых. – Wczoraj toczyliśmy dyskusję na temat dojrzałości studentów i naiwności niektórych dorosłych. Nie wszystkich polityków cechuje stałość poglądów. – Не ўсе палітыкі вылучаюцца пастаянствам поглядаў.		
станоўчасць	pozytywność, dodatniość, waż- ność, powaga, ważna rola	stanowczość (błrus. рашучасць)
Ці ўжо шмат разоў нам паўтаралі пра становішчы гэтай падзеі для развіцця чалавечай асобы? – Czy już wiele razy mówiono nam o ważnej roli tego wydarzenia dla rozwoju istoty ludzkiej? Stanowczość to nie agresja. – Рашучасць – гэта не агрэсія.		
станоўчы	pozytywny	stanowczy (błrus. рашучы)
Я чытаю п'есу, у якой толькі адзін становішчы герой. – Czytam sztukę, w której jest tylko jeden pozytywny bohater. Kobieta lubi, gdy mężczyzna wie, czego chce od życia, i jest stanowczy. – Жанчына любіць, калі мужчына рашучы і ведае, чаго хоча ад жыцця.		
станцыя	stacja	stancja (błrus. пакой, пансіён)
Станцыя <i>Кастрычніцкая</i> Маскоўскай лініі Менскага метрапалітэна размешча- ная паміж станцыямі <i>Плошча Перамогі</i> і <i>Плошча Леніна</i> . – Stacja <i>Październikowa</i> moskiewskiej linii mińskiego metra jest usytuowana pomiędzy stacjami: <i>plac Zwycięstwa</i> i <i>plac Lenina</i> . Nowa stancja czeka na studentów, którzy chcą mieszkać blisko uniwersytetu. – Новы пансіён чакае студэнтаў, якія хочуць жыць каля ўніверсітэта.		
стоць	sufit	stół (błrus. стол)
Стоць у яго кватэры чырвоная. – Sufit w jego mieszkaniu jest czerwony. Stół w kuchni ma prawie 50 lat. – Сталу ў кухні амаль 50 гадоў.		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
стройны	1. zgrabny, kształtny, smukły; 2. przejrzysty, konsekwentny; 3. uporządkowany, zgodny, harmonijny	strojny (błrus. шыкоўны)
Усе гавораць, што яна стройная дзяўчына, а яе брат – стройны юнак. – Wszyscy mówią, że ona jest zgrabną dziewczyną, a jej brat to smukły młodzieniec. У мяне стройная канцэпцыя дысертцыі. – Mam przejrzystą koncepcję dysertacji. Стройны хор галасоў сцвярджаў, што патрэбныя змены. – Zgodny chór głosów stwierdzał, że potrzebne są zmiany. На балу яго ubiór rzucił mi się od razu w oczy, był bowiem niezwykle strojny. – На балі яго вопратка адразу кінулася мне ў вочы, таму што была вельмі шыкоўнай.		
сум	1. nuda; 2. smutek, przygnębienie; 3. tęsknota	sum (błrus. сом)
Яна сядзела на занятках і хацела слухаць лекцыю, але адчувала толькі сум. – Siedziała na zajęciach i chciała słuchać wykładu, ale odczuwała tylko nudę. У матчыным голасе чуўся сум. – W głosie matki czuć było smutek. Толькі ўчора ты выехаў, а ў маім сэрцы ўжо вялікі сум па табе. – Wyjechałeś zaledwie wczoraj, a w moim sercu już jest wielka tęsknota za tobą. Sum to największa ryba słodkowodna Europy. – Сом – гэта найбуйнейшая прэснаводная рыба Еўропы.		
суткі	doła	sutki (błrus. саскі, смочкі)
Праз суткі будзем дома. – W ciągu doby będziemy w domu. Маці кarmiące piersią często skarżą się na ból sutków. – Маці, якія кормяць грудзмі, часта скардзяцца на боль саскоў.		
сцягну	udo	ścięgno (błrus. сухажылле)
Чэскаму прэзідэнту нядаўна зрабілі паспяховую аперацыю на сцягне*. – Czeski prezydent przeszedł niedawno udaną operację uda. Grałem w piłkę i teraz boli mnie ścięgno Achillesa. – Я гуляў у футбол і цяпер у мяне баліць Ахілесаво сухажылле.		
* Za: http://susvet.info/node/2788 .		

Лексем біаларускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
таксама	również, także	tak samo (błrus. гэтаксама)
Польшча першая ўввела спрошчаны візавы рэжым для беларусаў з 1 студзеня 2011 г., а потым Латвія таксама зрабіла бясплатныя візы для беларусаў (з 24 студзеня). – Uproszczoną procedurę wizową dla Białorusinów Polska wprowadziła jako pierwsza od 1 stycznia 2011 r., a potem także Łotwa zaczęła wydawać bezpłatne wizy dla Białorusinów (od 24 stycznia). Czy w tenisa grasz tak samo dobrze, jak w ping-ponga? – Ці ты гуляеш у тэніс гэтаксама добра, як у пінг-понг?		
тармазіць	1. hamować, zatrzymywać; 2. wstrzymywać, opóźniać	tarmosić (błrus. тармасіць)
Пры чырвоным святле трэба тармазіць машыну. – Na czerwonym świetle trzeba zatrzymywać samochód. На будоўлі нельга тармазіць працу. – Na budowie nie wolno opóźniać pracy. Możesz spokojnie powiedzieć, o co ci chodzi, bo jeśli zaczniesz mnie tarmosić na ulicy, to zacznę krzyczeć. – Ты можаш спакойна патлумачыць, у чым справа, бо калі пачнеш мяне тармасіць на вуліцы, пачну крычаць.		
тлумачальны	objaśniający, opisowy	tłumaczeniowy (błrus. перакладчыцкі)
Мне патрэбны польскі тлумачальны слоўнік. – Potrzebny mi polski słownik objaśniający (opisowy). Wielu tłumaczy nie może znaleźć pracy, dlatego powstał specjalny portal tłumaczeniowy, na którym umieszczane będą ogłoszenia. – Шмат перакладчыкаў не могуць знайсці працу, таму ўзнік адмысловы перакладчыцкі партал, на якім будуць размяшчаць аб'явы.		
ток	prąd	tok (błrus. ход)
Ток можа быць пераменным або пастаянным. – Prąd może być zmienny lub stały. Tok wydarzeń nie wskazywał na to, że rozmówcy się pokłócą. – Ход падзей не паказваў на тое, што суразмоўцы пасварачца.		
трапіць	1. trafić, znaleźć drogę; 2. dostać się	trapić (błrus. турбаваць, мучыць, непакоіць)
Быў так п'яны, што не мог трапіць дадому. – Był tak pijany, że nie mógł trafić do domu. Ён заўсёды хацеў трапіць у авіяцыю. – On zawsze chciał dostać się do lotnictwa. Coś go jednak mogło trapić, ale nie chciał powiedzieć co. – Штосьці магло аднак яго турбаваць, але не хацеў сказаць што.		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
трэсці	trząść	treści (błrus. змест, інфармацыя)
Ад узбуджэння яго пачало трэсці. – Z podniecenia zaczął się trząść. Jakie treści zawiera ta książka? – Які змест у гэтай кнізе? Treści internetowe mają duży wpływ na dzieci. – Інфармацыя, якая знаходзіцца ў Інтэрнеце, мае вялікі ўплыў на дзяцей.		
тым	tamty	tym (błrus. гэтым)
На тым свеце смерці ўжо не будзе. – Na tamtym świecie śmierci już nie będzie. Na tym miejscu stał kiedyś dom Czesława Miłosza, a teraz jest tu supermarket. – На гэтым месцы быў калісьці дом Чэслава Мілаша, а цяпер тут супермаркет.		
узбудзіць	wszczęć	wzbudzić (błrus. выклікаць)
Супраць яго могуць узбудзіць крымінальную справу. – Przeciwno niemu może zostać wszczęty proces karny. Ten film nie wzbudził we mnie żadnych emocji. – Гэты фільм не выклікаў у мяне ніякіх эмоцыяў.		
узрост	wiek	wzrost (błrus. рост)
Яна выглядае зусім маладой, але я не магу ацаніць яе ўзрост. – Ona wygląda na bardzo młodą, ale nie mogę oszacować jej wieku. Jesteś wysoki – jakiego jesteś wzrostu? – Ты высокі – які ў цябе рост?		
улева	w lewo	ułęwa (błrus. лівень)
Каб дайсці да ратушы, трэба ісці прама, а потым павярнуць улева. – Żeby dojść do ratusza, trzeba iść prosto, a potem skręcić w lewo. Chcieliśmy jechać na wycieczkę, ale jest taka ulewa, że musimy zostać w domu. – Мы хацелі паехаць на экскурсію, але такі лівень, што мы вымушаныя застацца дома.		
умовы	1. warunki; 2. zasady	umowy (błrus. дагаворы, дамовы)
Прадпрымальнікі ставяць умовы ўраду. – Przedsiębiorcy stawiają rządowi warunki. На наступным пасяджэнні будуць разгледжаны новыя ўмовы працоўнага дагавору. – Na następnym posiedzeniu będą rozpatrywane nowe zasady umowy o pracę. Czy Polska ma jakieś umowy międzynarodowe z Białorusią? – Ці ў Польшчы ёсць якія-небудзь міжнародныя дагаворы з Беларуссю?		

Лексем біалорускі	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
управа	1. w (na) prawo; 2. zarząd, kierownictwo; 3. <i>fraz.</i> sposób	uprawa (błrus. 1. апрацоўка; 2. вырошчванне, гадаванне)
Каб дайсці да музея, трэба ісці прама, а потым павярнуць управа. – Żeby dojść do muzeum, trzeba iść prosto, a potem skręcić w prawo. Гарадская ўправа не ведае, як вырашыць праблему сабачых адходаў. – Zarząd miasta nie wie, jak rozwiązać problem psich odchodów. Яму казалі, што хутка на яго знойдуць управу. – Powiedziano mu, że wkrótce znajdą na niego sposób / poradzą sobie z nim. Uprawa ziemi to ciężka praca. – Апрацоўка зямлі – гэта цяжкая праца. Uprawa tulipanów jest trudna z uwagi na liczne szkodniki. – Вырошчванне цюльпанаў вельмі складанае з-за шматлікіх шкоднікаў.		
урок	lekcja	urok (błrus. чароўнасць, абаянне; праклён)
У нас сёння быў толькі адзін урок у школе. – Dzisiaj mieliśmy tylko jedną lekcję w szkole. Urok tej nieznanmej dziewczyny sprawił, że zapomniał o swoich problemach. – Чароўнасць гэтай незнаёмай дзяўчыны стала прычынай таго, што ён забыў пра свае праблемы. Nic mi się nie udaje – czy to znaczy, że ktoś rzucił na mnie urok? – У мяне нічога не атрымліваецца – ці значыць гэта, што хтосьці кінуў на мяне праклён?		
устаць	1. wstać; 2. <i>przen.</i> powstać, wyniknąć	ustać (błrus. выстаяць, устаяць [на нагах]; спініцца)
Калі ён заўважыў яе, ад захаплення не мог устаць з месца. – Kiedy ją zauważył, z podziwu nie mógł wstać z miejsca. На сходзе ўстала пытанне пра забеспячэнне. – Na zebraniu wynikła kwestia zaopatrzenia. Był tak pijany, że nie mógł ustać na nogach. – Ён быў такі п'яны, што не мог устаяць на нагах. Praca w fabryce ustanie z powodu braku zamówień. – Праца на заводзе спыніцца з-за недахопу заказаў.		
хваляванне	niepokój, stres	fałowanie (błrus. хвалістасць; хуткія змены)
Спакою душы хачу, а не хвалявання. – Chcę spokoju duszy, a nie niepokoju. Як пераадолець хваляванне перад тэстам? – Jak przezwyciężyć stres przed testem?		

Лексем białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Кіеды былісмy на праміе, адчуваўем саўм сабą фалаваніе морза. – Калі мы былі на пароме, я адчуваў пад сабой хвалістасць мора. Rząd robi wszystko, by uniknąć falowania cen. – Урад робіць усё, каб пазбегнуць хуткіх зменаў цэн.		
халадна	1. chłodno; 2. zimno	chłodna (błrus. холодная)
На дварэ халадна. – Na dworze jest chłodno. Мне халадна. – Jest mi zimno. Czy w tym roku będzie nadzwyczaj chłodna zima? – Ці будзе сёлета надзвычай халадная зіма?		
цесць	teść	cześć (błrus. прывітанне)
Цесць Арнольда Шварцэнэгера трапіў у бальніцу. – Teść Arnolda Schwarzeneggera trafił do szpitala. Cześć, jak się masz? – Прывітанне, як ты?		
цёпла	ciepło	ciepła (błrus. цёплая)
На дварэ цёпла. – Na dworze jest ciepło. Ciepła kolacja czeka na ciebie. – Цёплая вячэра чакае цябе.		
ціха	cicho	cicha (błrus. ціхая)
Я гавару па тэлефоне – ціха! – Rozmawiam przez telefon – bądź cicho. Moja siostra to bardzo cicha osoba, prawie nic nigdy nie mówi. – Мая сястра – гэта вельмі ціхая асоба, амаль ніколі нічога не гаворыць.		
цягнік	pociąg	ciągnik (błrus. цягач, трактар)
Наш цягнік спазняецца ўжо на 20 хвілін. – Nasz pociąg spóźnia się już 20 minut. Kiedy byłem na wsi, miałem okazję prowadzić ciągnik. – Калі я быў на вёсцы, у мяне была нагода весці трактар.		
чуваць	słyszać	czuwać (błrus. 1. не спаць, быць пільным; 2. сцерагчы)
Я даўно цябе не бачыла – што чуваць новага? – Dawno cię nie widziałam – co słyszać nowego? Narczerze muszą nosć czuwać, kiedy mają pocrną wartę. – Скаўты павінны ноччу быць пільнымі, калі ў іх начная варта.		

Leksem białoruski	Co oznacza	Czego nie oznacza (homonim międzyjęzykowy)
Czuwaj przy nim, żeby nie uciekł. – Сцеражы яго, каб ён не ўцёк.		
шаравы	kulisty	szarawy (błurs. шэранькі)
Ці ты бачыў калісьці шаравую маланку? – Widziałeś kiedyś piorun kulisty? Pod choinką siedzi szarawy królik. – Пад елачкай сядзіць шэранькі трус.		
шатэн	szatyn	szatan (błrus. сатана)
Я – бландзін, а мой брат – шатэн. – Jestem blondynem, a mój brat to szatyn. Szatan to przeciwnik Boga. – Сатана – гэта антаганіст Бога.		
шчака	policzek	szczeka (błrus. сківіца, зубы)
Яго шчака пачырванела ад марозу. – Jego policzek poczerwieniał od mrozu. Jego dolna szczeka jest większa niż górna. – Яго ніжняя сківіца большая, чым верхняя.		
юбіляр	jubilat	jubiler (błrus. ювелір)
У аўторак 20 кастрычніка Мітрапаліт Менска-Магілёўскі, арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч адзначыў юбілей 20-годдзя біскупскага пасвячэння – гэта важная падзея не толькі для юбіляра, але і ўсяго Каталіцкага касцёла ў Беларусі*. – We wtorek, 20 października, metropolita mińsko-mohylewski, arcybiskup Tadeusz Kondrusiewicz, obchodził jubileusz 20-lecia otrzymania sakry biskupiej – to ważne wydarzenie nie tylko dla jubilata, lecz także dla całego Kościoła katolickiego na Białorusi. Быў у jubilera, бы купіць персцёнак зарęczynowy. – Я быў у ювеліра, каб набыць заручальны персцёнак.		
* Za: http://www.thenews.pl/culture/print.aspx?id=118381 .		

ZAKOŃCZENIE

Niniejsza monografia zawiera obszerny przegląd literatury dotyczącej zjawiska homonimii międzyjęzykowej w językach europejskich. Ukazuje różne podejścia badaczy do wspomnianego zagadnienia oraz ogólne i szczegółowe ujęcia tego rodzaju homonimii. Jest to więc kompendium wiedzy na temat historii i współczesności badań nad homonią międzyjęzykową.

Niniejsza monografia to swoiste *novum*, gdyż stanowi pierwszy większy naukowo-glottodydaktyczny opis białorusko-polskiej homonimii międzyjęzykowej. W części analitycznej znajduje się słownik podstawowy białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych (*fałszywych przyjaciół*). Jest to pierwsze pełniejsze zestawienie, ukazujące m.in. siedemdziesiąt par homonimów niecałkowitych oraz sto siedemdziesiąt par homonimów całkowitych (różniących się wszystkimi znaczeniami) w porządku alfabetycznym. Jednak z samego faktu znajomości homonimów międzyjęzykowych (całkowitych) nie musi wynikać, że użytkownik języka białoruskiego i polskiego będzie umiał używać leksemów we właściwych kontekstach. Dlatego dodatkowy atut słownika stanowi to, że zawiera on także przykłady zdań ukazujące poprawne użycie leksemów w różnych kontekstach. Użytkownik słownika może zatem nie tylko przyjrzeć się homonimom, lecz także zobaczyć, jak funkcjonują leksemy w dobrze dobranych kontekstach. To cenna pomoc w poprawnym stosowaniu wyrazów. Słownik zawiera również indeks polskich leksemów (które – w odróżnieniu od leksemów białoruskich – nie zostały zachowane w układzie alfabetycznym), dzięki czemu mogą z niego korzystać nie tylko Polacy mający kontakt z językiem białoruskim, lecz także Białorusini uczący się języka polskiego, a nawet osoby innych narodowości mające kontakt z językiem polskim i językiem białoruskim. Dowodzi to uniwersalności słownika i łatwości w posługiwaniu się nim.

Niniejsza rozprawa ukazała kierunki badań w białorusko-polskiej homonimii międzyjęzykowej. Temat ten nie został wcześniej wystarczająco opracowany. Na tle innych języków europejskich białorusko-polska homonimia międzyjęzykowa ma najmniej opracowań naukowo-glottody-

daktycznych. Może to dziwić, gdyż dawniej język starobiałoruski rozkwitał i był nawet językiem urzędowym Wielkiego Księstwa Litewskiego. Nie jest więc tak, że język białoruski można uznać za niekompletny czy niezdalny do zagospodarowywania różnych sfer życia. Niczego mu nie brakuje.

Mimo trudnych warunków język białoruski istnieje i się rozwija – w dobie mediów elektronicznych także dzięki Internetowi (np. za pośrednictwem internetowych wydań gazet) oraz zagranicznym mediom białoruskojęzycznym emitującym na Białorusi.

Każda praca poświęcona językowi białoruskiemu i pozbawiona pobudek ideologicznych sprzyja więc rozwojowi tego języka. Na przykładzie homonimii międzyjęzykowej widać, że do opracowania wciąż pozostaje wiele zagadnień, które dotąd w badaniach pomijano. Smuci również fakt, że do tej pory nie ukazał się żaden pełny słownik białorusko-polskich *fałszywych przyjaciół* (nieporozumień międzyjęzykowych, homonimów międzyjęzykowych), podczas gdy opracowań takich doczekały się język górnołużycki (ok. pięćdziesięciu pięciu tysięcy osób mówiących w tym języku), a nawet dialekt północnokresowy. Brak słownika białorusko-polskich homonimów międzyjęzykowych jest zatem poważnym przeoczeniem i zaniedbaniem. Słownik taki mógłby jednak powstać także w Polsce z uwagi na liczną mniejszość białorską. Niniejsza rozprawa ukazała rozwiązania leksykograficzne, które mogą stanowić podstawę do dalszych dyskusji na temat słownika. Wydaje się, że jego powstanie należałoby uznać za priorytet współczesnej leksykografii białorusko-polskiej.

INDEKS POLSKICH LEKSEMÓW UŻYTYCH W SŁOWNIKU BIAŁORUSKO- -POLSKICH MIĘDZYJĘZYKOWYCH HOMONIMÓW CAŁKOWITYCH

A

arbuz 115

B

baczny 111

baczyć 111

barszcz 112

baton 111

bliska 112

bląhy 112

budowniczy 112

bujny 112

C

chłodna 143

ciągnik 143

cicha 143

ciepła 143

cześć 143

czuć 143

D

daleka 117

dobra 118

dokazywać 117

dokładna 117

doręczenie 118

doręczyć 117

do rzeczy 118

dowieść 117

do woli 117

duma 118

dziać się 118

dzierżawa 119

F

falowanie 142

G

gadać 114

głęboka 115

góra 116

gruzowy 116

grzyb 116

H

hałasować 115

hałasowanie 115

hel 115

heroina 115

huczeć 116

huk 116

I

igrać 123

J

jeź 119

jubiler 144

K

Karol 124

kazać 123

kłątwa 124

kolęda 123

kolędy 123

konserwator 123

korzenny 124

kukła 124

kupę 124

L

lekcja 125

luby 126

Ł

łaska 125

łaskawa 125

łaskawy 125

łeb 125

M

ma być 126
magazyn 126
mała 126
mara 126
meta 127
miecz 127
mieszkanie 129

N

na dworze 127
namakać 127
na pewno 127
naprawa 127
narodzić się 128
niewiasta 128

O

odmienić 110
odnośny 110
odpowiednia 110
odreagować 111
order 128
ostatni 111

P

pachy 130
parada 129
pensja 131
pestka 130
placówka 131
płodowy 131
pojazd 131
poronić 129
poruszenie 130
poruszyć 129
postępowy 130
poszkodować 130

pośpiech 131
powaga 128
praktykowanie 132
przejezdny 132
przybierać 132
przygadać 132
przyjemna 133
przykra 133
przystojny 133
publiczność 133
pukać 133

R

ranny 134
rasa 135
rodzima 134
rosół 135
rozbierać się 134
rozebrać się 134
rozkaz 135
rozmowny 134
równość 136
ruchać się 135
rysa 135

S

skazać 136
skłaniać 137
skłon 137
skłonienie 137
skoczek 136
spinka 137
sprzeczny 137
stałość 138
stacja 138
stanowczość 138
stanowczy 138
stół 138

strojny 139
sum 139
sutki 139
szarawy 144
szatan 144
szczeka 144

Ś

ścięgnąć 139
światły 136

T

tak samo 140
tarmosić 140
tłumaczeniowy 140
tok 140
trapić 140
treści 141
tym 141

U

ulewa 141
umowy 141
uprawa 142
urok 142
ustać 142

W

wadzić 113
wanna 113
wieczorynka 113
wydatny 114
wykazać się 114
wywód 113
wyznaczyć 114
wzbudzić 141
wzrost 141

Z

zaginać 120
zakaz 120
zakazać 120
zakaźny 120
zakon 121
zakonny 121
zapomnieć 121

zaraz 121
zasada 121
zasadny 122
zatkany 122
zawód 120
zjawia 123
zręczność 122
zręczny 122

Ż

żądanie 119
żonka 119
żyły 119
żywot 119

BIBLIOGRAFIA

- Awramiuk E., 1999, *Systemowość polskiej homonimii międzyparadygmatycznej*, Białystok.
- Balcerzan E., 1977, *Pisarze polscy o sztuce przekładu*, Poznań.
- Bańko M., 2002, *Wykłady z polskiej składni*, Warszawa.
- Bartoszewicz L., 2002, *Wyrazy podobne brzmieniowo, lecz odmienne znaczeniowo w językach polskim i rosyjskim w słownikach dwujęzycznych*, [w:] A. Kopczyński, U. Zaliwska-Okrutna (red.), *Język rodzimy a język obcy. Komunikacja, przekład, dydaktyka*, Warszawa.
- Będkowska-Kopczyk A., 2001, *Profilowanie doświadczenia w synonimii słowiańskiej*, [w:] E. Tokarz (red.), *Słowiańszczyzna w kontekście przemian Europy końca XX wieku*, Katowice.
- Buttler D., 1978, *Rozwój semantyczny wyrazów polskich*, Warszawa.
- Buttler D., 1984, *Innowacje leksykalne we współczesnej polszczyźnie i w sąsiednich językach słowiańskich*, „Poradnik Językowy”, z. 2.
- Buttler D., 1986a, *Czy homonimy zagrażają sprawności porozumienia?*, „Poradnik Językowy”, z. 4.
- Buttler D., 1986b, *Konfrontacyjna analiza leksykalnych innowacji słowiańskich*, [w:] M. Basaj (red.), *Typy opisów gramatycznych języka. Materiały polsko-czeskiej sesji naukowej...*, Wrocław.
- Buttler D., 1989, *Polskie i rosyjskie homonimy rzeczownikowe*, [w:] H. Popowska-Taborska, *Paralele w rozwoju słownictwa języków słowiańskich*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Buttler D., 2001, *Dowcip oparty na wieloznaczności wyrazu; Dowcip oparty na homonimii*, [w:] też, *Polski dowcip językowy*, Warszawa.
- Czernysz T., 2005, *Polsko-ukraińskie pułapki językowe: korzyści i trudności nauczania języka polskiego w kontekście bliskości lingwogenetycznej i typologicznej*, [w:] P. Garncarek (red.), *Nauczanie języka polskiego jako obcego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej. Materiały z VI Międzynarodowej Konferencji Glottodydaktycznej*, Warszawa.
- Czochrański J. A., 1979a, *O interferencji językowej*, [w:] F. Grucza (red.), *Polska myśl glottodydaktyczna 1945–1975*, Warszawa.

- Czochrański J. A., 1979b, *Podstawowe problemy dotyczące teorii gramatyki konfrontatywnej*, [w:] F. Grucza (red.), *Polska myśl glottodydaktyczna 1945–1975*, Warszawa.
- Dalewska-Greń H., 1997, *Języki słowiańskie*, Warszawa.
- Dąbrowska A., Dobesz U., Pasieka M., 2010, *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa.
- Dubisz S. (red.), 1999, *Nauka o języku dla polonistów*, Warszawa.
- Ficowski J., 1971, *Tęcza na niedzielę*, Warszawa.
- Głuszkowska-Babicka J., 2003, *Stań badań nad „Wielkim słownikiem białorusko-polskim”*, „Acta Albaruthenica”, nr 4.
- Grochowski M., 1986, *Polifunkcyjność gramatyczna jednostek leksykalnych a ich homonimia (z punktu widzenia współczesnej leksykografii)*, „Prace Filologiczne”, t. XXXIII.
- Grodziński E., 1990, *Trudne problemy homonimii. Homonimia etymologiczna a homonimia semantyczna*, „Poradnik Językowy”, z. 5.
- Grosbart Z., 1958, O „межъязычных омонимях”, „Język Rosyjski”, nr 6.
- Grosbart Z., 1973, *Specyfika przekładu w ramach języków słowiańskich*, [w:] S. Skwarczyńska (red.), *Poetyka i stylistyka słowiańska. Materiały konferencji Komisji Poetyki i Stylistyki Słowiańskiej Międzynarodowego Komitetu Slawistów Warszawa 18–20 kwietnia 1972*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Grosbart Z., 1982, *Problem mylących podobieństw międzyjęzykowych. Próba definicji i poszukiwania terminologiczne*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia litteraria 9”.
- Grosbart Z., 1984a, *Heterofemia międzyjęzykowa, czyli skutki nadmiernego zaufania do intuicji translatorskiej*, [w:] E. Balcerzan (red.), *Wielojęzyczność literatury i problemy przekładu artystycznego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Grosbart Z., 1984b, *Teoretyczne problemy przekładu literackiego w ramach języków bliskopokrewnych (na materiale języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich)*, Łódź.
- Grucza F. (red.), 1981, *Bilingwizm a glottodydaktyka: materiały z V Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej UW, Białowieża 26–28 maja 1977*, Warszawa.
- Guszczewa O., 2006, *Typy błędów leksykalnych w pracach białoruskich studentów* [w:] C. Важнік, А. Кожынава (ред.), *Актуальныя праблемы паланістыкі*, Мінск.
- Hornung W., Kretschmer E., Ortmann H., Wüsteneck H., 1974, *Die Übersetzung wissenschaftlicher Literatur aus dem Russischen ins Deutsche*, Lipsk.

- Ilvić M., 1975, *Kierunki w lingwistyce*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Ivašina N., Rudenka A., Janovec L., 2006, *Falešní přátelé překladatele. Лжывыя сябры перакладчыка*, Praha.
- Jodłowski S., Taszycki W., 1974, *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji ze słownikiem ortograficznym*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Kaleta R., 2008, *Białoruś i Polska – rzecz o mylących podobieństwach językowych*, „Kwartalnik Polonicum”, nr 7.
- Kaleta R., 2009a, *Dyskusja nad błędem językowym w wybranych polskich pracach językoznawczych wydanych w latach 1978–2008 (przegląd)*, „Lingwistyka Stosowana”, t. 1.
- Kaleta R., 2009b, *Język polski w Mińsku*, „Kwartalnik Polonicum”, nr 8.
- Kaleta R., 2009c, *Podstawowe błędy językowe Białorusinów uczących się języka polskiego*, „Acta Albaruthenica”, nr 9.
- Kaleta R., 2010a, *Błędy fonetyczne Białorusinów uczących się języka polskiego*, „Lingwistyka Stosowana”, t. 2.
- Kaleta R., 2010b, *Homonimia międzyjęzykowa w ogólnym i białorusko-polskim kontekście*, „Acta Albaruthenica”, t. 10.
- Kaleta R., 2011, *Janka, Janko, Janek czy Jan Kupała – o fałszywych przyjaciółach tłumacza na przykładzie antroponimii*, „Acta Albaruthenica”, t. 11.
- Kaleta R., 2013a, *Homonimia w języku polskim i języku białoruskim*, „Acta Polono-Ruthenica”, t. XVIII.
- Kaleta R., 2013b, *O białorusko-polskiej homonimii międzyjęzykowej w europejskim kontekście*, [w:] K. Wojan, E. Konefał (red.) *Od dźwięku do słowa i jeszcze dalej*, Gdańsk.
- Kaleta R., 2013c, *O projekcie słownika białorusko-polskich fałszywych przyjaciół tłumacza na tle dorobku leksykografii polsko-białoruskiej*, „Studia Slavica”, t. XVII/1, Ostrava.
- Kaleta R., 2013d, *Rodzaje homonimii międzyjęzykowej (przegląd stanowisk)*, „RESPECTUS PHILOLOGICUS”, nr 23 (28).
- Kaleta R., 2013e, *Złudne odpowiedniki białorusko-polskie*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 48.
- Kaleta R., 2014, *O pozornych podobieństwach międzyjęzykowych białoruskich i polskich skrótowców*, „Acta Albaruthenica”, t. 14.
- Kielar B., 1988, *Tłumaczenie i koncepcje translatoryczne*, Wrocław.
- Kielar B., 2003, *Zarys translatoryki*, Warszawa.

- Koessler M., Deroquiny J., 1928, *Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais: Conseils aux traducteurs*, Paris.
- Krawczuk A., 2013, *O nauczaniu homonimii (na przykładzie polonistyki lwowskiej)*, „Kwartalnik Polonicum”, nr 14.
- Krzeszowski T., 2000, *Falszywi przyjaciele, konie trojańskie i tymczasowi emigranci: o niektórych podstępnych zapożyczeniach językowych*, [w:] B. Kielar, T. Krzeszowski, J. Lukszyn, T. Namowicz (red.), *Problemy komunikacji międzykulturowej: Lingwistyka – translatoryka – glottodydaktyka*, Warszawa.
- Kuroczycki T., 1976, *Zwodnicze ekwiwalenty leksykalne jako problem praktyki translatorskiej*, „Studia Rossica Posnaniensia” 8.
- Lado R., 1958, *Linguistics across Cultures (Applied Linguistics for Language Teachers)*, Ann Arbor.
- Laszkiewicz T., 1980, *Panslawistyczne osobliwości leksykalne S. B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego*, Wrocław.
- Lipczuk R., 1991, *Zum Problem der „falschen Freunde des Übersetzers”*, „Theorie und Praxis der deutsch-polnischen Konfrontation und Translation”, Rzeszów.
- Lipczuk R., 1992, *Internacjonalizmy a „falszywi przyjaciele tłumacza”*, [w:] J. Maćkowiak, J. Siatkowski (red.), *Język a kultura*, t. 7: *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław.
- Lipczuk R., 2000, *Bibliografia na temat „faux amis”*, [w:] A. Kątny, K. Hejwowski (red.), *Problemy frazeologii i leksykografii: Materiały z konferencji zorganizowanej przez Wydział Filologiczny Wszechnicy Mazurskiej Olecko, 16–17 czerwca 1999 roku*, Olecko.
- Lotko E., 1992a, *Wyrazy zdradliwe w języku polskim i czeskim*, [w:] I. Nowakowska-Kempna (red.), *Język a kultura*, t. 8: *Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*, Wrocław.
- Lotko E., 1992b, *Zrádná slova v polštině a češtině: Lexikologický pohled a slovník*, Olomouc.
- Lukszyn J., 1987, *Parametry leksykalne a badania konfrontatywne leksyki języków pokrewnych*, [w:] M. Leśiów (red.), *Słownictwo języków słowiańskich w aspekcie porównawczym*, Lublin.
- Lyons J., 1989, *Semantyka*, t. 2, tłum. A. Weinsberg, Warszawa.
- Majewska M., 2002, *Homonimia i homonimy w opisie językoznawczym*, Warszawa.
- Majewska M., 2006, *Rzeczownikowe homonimy heterogeniczne. Analiza synchroniczna i diachroniczna*, Kraków.
- Markowski A., 1990, *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, Warszawa.

- Markowski A., 1992, *Polszczyzna końca XX wieku*, Warszawa.
- Paciechina A., 1997, *Projekt dystrybutywnego słownika polsko-białoruskiego*, [w:] B. Janowska i J. Porayski-Pomsta (red.), *Język polski w kraju i za granicą. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej Polonistów Warszawa 14–16 września 1995 r.*, t. II, Warszawa.
- Pančíková M., 1996, *Interferencia – dôležitý problém vo výučbe slovanských jazykov*, „Acta Universitatis Lodziensis”, seria: „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 7/8, Łódź.
- Pančíková M., 2005, *Zradnosti pol'skeje a slovenskeje lexiky*, Opole.
- Pashkievich V., 1974, *Fundamental Byelorussian*, Book 1, Toronto.
- Pashkievich V., 1978, *Fundamental Byelorussian*, Book 2, Toronto.
- Patocka-Sigłowy U., 2007, „*Fałszywi przyjaciele*” tłumacza w terminologii Unii Europejskiej, [w:] D. Dziewanowska, L. Korenowska (red.), *Annales Academiae Pedaagogicae Cracoviensis. Folia 42. Studia Russologica I*, Kraków.
- Kiklewicz A., Korytkowska M. (red.), 2010, *Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: białoruski, bułgarski, polski*, Olsztyn.
- Seitel F. P., 2003, *Public relations w praktyce*, tłum. M. Albigowski, J. F. Dąbrowski, A. Świąch, red. nauk. wyd. pol. K. Wojcik, Warszawa.
- Smułkowa E., 1988, *O polsko-białoruskich związkach językowych w aspekcie czasowym i terytorialnym*, [w:] J. Tomaszewski, E. Smułkowa, H. Majecki (red.), *Studia polsko-litewsko-białoruskie*, Warszawa.
- Smułkowa E., 2001, *Język i kultura białoruska w kontakcie z sąsiadami*, Warszawa.
- Smułkowa E., 2002, *Białoruś i pogranicza: studia o języku i społeczeństwie*, Warszawa.
- Stawikowska A., 2006, *False Friends in English, French, Polish: Diachronic Perspective*, [w:] A. Miatliuk, P. Thomas, S. Grinev, A. Tomczak (red.), *Linguistic Research and Language Teaching*, Białystok.
- Sumera A., 1985, *Christmas gift czyli trucizna pod choinkę*, „Sam na sam z sobą. Gry i rozrywki umysłowe”, nr 1.
- Szadyko S., Wójcik A., 1990, *Minirozmówki białoruskie*, Warszawa.
- Szpila G., 2002, *Mylące podobieństwa leksykalne między językiem dolnołużyckim a polskim*, „Zeszyty Łużyckie”, nr 34.
- Szulc A., 1979, *Podstawy ogólnej teorii interferencji*, [w:] F. Grucza (red.), *Polska myśl glottodydaktyczna 1945–1975*, Warszawa.
- Tabakowska E. (red.), 2001, *Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*, Kraków.

- Urbanek D., 2004, *Pęknięte lustro. Tendencje w teorii i praktyce przekładu na tle myśli humanistycznej*, Warszawa.
- Voellnagel A., 1985, *Jak nie tłumaczyć tekstów technicznych*, Warszawa.
- Wasiluk J., 2008, *Homonimia i polisemia – w poszukiwaniu granicy (na materiale języka polskiego i rosyjskiego)*, rozprawa doktorska napisana pod kier. prof. dr hab. W. Zmarzer, Wydział Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Waszakowa K., 1990, *O homonimiczności sufiksów rodzimych i obcych w derywatach współczesnej polszczyzny ogólnej*, „Poradnik Językowy”, z. 6.
- Wierzbicka A., 1990, *Podwójne życie człowieka dwujęzycznego*, [w:] W. Miodunka (red.), *Język polski w świecie*, Warszawa–Kraków.
- Wilczyńska W., 1992, „*Faux amis*” czy „*amis infidèles*” – definicja a praktyka, [w:] J. Maćkiewicz, J. Siatkowski (red.), *Język a kultura*, t. 7: *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław.
- Witan E., 1981, *Z zagadnień homonimii monogenetycznej częściowej*, „Poradnik Językowy” 2–3.
- Wojan K., 2001, *Fenomen homonimii międzyjęzykowej – rozważania językoznawcy*, „*Studia Scandinavica*”, nr 18.
- Wojan K., 2004, *Wstęp do analizy międzyjęzykowych homonimów leksykalnych na przykładzie języków: polskiego, rosyjskiego i fińskiego*, [w:] P. Czerwiński, H. Fontański (red.), *Język rosyjski w konfrontacji z językami Europy w aspekcie lingwokulturoznawczym*, Katowice.
- Wojan K., 2005a, *Homonimia międzyjęzykowa – analiza dorobku językoznawstwa europejskiego*, [w:] G. Szpila (red.), *Język trzeciego tysiąclecia III. Tendencje rozwojowe współczesnej polszczyzny*, Kraków.
- Wojan K., 2005b, *Międzyjęzykowa homonimia leksykalna. Zagadnienia analizy*, [w:] P. Czerwiński, H. Fontański (red.), *Język a rzeczywistość. Rusycystyczne studia konfrontatywne*, Katowice.
- Wojan K., 2007, *Wspólnota homonimiki języków europejskich (na przykładzie polskiego, rosyjskiego i fińskiego)*, rozprawa doktorska napisana pod kier. prof. dra zw. Jerzego Kaliszana, Wydział Neofilologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- Wojan K., 2010, *Wstęp do badań wieloznaczności leksemów w ujęciu kontrastywnym*, Gdańsk.
- Wojan K., 2013, *Język białoruski w leksykografii polskiej. Bibliografia słowników (za lata 1807–2012)*, „*Acta Albaruthenica*”, nr 13.

- Wojan K., Solnceva-Nakova E., 2005, *Z dziejów badań językoznawczych nad homoni-
mią*, [w:] A. Pstyga (red.), *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, Gdańsk.
- Wróblewski J., 1980, *Polisemia (wieloznaczność) i homonimia – problemy, postu-
laty*, [w:] J. Tokarski (red.), *Język-Teoria-Dydaktyka. Materiały IV konferencji
Młodych Językoznawców Dydaktyków*, Kielce.
- Zinkiewicz-Tomanek B., 1998, *Rzeczownikowe i przymiotnikowe „homonimy
międzyjęzykowe” w procesie nauczania języka ukraińskiego studentów filologii
ukraińskiej*, [w:] J. Bartoszevska, M. Grabska (red.), *Współzależność języków
słowiańskich: Aspekt lingwistyczny i glottodydaktyczny*, Gdańsk.
- Аксёнова Г. Н., 1978, *Русско-белорусские межъязыковые омонимы и омографы*,
[в:] А. Е. Супруна, Н. Л. Желуденко (рэд.), *Вопросы преподавания русского
языка в школе с белорусским языком обучения*, Минск.
- Балалыкина З. А., 1991, *Роль межъязыковой паронимии в сопоставительном
описании и изучении русского языка (на материале русского и польского
языков)*, „Русский язык за рубежом”, nr 3.
- Бартноўска К., 2010, *Польская Беларусь*, „Arche”, nr 4.
- Беднаж М., 2002, *Польско-українська міжмовна омонімія*, Opole.
- Будагов Р. А., 1953, *Очерки по языкознанию*, Москва.
- Будагов Р. А., 1971, *Несколько замечаний о ложных друзьях переводчика*, [в:]
К. Н. Полонская (рэд.), *Мастерство перевода*, Москва.
- Будагов Р. А., 1974, *Ложные друзья переводчика*, [в:] Р. А. Будагов, *Человек
и его язык*, Москва.
- Бурак І. Л., 2013, *Размежаванне амонімаў – слоў самастойных і службовых
часцін мовы*, „Беларуская лінгвістыка”, nr 70.
- Важнік С., 2005, *Праект беларуска-польскага сінтаксічнага слоўніка*, „Acta
Albaruthenica”, t. 5.
- Виноградов В. В., 1968, *Проблемы морфематической структуры слова
и явления омонимии в славянских языках*, [в:] О. Н. Трубачев (рэд.),
Славянское языкознание, Москва.
- Влчек Я., 1975, *Чешско-русские омонимы – высшая стадия лексической
интерференции*, „Болгарская русистика”, nr 5.
- Гальперин Г. А., 1970, *Ещё раз о ложных друзьях переводчика*, „Коммуникация
и обучение иностранным языкам”, Минск.

- Германович І. К., Шуба П. П., 1990, *Белорусско-русские языковые отношения: контакты, двуязычие, методика обучения (материалы к библиографии)*, „Русский язык”, nr 10, Мінск.
- Готлиб К. М., 1967, *К вопросу о так называемых междуязычных омонимах*, „Германские языки”.
- Грабчиков С. М., 1980, *Межъязыковые омонимы и паронимы: Опыт словаря русско-белорусских омонимов и паронимов*, Минск.
- Дубичинский В., 1993, *Межъязыковые лексические омонимы*, Харьков.
- Дубичинский В., 1998, *Единый славянский словарь*, [w:] J. Bartoszewska, M. Grabska (red.), *Współzależność języków słowiańskich: Aspekt lingwistyczny i glottodydaktyczny*, Gdańsk.
- Зинкевич А. В., 2003, *Болгарско-русский дифференциальный словарь с белорусскими соответствиями*, Минск.
- Злобін Л. І., 1980, *Да пытання аманіміі беларускай мовы*, „Беларуская мова”, nr 7А.
- Калета Р., 2008, *Выбраныя прыклады марфалагічнай дыферэнцыяцыі паміж двума правапіснымі стандартамі беларускай мовы*, „Acta Albaruthenica”, nr 8.
- Калета Р., 2010, *Цяжкасьці польскае мовы — памылкі беларусаў, якія вывучаюць польскую мову*, „Arche”, nr 4.
- Калета Р., 2013, *Пра беларуска-польскіх „фальшывых сяброў перакладчыка”*, „Acta Albaruthenica”, nr 13.
- Карацінская Д. М., 1975, *Семантичная дывергенцыя як спосаб утварэння амонімаў*, „Беларуская мова”, nr 3.
- Карацінская Д. М., 1978, *Аб лексічнай аманіміі назоўнікаў*, „Весці Акадэміі Навук БССР. Серыя грамадскіх навук”, nr 2.
- Карацінская Д. М., 1988, *Аманімічныя адносіны назоўніка са словамі іншых разрадаў*, „Беларуская лінгвістыка”, nr 33.
- Карацінская Д. М., 1989, *Некаторыя асаблівасці аманіміі прыметнікаў у сучаснай беларускай мове*, „Весці Акадэміі Навук БССР. Серыя грамадскіх навук”, nr 1.
- Карпаў У., 2006, *Унутрысістэмная і міжсістэмная аманімія і ізамерыя беларускай мовы*, „Роднае слова”, nr 2.
- Кійко Д., 2012, *Пераклад як форма міжкультурнай камунікацыі (на прыкладзе беларускай, польскай, англійскай і рускай моў)*, [у:] *Супольнасць традыцыі – садружнасць у будучыні : Беларуска-польскія моўныя, літаратурныя*,

- гістарычныя і культурныя сувязі : Зборнік навуковых артыкулаў (Беларусіка = Albaruthenica; кн. 34), пад рэд. І.Э. Багдановіч, С. М. Запрудскага, Мінск.*
- Кіклевіч А. А., Кожынава А. А., Кур'ян І. У., 2000, *Польская мова*, Мінск.
- Кіпель В., Саўка З., 2001, *Беларускія слоўнікі й энцыклапедыі. Бібліяграфія*, Нью Ёрк – Менск.
- Конопелько Б., 1980, *Русско-польские лексико-семантические отношения (на материале семантического поля со значением родства и отношений)*, Wrocław.
- Коптілов В. В., 1962, *Міжмовні омонімі і питання перекладу*, „Вісник Київського Університету: серія філології” 2.5.
- Копыленко М. М., Павлюк Н. В., 1957, *Проект словаря омонимов славянских языков*, [в:] Научный ежегодник 1956, Одесса.
- Кривицкий А. А. и др., 1973, *Белорусский язык для небелорусов*, Минск.
- Кунцэвіч Л. П., 1987, *Да характарыстыкі беларуска-русай паралексіі*, „Беларуская лінгвістыка” 31.
- Лепешаў І., 2007, *Хутчэй (1) і хутчэй (2) – амонімы*, „Родное слова”, nr 2.
- Люкшин Ю., 1989, *К проблематике сопоставительных исследований лексики*, „Studia z Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej”, t. 15.
- Малаховский Л. В., 1999, *Теория лексической и грамматической омонимии*, Ленинград.
- Манакин В. М., 1994, *Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки*, Киев.
- Міхневіч А. Я., 1976а, *Асноўныя тыпы сінтаксічных амонімаў у беларускай мове*, „Беларуская лінгвістыка”, nr 10.
- Міхневіч А. Я., 1976б, *Праблемы семантыка-сінтаксічнага даследавання беларускай мовы*, Мінск.
- Міхневіч А. Я. (рэд.), 1994, *Беларуская мова. Энцыклапедыя*, Мінск.
- Муравьев В. Л., 1969, „*Faux amis*” или „ложные друзья переводчика”, Москва.
- Нікалаева В. М., 1979, *Да праблемы міжмоўных эквівалентаў (на матэрыяле лексікі сучасных рускай і беларускай моў)*, „Беларуская лінгвістыка”, nr 16.
- Паплаўская Т. В., 1978, *Да пытання аб лінгвістычнай інтэрферэнцыі*, „Беларуская лінгвістыка”, nr 12.
- Полубиченко Л. В., 1996, *Ложные друзья переводчика как культурологическая проблема*, [w:] *Россия и Запад: диалог культур*, отв. ред. А. В. Павловская, Москва.

- Потебня А. А., 1958, *Из записок по русской грамматике*, Москва.
- Рагойша В. П., 1980, *Проблемы перевода с близкородственных языков: белорусско-русско-украинский поэтический взаимоперевод*, Минск.
- Рильский М., 1954а, *Из думок перекладача*, „Дніпро”, nr 4.
- Рильский М., 1954b, *Из размышлений переводчика*, „Новый Мир”, nr 9.
- Рильский М. Ф., 1958, *Художественный перевод с одного славянского языка на другой*, Доклады IV Международного съезда славистов, Москва.
- Ровдо И. С., 1979, *Межъязыковая омонимия в системе русской и белорусской лексики*, „Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта”, серыя 4, nr 2.
- Ровдо И. С., 1980а, *Межъязыковая омонимия в условиях русско-белорусского и белорусско-русского билингвизма: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01; 10.02.02.* / Белорус. гос. ун-т им. В. И. Ленина, Минск.
- Ровдо И. С., 1980b, *Типы различий в лексико-семантических системах русского и белорусского языков и межъязыковая омонимия*, „Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта”, серыя 4, nr 1.
- Романов Е. Р., 1912, *Опыт словаря условных языков Белоруссии, с параллелями великорусскими, малорусскими и польскими*, Вильня.
- Руденко Е. Н., Ивашина Н. В., 2006, *Чешско-белорусские квазипараллели (проблемы межъязыковой омонимии)*, „Die Welt der Slaven”, LI, 2.
- Руденко Е. Н., 2008, *Восточные славяне: историческая и духовная общность*, [в:] В. И. Коваль, Е. И. Холявко, Е. В. Ничипорчик (ред.), *материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 15-летию Общества Кирилла Туровского (Гомель, 15–16 апреля 2008 г.)*, Гомель.
- Руденко Е. Н., 2009, *Белорусско-украинские ложные друзья переводчика*, „Язык и культура”, вып. 11, Т. I (1B), Киев.
- Сіўковіч В. М., 2005, *Сучасная беларуская мова. Даведнік*, Мінск.
- Скрамблевіч В., 2005, *Чорны: колер ці прозвішча? : да пытання пра аманімію (на матэрыяле беларускай і італьянскай моў)*, „Роднае слова”, nr 4.
- Смаршчок М. Ф., Барысаглебская Э. І., 2002, *Беларускія аднакарэнныя і сугучныя словы з рускімі адпаведнікамі*, Мінск.
- Стасіньска П., 1990, *Межъязыковая омонимия в русско-польском сопоставлении*, Зелёная Гора.
- Стрекалова З. Н., 1970, *Заметки о рукописном „Сравнительном русско-польском словаре” С. Б. Линде*, „Вопросы языкознания”, nr 6.

- Супрун А. Е., 1958, *Каковы типы лексической омонимии в системе славянских языков (общее для всех славянских языков, индивидуальное для отдельных славянских языков?)*, „Сборник ответов на вопросы по языкознанию: к 4 международному съезду славистов”, Москва.
- Супрун А. Е., 1980а, *Въпроси на типологичното съпоставяне на белоруската и българската лексика*, „Съпоставително езикознание”, 5.5.
- Супрун А. Е., 1980b, *Лекции по лингвистике*, Минск.
- Супрун А. Е., 1983, *Лексическая типология славянских языков*, Минск.
- Супрун А. Я., Кліменка Г. П., 1982, *Некоторые психолингвистические аспекты белорусско-русского двуязычия*, [в:] М. В. Бірыла, А. Я. Супрун (ред.), *Питанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў*, Мінск.
- Сцяцко П., 2002, *Культура мовы*, Мінск.
- Сямешкі Л. І. (ред.) 1999, *Гаворым па-беларуску. Вучэбны дапаможнік па беларускай мове для замежных навучэнцаў*, Мінск.
- Толстой Н. И., 1968, *Некоторые проблемы сравнительной славянской семиологии*, [в:] В. В. Виноградов. С. Б. Вернштейн, Н. И. Толстой (ред.), *Славянское языкознание. VI Международный съезд славистов*, Москва.
- Федоров А. В., 1968, *Основы общей теории перевода*, Москва.
- Францев В., 1905, *Сравнительный славянский словарь* С. Б. Линде, Варшава.
- Хуцишвили С., 2009, *Формальная классификация межъязыковых омонимов на материале славянских языков*, „Грузинская русистика. Литературоведение. Языкознание. История и культурология”, книга 4, Тбилиси.
- Шадька С., 1993, *Абрэвіатура ў сучасных беларускай, польскай і рускай мовах*, „Беларусіка. Albaruthenica” 1, Мінск.
- Шаранда А. Н., Шаранда Г. И., 1970, *К вопросу о межъязыковой идиоматичности*, [в:] *Актуальные вопросы лексикологии*, ред. А. Карпов, Минск.
- Шидловский А. В., 1978, *Лингвистические проблемы перевода на белорусский язык*, Минск.
- Шуба П. П., 1973, *Межъязыковая омонимия и паронимия в условиях белорусско-русского двуязычия*, [у:] *Тыпалогія і ўзаемадзеянне славянскіх моў і літаратур*, рэдкал. В. П. Красней, В. П. Рагойша, А. Я. Супрун і інш., Мінск.
- Шуба П. П., 1975, *Проблемы белорусско-русской межъязыковой омонимии и паронимии*, [в:] *Проблемы преподавания русского языка в школе с белорусским языком обучения. Сборник статей*, ред. совет: Е. Е. Иванов (отв. ред.) [и др.], Минск.

- Шуба П. П., 1982, *Міжмоўная беларуска-руская аманімія і паранімія*, [у:] М. Б. Бірыла, А. Я. Супрун (рэд.), *Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў*, Мінск.
- Шуба П. П., 1993, *Польска-беларускія лексічныя адпаведнасці на сучасным этапе*, [у:] *Беларуска-руска-польскае супастаўляльнае мовазнаўства і літаратуразнаўства. Матэрыялы 2-й міжнар. нав. канф.*, Віцебск, 5–6 лютага 1993, пад рэд. Г. М. Мезенкі, Віцебск.
- Шыдлоўскі А., 1970, *Пра фальшывых сяброў перакладчыка*, „Полымя”, nr 3.

FILM

Job, czyli ostatnia szara komórka, 2006, reż. K. Niewolski.

SŁOWNIKI, ENCYKLOPEDIE, LEKSYKONY

- Aksamitow A., Czurak M., 2000, *Słownik frazeologiczny białorusko-polski*, Warszawa.
- Akulenko V. V., 1961, *English-Russian and Russian-English dictionary of misleading words*, Moskva.
- Bańko M. (red.), 2000, *Inny słownik języka polskiego PWN*, t. I–II, Warszawa.
- Bańko M., 2003, *Mały słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa.
- Bartoszewicz A., Komendancka I., 1988, *Słownik a tergo współczesnego języka białoruskiego*. t. 2, Warszawa.
- Bartwicka H., 1995, *Może się pan na mnie położyć...: słowniczek dyferencjalny współczesnego północnokresowego dialektu kulturalnego i języka ogólnopolskiego*, Bydgoszcz.
- Bekisz W., Fontański H., 1997, *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej*, Katowice.
- Buttler D., 1984, *Słownik polskich form homonimicznych*, Wrocław.
- Buttler D., 1988a, *Mały słownik homonimów polskich dla cudzoziemców*, Wrocław.
- Buttler D., 1988b, *Słownik polskich homonimów całkowitych*, Wrocław.

- Chylak-Schroeder T., Głuszkowska-Babicka J., Jasińska-Socha T. (red.), 2012, *Słownik białorusko-polski*, Warszawa.
- Dubisz S. (red.), 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. I–VI, Warszawa.
- Dunaj B. (red.), 1996, *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- Jasińska T., Bartoszewicz A., 1996, *Słownik białorusko-polski, polsko-białoruski*, Warszawa.
- Jasińska T., Bartoszewicz A., 2007, *Kieszonkowy słownik białorusko-polski, polsko-białoruski*, Warszawa.
- Jasińska T., Panasiuk N., 1995, *Mały praktyczny słownik biznesmena białorusko-polski, polsko-białoruski*, Warszawa.
- Jurowiec E., Nosowicz J. F., Panfiluk L., Stecko P., Tarasiuk M. (red.), 1994, *Słownik terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)*, Białystok.
- Karpaczewska M., Symeonowa Ch., Tokarz E., 1998, *Pułapki leksykalne. Słownik aproksymatów polsko-bułgarskich*, Katowice.
- Kita M., Polański E., 2004, *Słownik paronimów, czyli wyrazów mylonych*, Warszawa.
- Kononenko I., Śpiwak O., 2008, *Ukraińsko-polski słownik homonimów i paronimów międzyjęzykowych*, Kijów.
- Kopaliński W., 1975, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa.
- Kozielewski I., 1959, *Słownik wyrazów o podobnym brzmieniu a odmiennym znaczeniu w języku rosyjskim i polskim*, Warszawa.
- Kusal K., 2002, *Rosyjsko-polski słownik homonimów międzyjęzykowych*, Warszawa.
- Leszczyński R., 1996, *Górnołużycko-polski i polsko-górnołużycki słownik ekwiwalentów pozornych*, Warszawa.
- Lipczuk R., 1990, *Mały słownik tautonimów niemiecko-polskich: wyrazy o podobnej formie, lecz różnych znaczeniach*, Warszawa.
- Lipczuk R., 1995, *Niemiecko-polski słownik tautonimów*, Warszawa.
- Lukszyn J. (red.), 1998, *Tezaurus terminologii translatorskiej*, Warszawa.
- Marchewka J., 1993, *Słowniczek homonimów*, Toruń.
- Markowski A. (red.), 2010, *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, t. I–II, Warszawa.
- Obreńska-Jabłońska A., Biryła M., 1962, *Podręczny słownik polsko-białoruski*, Warszawa.
- Orłosiowa T., 2003, *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*, Kraków.

- Polański K.(red.), 1999, *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Polański K. (red.), 2003, *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław.
- Rudolf K. F., 2003, *Słownik angielsko-polski, polsko-angielski wyrazów zdradliwych*, Kraków.
- Szałek M., 2004, *Słownik homonimów rosyjsko-polskich*, Poznań.
- Szałek M., Nečas J., 1993, *Czesko-polska homonimia. Czesko-polski słownik wyrazów o identycznym lub podobnym brzmieniu oraz wyrazów o identycznym lub podobnym zapisie, lecz o odmiennym znaczeniu*, Poznań.
- Šipka D. (red.), 1999, *Słownik serbsko-polskich homonimów i paronimów*, Poznań.
- Szpila G., 2003, *An English-Polish Dictionary of False Friends. Angielsko-polski słownik fałszywych przyjaciół*, Kraków.
- Szymczak M. (red.), 1988, *Słownik języka polskiego*, t. I–III, Warszawa.
- Tokarz E., 1998, *Pułapki leksykalne. Słownik aproksymatów polsko-chorwackich*, Katowice.
- Tokarz E., 1999, *Pułapki leksykalne. Słownik aproksymatów polsko-słoweńskich*, Katowice.
- Urbańczyk S., Kucała M. (red.), 1999, *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław.
- Wilczyńska W., 1997, *Słownik pułapek językowych polsko-francuski*, Warszawa.
- Żdanowicz W., 2006, *Słownik dla dzieci: białorusko-polski, polsko-białoruski (Слоўнік для дзяцей: беларуска-польскі, польска-беларускі)*, Менск.
- Акуленко В. В., 1969, *Англо-русский и русско-английский словарь „ложных друзей переводчика”*, Москва.
- Атраховіч К. К. (рэд.), 1977–1984, *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы ў пяці тамах*, Мінск.
- Баршчэўскі Л., 2008, *ЕўраСлоўнік. Беларуска-лацінска-еўрапейскі слоўнік*, Мінск.
- Баршчэўскі Л. (рэд.), 2012, *Польска-беларускі тэматычны слоўнік для школьнікаў і студэнтаў (= Polsko-Białoruski słownik tematyczny dla uczniów i studentów)*, Мінск.
- Булыка А. М., 2005, *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, Мінск.
- Волкава Я. В., Авілава В. Л., 2005, *Польска-беларускі слоўнік*, Мінск.
- Выхота В. А., 2002а, *Немецко-русско-белорусский словарь: омонимия, паронимия, полисемия*, Минск.

- Выхота В. А., 2002b, *Нямецка-руско-беларускі слоўнік: аманімія, паранімія, полісемія*, Мінск.
- Выхота В. А., 2004, *Беларуска-рускі слоўнік: міжмоўныя амонімы, паронімы і полісемія*, Мінск.
- Выхота В. А., 2006, *Нямецка-беларускі слоўнік „фальшывых сяброў перакладчыка”*, Мінск.
- Выхота В. А., 2007, *Нямецка-беларуска-рускі слоўнік: аманімія, паранімія, полісемія*, Мінск.
- Готлиб К. М., 1972, *Немецко-русский и русско-немецкий словарь ложных друзей переводчика*, Москва.
- Грабчыкаў С. М., 1977, *Цяжкія выпадкі ўжывання блізкіх па гучанню слоў*, Мінск.
- Грабчыкаў С. М., 1994, *Слоўнік паранімаў беларускай мовы*, Мінск.
- Друцкі-Падбярэскі Б., 1929, *Падручны беларуска-польскі слоўнік*, Вільня.
- Іваноў Я. Я., Іванава С. Ф., 2007, *Польска-беларускі парэміялагічны слоўнік*, Магілёў.
- Мацюшэнка В. В., 1996, *Слоўнік беларуска-польскі, польска-беларускі матэматычны школьны*, Мінск.
- Михневич А. Е. (рэд.), 1985, *Белорусско-русский паралексический словарь-справочник: Пособие для учителя*, Минск.
- Слоўнік тыпу INSITU беларускай мовы*, 2003, калектыў аўтараў, Мінск.
- Суднік М. Р., Крыўко М. Н. (рэд.), 2002, *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы*, Мінск.
- Старычонак В. Д., 1991, *Слоўнік амонімаў беларускай мовы*, Мінск.

SŁOWNIKI INTERNETOWE

- Ашэйчык В., *Archeologiczny słownik polsko-białoruski (Польска-беларускі археалагічны слоўнік)*, <http://archeotopia.com/pl-bel-dictionary/>
- Баршчэўскі Л., *Польска-беларускі слоўнік: тэрміны, паняцці і назвы з гісторыі і грамадазнаўства*, http://tbm-mova.by/publication_61.html
- Bialkovich V., 2012, *Slovník chorvatsko-běloruských mezijazykových homonym (manuskrypt)*, <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/128246/?lang=en>

Białorusko-polski słownik online, <http://pl.glosbe.com/be/pl>
EUDict: Belarusian-Polish dictionary, <http://upheavalwww.eudict.com/index.php?lang=belpol>
 Google Tłumacz, <http://translate.google.pl>
Літаратурны тлумачальны слоўнік, <http://rv-blr.com/slounik>
 Любецкая К., 1918, *Sieben-Sprachen-Wörterbuch: Deutsch-Polnisch-Russisch-Weißruthenisch-Litauisch-Lettisch-Jiddisch*, Leipzig, <https://sites.google.com/site/belhist/site/Home/knihi/worterbuch>
 Polański K. (red.), *Wielki słownik ortograficzny PWN*, <http://so.pwn.pl/>
Słownik języka polskiego PWN, <http://sjp.pwn.pl>

INNE ŹRÓDŁA INTERNETOWE

„Acta Albaruthenica”, www.albaruthenica.uw.edu.pl
 Bunčić D., 1999–2003, *False Friends of the Slavist*, Köln, Bonn, <http://www.daniel.buncic.de/fauxamis/>
 Kamińska M., *Homonymia w języku polskim i słoweńskim*, <http://www.slawistyka.ath.bielsko.pl/artykuly/naukowe/pdf/homonimiapolskoslowenska.pdf>
Kodeks tłumacza przysięgłego, <http://www.tepis.org.pl/pdf-doc/kodeks-tp.pdf>
 Валодзіна Т., Ракіцкі В., *Як і чаму беларусы выбіралі імёны*, http://kryuja.org/artykuly/bielaruskaja_atliantyda/jak_i_czamu_bielarusy_vybirali_imjony.html
Закон Рэспублікі Беларусь, Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, http://libelli.narod.ru/misc/rules.htm#_Toc204867451
Найчасцейшыя памылкі ў нашай мове выбраныя з рэдакцыйнае пошты „Нашае Нiвы”, <http://www.nn.by/2001/08/11.htm>
 Хуцишвили С., 2010, *Славянские межъязыковые омонимы*, диссертация на соискание академической степени доктора филологии (Ph.D.), научный руководитель: доктор филологических наук, профессор Н. С. Чохонелидзе, Тбилиси, <http://old.press.tsu.ge/GEO/internet/disertaciebi/S.Khutsishvili%20Disertacia.pdf>
<http://bas.racyja.com/news/naviny/zamezhzha/22234.html>
http://belapan.com/archive/2009/08/11/eu_eu_eu1252_321858/
<http://be.wikipedia.org/wiki/>

<http://catholic.by/2/home/world/news/40-foreign/107326-karaganda.html>
http://en.wikibooks.org/wiki/False_Friends_of_the_Slavist/Belarusian-Polish
<http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>
<http://mnon.ru/vn/san-tarna-g-g-en-chnyya-patrabavann-,shto-prad-ya-ly-ayutstva-da-pamyashkannya-abstalyavannya/vykarystanne-rasol,-bylykh-va-zhyvann.html>
<http://naparah.com/dis/ibel/kultura-belarusi-drugoj-palovy-xix-pachatku-xx-st.html>
<http://new.racyja.com/content/litva-abyatsae-admyanits-platu-za-vizy-dlya-belarusau>
<http://news.belta.by/by/news/president?id=589556>
<http://news.21.by/regional-news/2010/09/14/154101.html>
<http://nn.by/?c=ar&i=6732>
<http://old.kamunikat.org/3171.html&lang=PL>
http://pl.wikibooks.org/wiki/Fa%C5%82szywi_przyjaciele_slawisty
<http://poradnia.pwn.pl>
<http://slounik.org/paronimy/>
<http://susvet.info/node/2788>
<http://un.by/by/undp/news/belarus/08-06-07-new2.html>
<http://www.svaboda.org/content/article/786875.html>
<http://www.tvr.by/bel/sport.asp?id=40262>
<http://new.racyja.com/content/vyrasli-shtrafy-za-parushenne-pravilau-darozh-naga-rukhu>
<http://www.larslaj.by/news>
<http://www.tvr.grodno.by/about/news/20/>
<http://www.aan.gov.pl/>
<http://www.azp.pila.pl/>
<http://www.azp.com.pl/>
<http://pl.wikipedia.org/wiki/At>
<http://fundacja.bzwbk.pl/tag/bdu/>
<http://www.wak.com.pl/>
<http://www.wak.net.pl/>
<http://www.wkl.com.pl/>
<http://www.wkl308.pl/>

<http://wu.swps.pl/start.aspx>
<http://www.komunikacjalodz.fora.pl/>
<http://www.mak.waw.pl/>
<http://monitorpolski.gov.pl/>
<http://www.mus.krakow.pl/>
<http://www.mus.edu.pl/>
<http://www.pdb.com.pl/>
<http://www.sbr.cba.pl/>
<http://www.smi.rzeszow.pl/>
<http://www.sp.mil.pl/>
<http://www.spb-pba.org.pl/>
<http://www.tb.org.pl>
[http://www.belmapo.by/downloads/2012/biblioteka/oformlenie-spiska/
gost7_12_200.pdf](http://www.belmapo.by/downloads/2012/biblioteka/oformlenie-spiska/gost7_12_200.pdf)
<http://www.fbr.pl/>
<http://www.fzp.com.pl/>
<http://www.fss.org.pl>
<http://cab.waw.pl/>
<http://www.cru.pl/>

ABSTRACT

Belarusian-Polish Interlinguistic Homonymy

In English, there exist several terms describing the *interlingual homonymy* – a phenomenon which is described in this dissertation, with reference to the Belarusian and Polish language. Among these terms, one can indicate: (*translator's/slavist's*) *false friends*, *false cognates*, *misleading words (of foreign origin)*, *deceptive words*, *deceptive cognates* or *interlinguistic lexical homonymy*.

The monograph includes a review of some of the most important European works on the problem of *false friends* understood in a broad sense. These references lead to a discussion on the existing definitions as well as the most appropriate term to determine the concept of *false friends*. Furthermore, an attempt to list types and causes of this phenomenon is made.

The problem of *false friends* has been discussed and examined for a long time. The first important work related to this topic was the French publication *Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais: Conseils aux traducteurs* (Paris 1928). Its authors, Maxime Kœessler and Jules Deroquiny, thoroughly analyzed English and French *false friends*. From then onwards, authors representing various nations and languages have been explaining the sources of interlingual lexical homonymy. They unanimously stated that this phenomenon is of interdisciplinary character and it goes far beyond the linguistics itself.

The phenomenon of *false friends* can be observed not only within vocabulary, but also among more complex lexical structures, e.g. expressions and phrases. As mentioned above, the aim of this book was to list different types of *false friends* and to explain the mechanism of language mistakes and misunderstandings. This issue should be taken into consideration in the process of language teaching.

The following book offers a theoretical overview of the problem of interlingual homonymy as regards Polish and Belarusian. It also provides a comprehensive list of types of interlingual homonymy, which is lead to compile a dictionary of Belarusian-Polish *false friends*. So far, such a publication has not been worked up. It is also the first greater dictionary of this type, including numerous examples. It is addressed not only to students and teachers, but also to all those who use Belarusian and Polish in their everyday life including journalists, businessmen or politicians.

Słowa kluczowe: homonimia międzyjęzykowa; język polski; język białoruski; fałszywi przyjaciele tłumacza; słownik

Keywords: interlinguistic homonymy; the Polish Language; the Belarusian Language; false friends of a translator; dictionary

INSTYTUT
SŁAWISTYKI PAN

SŁAWISTYCZNY
OSRODEK
WYDAWNICZY

Sprzedaż naszych wydawnictw prowadzą:

- ◆ internetowa księgarnia wysyłkowa SOW
www.ispan.waw.pl/ksiegarnia
- ◆ wybrane księgarnie i dystrybutorzy na
terenie całego kraju

Nasz katalog znajdą Państwo na stronie Instytutu:

www.ispan.waw.pl/default/pl/slawnistyczny-osrodek-wydaawniczy

